

<https://jacek.kwasniewski.org.pl>

Jacek Kwaśniewski

Aleksander Litowczenko, Charon niosący dusze przez rzekę Styks (1861)

Lęk przed śmiercią jako siła kulturotwórcza

Mapa zjawiska i zapytania do literatury

Zbiór tekstów

marzec 2026

Plik przystosowany do druku dwustronnego

Spis treści

Słowo wstępne	4
Tekst 1 Rozpisanie tezy, że lęk przed śmiercią jest kulturotwórczy, na siedemnaście makro twierdzeń (grup). Pierwszy etap dekompozycji 1 → 17 → 55 → 265	8
Tekst 2 Rozpisanie siedemnastu makro twierdzeń na pięćdziesiąt pięć podgrup. Drugi etap dekompozycji 1 → 17 → 55 → 265. Uzasadnienie i schemat opisu podgrup	18
Tekst 3 Od 55 podgrup do 265 rdzeni semantycznych. Ostatni etap dekompozycji 1 → 17 → 55 → 265. Jakie cechy muszą mieć rdzenie, aby przeszukiwanie literatury dawało ogląd kultury szeroki, głęboki i wielostronny	26
Tekst 4 Metodologia. Zasady budowy rdzeni semantycznych dla modelu embeddingowego	38
Tekst 5 Metodologia. Rola matematyka w budowie rdzeni semantycznych	58
Załącznik do tekstu 2 Pięćdziesiąt pięć podgrup (lista opisów)	76
Załącznik 1 do tekstu 3 Tabelaryczny opis grup (17), podgrup (55) i rdzeni (265)	102
Załącznik 2 do tekstu 3 Opis strukturalny 265 rdzeni semantycznych	140

Plik przystosowany do druku dwustronnego

Słowo wstępne

Niniejszy tom zawiera osiem tekstów na temat kulturotwórczej roli lęku przed śmiercią.

Lęk przed śmiercią jest siłą kulturotwórczą. Co to konkretnie oznacza?

Mówiąc ogólnie, lęk przed śmiercią jest siłą kulturotwórczą, bo oddziałuje na kulturę, na przykład poprzez generowanie ruchów społecznych, rozwój niektórych dyscyplin wiedzy czy zmieniając normy moralne i sposoby myślenia o człowieku, zaś kultura odpowiada na ten lęk tworząc swoiste konstrukty / artefakty: obyczaje, język, instytucje, rytuały, projekty techniczne, sztukę, praktyki społeczne i duchowe.

Jeśli chcemy zejść z poziomu generaliiów do szczegółów, trzeba sporządzić możliwie najbardziej obszerną listę wzajemnych oddziaływań lęku egzystencjalnego i kultury. Obszerną, czyli pokazującą jaką pracę kulturową, funkcję wykonuje lęk przed śmiercią, na jakich poziomach kultury działa i jakie są kulturowe mechanizmy przetwarzania tego lęku.

Moja książka formułuje listę tych oddziaływań lęku przed śmiercią na kulturę i odpowiedzi kultury na ten lęk. Lista nie pretenduje do bycia gruntowną i wszechstronną. Jest obszernym zbiorem, ale tylko roboczych hipotez. Weryfikacją będzie konfrontacja tych hipotez z literaturą przedmiotu, czyli literaturą naukową, która zajmuje się śmiercią, lękiem przed śmiercią i związkami pomiędzy egzystencjalnym lękiem a kulturą.

Kulturotwórcze działanie lęku przed śmiercią pokazuję poprzez stopniową dekompozycję tezy ogólnej. Zwiększam rozdzielczość opisu: od ujęcia 17 twierdzeń makro, przez 55 twierdzeń bardziej szczegółowych aż po 265 szczegółowych rdzeni semantycznych, które mogą zostać zamienione na postać cyfrową (embeddingi) i użyte do semantycznego przeszukiwania korpusu literatury przy pomocy narzędzi AI (modeli embeddingowych i wyszukiwania wektorowego).

W ten sposób powstała mapa oddziaływania lęku przed śmiercią na kulturę i zwrotnych efektów tego oddziaływania. Jako narzędzie AI mapa staje się zbiorem zapytań zarzucanych na literaturę jak sieć. Chcemy zobaczyć, co zostało już opisane, co pominięte, czemu poświęcano dużo uwagi, a czemu mało.

* * *

Książka opowiada o jednym z najważniejszych doświadczeń egzystencjalnych człowieka, innym językiem niż ten, który jest zwykle używany do opisu i analizy tego zjawiska. Taki efekt nie był zamierzony. Ideą było wykorzystanie narzędzi AI do przeszukania literatury przedmiotu, czyli literatury naukowej na temat śmierci, lęku przed nią i relacji między lękiem a kulturą. Szybko okazało się, że wykonanie tego zamiaru jest o wiele bardziej skomplikowane, niż się pierwotnie wydawało. Techniczne przygotowanie literatury do działania w środowisku AI (modelu embeddingowego) wymaga zbudowania od podstaw szeregu narzędzi, które jeśli istnieją, są tajemnicą techniczną firm komercyjnych. Nie istnieją też publicznie dostępne, rozbudowane algorytmy do przepytывania dużych korpusów literatury. To drugie zadanie stało się kanwą tej książki. Przy okazji powstała obszerna mapa wzajemnych oddziaływań.

Kulturotwórcze działanie lęku przed śmiercią, ujęte w 265 szczegółowych rdzeniach semantycznych, przedstawione jest według jednolitej, siedmioelementowej matrycy opisowej.

Te elementy to: 1/ agens przyczynowy - czynnik uruchamiający dany proces kulturowy; w naszym przypadku jest to zawsze wyrażenie „lęk przed śmiercią”, 2/ element procesualny - określa, jak lęk oddziałuje, 3/ przedmiot procesu - definiuje, co bezpośrednio ulega kształtowaniu, 4/ pole procesu - wskazuje szeroką sferę kultury, w której proces zachodzi, 5/ kanał / kontekst - precyzuje, przez co to się dzieje, za pośrednictwem czego, 6/ tag_deathness - informuje czy rdzeń używa terminu śmierć lub synonimu, 7/ czas_kategoria - rozróżnia oddziaływania ogólnohistoryczne i specyficznie współczesne, 8/ artefakt – nośniki bieżącego działania kultury: językowe, behawioralne, materialno-techniczne i instytucjonalne.

Użycie jednolitej matrycy-struktury jest pochodną przyjętej metodologii. Pełen obraz rdzeni semantycznych jest zawarty w obszernym modelu matematycznym Excel (24 arkusze z formułami między-arkuszowymi). Jednolita matryca opisu rdzeni pozwala na szybkie analizy korelacji pomiędzy jej elementami.

* * *

Przedstawiony zbiór składa się z:

- trzech tekstów głównych, z których każdy omawia syntetycznie kolejny poziom dekompozycji, na 17, 55 i 265 składników,
- dwóch tekstów metodologicznych, które opisują zasady budowy rdzeni semantycznych oraz rolę analizy matematycznej w kontroli jakości mapy (kolizje, luki, nadmierne skupienia),
- trzech załączników, które pokazują szczegółowe mapy każdego poziomu dekompozycji.

Wszystkie teksty są również dostępne jako osobne całości na mojej stronie.

Zainteresowanym udostępniam model Excela ze szczegółową analizą statystyczną rdzeni semantycznych. Całość oraz poszczególne teksty są dostępne na mojej stronie

<https://jacek.kwasniewski.org.pl>

Teksty główne

- [1] Rozpisanie tezy, że lęk przed śmiercią jest kulturotwórczy, na siedemnaście makro twierdzeń (grup). Pierwszy etap dekompozycji **1** → **17** → **55** → **265** (tekst wprowadzający - 9 stron)
- [2] Rozpisanie siedemnastu makro twierdzeń na pięćdziesiąt pięć podgrup. Drugi etap dekompozycji **1** → **17** → **55** → **265**. Uzasadnienie i schemat opisu podgrup (7 stron)
- [3] Od 55 podgrup do 265 rdzeni semantycznych. Ostatni etap dekompozycji **1** → **17** → **55** → **265**. Jakie cechy muszą mieć rdzenie, aby przeszukiwanie literatury dawało ogłęd kultury szeroki, głęboki i wielostronny (10 stron)

Część metodologiczna

[4] Metodologia. Zasady budowy rdzeni semantycznych dla modelu embeddingowego (19 stron)

[5] Metodologia. Rola matematyka w budowie rdzeni semantycznych (18 stron)

Załączniki

Załącznik do tekstu [2]. Pięćdziesiąt pięć podgrup (lista opisów) (25 stron)

Załącznik 1 do tekstu [4]. Tabelaryczny opis grup (17), podgrup (55) i rdzeni (265) (38 stron)

Załącznik 2 do tekstu [4]. Opis strukturalny 265 rdzeni semantycznych (88 stron)

Jeanne Moreau 1952

2000

2025

Tekst 1

Pierwszy etap dekompozycji **1** → **17** → **55** → **265**

Rozpisanie tezy o lęku przed śmiercią na siedemnaście makro twierdzeń (grup)

Plik przystosowany do druku dwustronnego

Spis treści

Zjawisko lęku przed śmiercią	12
Mój projekt w skrócie	12
Proces zadawania pytań literaturze - trzy etapy uszczegóławiania	13
Pierwsze uszczegółowienie - od tezy o lęku do 17 twierdzeń	13

Plik przystosowany do druku dwustronnego

Zjawisko lęku przed śmiercią

Lęk przed śmiercią (trwoga wobec śmierci, strach egzystencjalny) to jedno z podstawowych i powszechnych doświadczeń egzystencjalnych człowieka. Od zarania dziejów świadomość własnej śmiertelności wywierała głęboki wpływ na jednostki i społeczeństwa, kształtując wierzenia, język, rytuały, ruchy społeczne oraz struktury instytucjonalne.

Lęk przed śmiercią inspirował filozofię, naukę, religię i teologię, politykę, literaturę, sztukę, muzykę. Mnogość wielkich dzieł, dokonań, wojen i podbojów zawdzięczamy chęci pokonania tego strachu, czy to siłą naszych argumentów czy przez chęć odcisnięcia swojej obecności w historii. Boimy się śmierci i ten lęk nas pobudza, dopinguje, zapładnia.

Człowiek ukształtowany przez kulturę osobowej autonomii odczuwa śmierć jako realną groźbę końca swojego niepowtarzalnego istnienia. To tłumaczy potrzebę szukania przez ludzkość odpowiedzi dających sens śmierci – czy to w misteriach religijnych, filozofiach, czy ostatecznie w wielkich religiach uniwersalnych. Tak oto duchowe przyswojenie sobie faktu śmierci staje się siłą kulturotwórczą.

Kultura mierzy się ze śmiercią. Musi ją obłaskawić. Wiedząc, że prędzej czy później śmierć nadejdzie, kultura dostarcza narzędzi, by ten lęk stłumić, zanegować, ujarzmić a przynajmniej znacząco osłabić. Narzędziem najstarszym i wciąż ważnym jest religia, ale są także inne: nieśmiertelności symboliczne, tabu śmierci, mechaniczna rutyna odsuwająca złowróżbne myśli, światopogląd, za którym możemy się ukryć, wysoki standard życia obniżający lęk poprzez podniesienie samooceny, codzienne wyparcie a od niedawna nadzieja w technologiach typu ammortality, obiecujących radykalne wydłużenie życia.

Mój projekt w skrócie

Literatura o śmierci i o lęku przed śmiercią jest bardzo obszerna. Chcę ustalić, co na ten temat napisano. Zadam literaturze szczegółowe pytania, jak badacze problemu widzą oddziaływanie lęku przed śmiercią na kulturę.

W realizacji tego zadania posłuży mi agentAI. To złożony system programistyczny. Wprowadzę do jego fragmentu, zwanego modelem embeddingowym, kilka, kilkanaście lub kilkadziesiąt tysięcy stron literatury przedmiotu oraz listę moich pytań. Będzie to wsad do zbudowania wielowymiarowej semantycznej przestrzeni wektorowej. Literatura oraz moje pytania zostaną zamienione 1536-wymiarowe wektory, zwane embeddingami. Embedding jest cyfrową rekonstrukcją znaczenia (sensu). Teksty (moje pytania i literatura podzielona na tysiące fragmentów), które używają odmiennych słów, ale wyrażają podobne sensy, otrzymują współrzędne położone blisko siebie. Co umożliwi przypisanie pytaniom odpowiadających im tekstów.

Praca agentaAI toczy się dwoma torami. Tor pierwszy to zamiana tekstów literatury na embeddingi. Tor drugi to sformułowanie pod adresem literatury pytań, co do których będziemy przekonani, że pozwalają szeroko i wszechstronnie przeanalizować problem oddziaływania lęku przed śmiercią na kulturę. Następnie muszą być zamienione na postać cyfrową, czyli embeddingi, aby mogły zadziałać w modelu embeddingowym.

W następnym kroku inny element agenta AI, silnik wyszukiwania wektorowego (np. FAISS) powiąże zamienioną wcześniej na embeddingi listę pytań z literaturą wskazując jej fragmenty, które szczegółowo traktują o problemach zawartych w pytaniach.

Proces zadawania pytań literaturze - trzy etapy uszczegóławiania

W tym tekście zajmuję się sformułowaniem pytań do literatury przedmiotu, która dotyczy śmierci i lęku przed nią a problemem, który mnie interesuje jest oddziaływanie lęku przed śmiercią na kulturę.

Moja hipoteza badawcza brzmi, że lęk przed śmiercią jest silnie kulturotwórczy.

Aby sprawdzić, czy jest tak rzeczywiście, muszę zadać literaturze zestaw pytań, które obejmą możliwie pełne spektrum kultury: szeroko (różne obszary), głęboko (różne poziomy i mechanizmy) oraz wielostronnie (różne typy efektów i ścieżki oddziaływania). Taki korpus pytań „daje literaturze szansę”, by pokazała, czy i z jaką siłą (mocno, umiarkowanie lub słabo) lęk przed śmiercią ujawnia się jako czynnik kulturotwórczy - oraz gdzie ten wpływ jest najlepiej udokumentowany, a gdzie pozostaje hipotezą.

Jednocześnie pytania muszą być skonstruowane tak, by dopuszczały odpowiedzi negatywne i konkurencyjne: możliwość braku związku, wpływu pośredniego lub tego, że obserwowane zjawiska lepiej wyjaśniają inne czynniki.

Twierdzenie że lęk przed śmiercią (LPS) jest silnie kulturotwórczy jest rozpisane na kolejne trzy, coraz bardziej szczegółowe, grupy zagadnień.

Pierwsze uszczegółowienie pokazuje siedemnaście makro artefaktów kulturowych, na które w różny sposób oddziałuje lęk przed śmiercią. Są to, przykładowo, ‘konstrukty moralne i symboliczne’, ‘generalny rozwój nauki i szeregu dyscyplin wiedzy’, czy ‘instytucjonalizacja przekonań i praktyk’.

Drugie uszczegółowienie dzieli każdy z siedemnastu makro artefaktów na kilka (od dwóch do pięciu) bardziej precyzyjnie sformułowanych zagadnień. Przykładowo, makro artefakt ‘konstrukty moralne i symboliczne’ dzieli się na ‘symbole i znaki kultury’ oraz na ‘narracje i mity’. W sumie, z siedemnastu makro artefaktów powstaje pięćdziesiąt pięć takich zagadnień.

Trzecie uszczegółowienie jest opracowane z myślą o sztucznej inteligencji badającej literaturę przedmiotu poświęconą śmierci. Na tym etapie każde zagadnienie sformułowane w kroku drugim dzielone jest na kilka jeszcze bardziej szczegółowych twierdzeń, opracowanych według jednolitych zasad konstrukcji. Są to tak zwane rdzenie semantyczne. Przykładowo, zagadnienie ‘narracje i mity’ dzieli się na pięć rdzeni, w tym: „Lęk przed śmiercią inspiruje narracje kulturowe osławiające śmierć” i ‘Lęk przed śmiercią współkształtuje narracje osławiania śmierci przez bohaterstwo, ofiarę i poświęcenie’. Rdzeni semantycznych jest w sumie dwieście sześćdziesiąt pięć.

Pierwsze uszczegółowienie - od tezy o lęku do 17 twierdzeń

Wróćmy do fazy pierwszego uszczegółowienia. Jak sformułowalem siedemnaście makro artefaktów powiązanych z lękiem przed śmiercią?

Ta wstępna mapa makro zjawisk kulturowych, na które oddziałuje LPS powstała w oparciu o znane kryteria klasyfikacji kultury. Dla jasności, przez kulturę rozumiem wszystko, czego się nauczyliśmy od poprzednich pokoleń i aktualny obieg wzajemnych wpływów: nasze współczesne wkłady zasilają wspólny zasób, a równolegle przyjmujemy terazniejsze „dary” innych.

Pierwszym kryterium klasyfikującym jest ustalenie, jaką pracę kulturową, funkcję, wykonuje lęk przed śmiercią. To umożliwi rozróżnienie między innymi procesów generatywnych (tworzenie idei, symboli, mitów, rytuałów) i kompensacyjnych (wyparcie, tabuizacja, przerzucanie lęku). Każda z tych funkcji pokazuje artefakty jakie kultura uruchamia w reakcji na świadomość śmiertelności.

Drugim kryterium klasyfikującym jest określenie poziomów kultury, na które oddziałuje lęk przed śmiercią. Można między innymi wskazać poziom symboliczny (język, mity, narracje, sztuka) i społeczny (instytucje, obyczaje, rytuały, ruchy społeczne). Obszary / artefakty są tak wyodrębniane, aby pokazać pełne spektrum oddziaływania - od znaczeń i obrazów po organizację życia zbiorowego i konkretne formy techniczne.

Trzecim kryterium klasyfikującym są psychokulturowe mechanizmy przetwarzania lęku. Tu można między innymi wymienić mechanizm sublimacji (nauka, filozofia, technologia) czy transcendencji (pośmiertne trwanie, dziedziczenie). To kryterium pokazuje, że lęk przed śmiercią oddziałuje na obszary kultury odnoszące się do sensu i znaczeń, do różnorodnych działań, praktyk lub technologii.

Ostatnim jest kryterium historyczności: ponadczasowe i nowoczesne wzory reagowania na śmierć. Ten podział pozwala odróżnić to, co antropologicznie stałe, od tego, co jest specyficzne dla XX i XXI wieku.

W oparciu o te kryteria sformułowałem siedemnaście twierdzeń. Każde ma taką samą strukturę. Stwierdza, że lęk przed śmiercią w ten czy inny sposób oddziałuje (sprzyja, przekształca, motywuje itd.) na pewien makro artefakt kulturowy (rytuały, praktyki, ruchy społeczne itd.).

Oto lista:

1. Lęk przed śmiercią sprzyja powstawaniu nowych idei, symboli lub mitów
2. Lęk przed śmiercią oddziałuje na instytucjonalizację przekonań i praktyk
3. Lęk przed śmiercią przekształcany jest w konstrukty moralne i symboliczne
4. Lęk przed śmiercią wytwarza lub modyfikuje rytuały
5. Lęk przed śmiercią poddaje kulturowej „obróbce” zjawisko śmierci w życiu codziennym
6. Lęk przed śmiercią kształtuje praktyki społeczne i obyczaje
7. Lęk przed śmiercią współwytycza tematy kultury symbolicznej i materialnej
8. Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku tworzy mechanizm przerzucania lęku na zewnątrz

9. Lęk przed śmiercią przekształca język i dyskurs publiczny
10. Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku istotnie wpływa na strategię walki ze śmiercią
11. Lęk przed śmiercią motywuje budowę form pośmiertnego trwania i dziedziczenia
12. Śmierć i lęk przed śmiercią są przetwarzane w spektakl, narzędzie kontroli lub produkt rynkowy
13. Lęk przed śmiercią aranżuje strategie zaprzeczenia, wyparcia i tabuizacji
14. Lęk przed śmiercią motywuje generalny rozwój nauki i wielu dyscyplin wiedzy
15. Lęk przed śmiercią generuje ruchy społeczne i zmiany historyczne
16. Lęk przed śmiercią inspiruje i stymuluje projekty technologiczne i cywilizacyjne
17. Lęk przed śmiercią zmienia normy moralne i sposoby myślenia o człowieku

Wyodrębnienie siedemnastu powyższych makro artefaktów kulturowych, na które oddziałuje lęk przed śmiercią i które pod jego wpływem ulegają transformacji, opiera się sygnalizowanych wcześniej kryteriach analitycznych. Przeanalizujmy je teraz dokładniej.

1. Kryterium funkcji kulturowej

Podstawowym kryterium jest obserwacja, jaką pracę kulturową wykonuje lęk przed śmiercią w danym obszarze. Umożliwia to rozróżnienie procesów:

- generatywnych (tworzenie idei, symboli, mitów, rytuałów)
[obszary 1, 3, 4, 7, 9]
- regulacyjnych (instytucjonalizacja, moralność, normy)
[obszary 2, 3, 9, 10, 12, 17]
- organizacyjnych (obyczaje, praktyki społeczne, dyskurs publiczny)
[obszary 5, 6, 9, 12, 15]
- kompensacyjnych (wyparcie, tabuizacja, przerzucanie lęku)
[obszary 5, 6, 8, 12, 13, 15]
- motywacyjnych (nauka, technologia, projekty cywilizacyjne)
[obszary 14, 16]
- transformacyjnych (zmiana języka, sztuki, pamięci zbiorowej)
[obszary 7, 9, 12, 17]

Każdy z obszarów/artefaktów został więc przypisany do innego typu funkcji, jakie kultura uruchamia w reakcji na świadomość śmiertelności.

2. Kryterium poziomu kultury: symboliczny – społeczny – materialny

Drugą osią klasyfikacji jest podział na trzy warstwy bytu kulturowego:

- symboliczną (język, mity, narracje, sztuka)
[obszary 1, 3, 7, 9, 12, 13, 17]
- społeczną (instytucje, obyczaje, rytuały, ruchy społeczne)
[obszary 2, 4, 5, 6, 8, 11, 15]
- materialną/techniczną (praktyki funeralne, artefakty pamięci, technologie zwalczania śmierci, projekty przedłużania życia)
[obszary 7, 10, 10, 11, 14, 16]

Obszary/artefakty są tak wyodrębnione, aby pokazać pełne spektrum transformacji — od znaczeń i obrazów po organizację życia zbiorowego i konkretne formy techniczne.

3. Kryterium mechanizmu psychokulturowego

Każdy obszar/artefakt odpowiada innemu mechanizmowi przetwarzania lęku:

- sublimacja (nauka, filozofia, technologia)
[obszary 1, 3, 7, 14, 16]
- symbolizacja (rytuały, narracje, ikonografia)
[obszary 1, 3, 4, 7, 9, 11]
- redukcja niepokoju (wyparcie, tabu, infantylicyzacja)
[obszary 5, 6, 8, 11, 12, 13]
- transcendencja (pośmiertne trwanie, dziedziczenie)
[obszary 1, 11]
- kontrola i zarządzanie (instytucje, normy, strategie „walki ze śmiercią”)
[obszary 2, 10, 12, 14, 15, 17]
- komercjalizacja / zamiana na spektakl (rynek śmierci, media, popkultura)
[obszary 5, 7, 12]

To kryterium wyjaśnia, dlaczego niektóre obszary dotyczą sensu i znaczeń, a inne – działań, praktyk lub technologii.

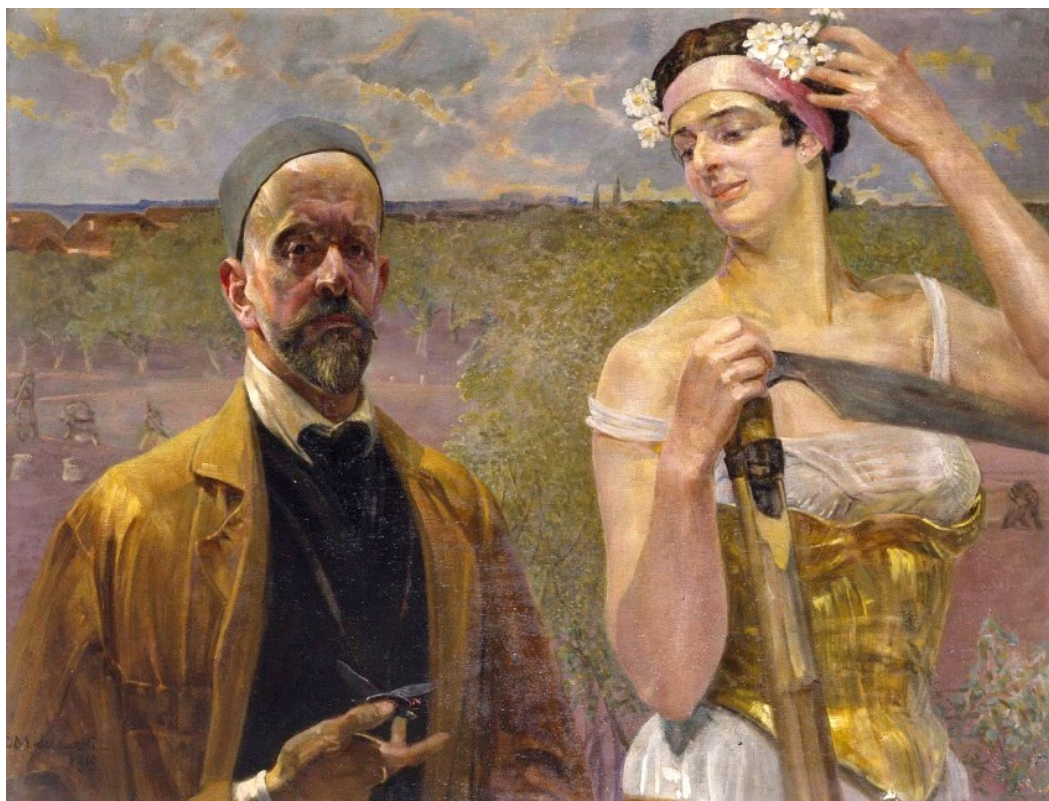
4. Kryterium historyczności: ponadczasowe vs. nowoczesne wzory reagowania na śmierć

Ten podział uwzględnia różnice między:

- mechanizmami uniwersalnymi i obecnymi we wszystkich kulturach (rytuały, mity, konstrukty moralne)
[obszary 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 17]
- mechanizmami właściwymi nowoczesności i późnej nowoczesności (przerzucanie lęku na zewnątrz, biopolityczne strategie walki, ammortality, technoprojekty nieśmiertelności, komercjalizacja śmierci, zaprzeczenie, wyparcie i tabuizacja)
[obszary 8, 10, 12, 13]

Pozwala to na odróżnienie tego, co antropologicznie stałe, od tego, co specyficzne dla XX i XXI wieku.

Plik przystosowany do druku dwustronnego

Jacek Malczewski, Autoportret z Thanatosem

Tekst 2

Rozpisanie siedemnastu makro twierdzeń na pięćdziesiąt pięć podgrup.

Drugi etap dekompozycji 1 → 17 → 55 → 265.

Uzasadnienie i schemat opisu podgrup

Plik przystosowany do druku dwustronnego

Spis treści

Jak czytać ten tekst i załącznik.....	22
Wstęp.....	22
17 → 55. Dlaczego siedemnaście twierdzeń makro trzeba poszerzyć do pięćdziesięciu pięciu podgrup	22
Czym są podgrupy i jak jest ich funkcja	22
O przypisywaniu sprawstwa abstraktom.....	23
Warunki dobrego uszczegółowienia 17→ 55: szerokość, głębia i wielostronność oglądu	23
Jak są analizowane podgrupy: ścisły schemat Ch - M - DK - Ale	24
Po co ten tekst	25

Plik przystosowany do druku dwustronnego

Jak czytać ten tekst i załącznik

Tekst wyjaśnia krok 17 → 55. Dlaczego mapa 17 twierdzeń makro wymaga uszczegółowienia i czym są podgrupy jako etap pośredni między 17 twierdzeniami makro a 265 rdzeniami semantycznymi. Jest także wprowadzeniem do załącznika z opisem 55 podgrup - każda podgrupa ma tam krótki opis (do ok. 150 słów) zapisany w stałym układzie (Ch - M - DK - Ale). Załącznik najlepiej czytać wybiórczo - jak katalog: wybierając interesujące obszary i porównując je między sobą. Opisy podgrup dają podstawowe kwantum wiedzy o tym, jak lęk przed śmiercią działa w danym obszarze kultury, jakie przynosi efekty i jakie mogą pojawiać się koszty uboczne. Dzięki jednolitej strukturze można też robić przekrojowe zestawienia (np. porównywać mechanizmy lub koszty uboczne w wielu podgrupach). To przygotowuje do dalszego etapu - lektury rdzeni - i ułatwia ocenę, czy rdzenie trafnie i kompletnie dekomponują treść podgrup.

Wstęp

Tekst dotyczy drugiego kroku w projekcie stopniowej dekompozycji tezy generalnej, że **lęk przed śmiercią jest siłą kulturotwórczą**. Całość ma postać mapy: 1 → 17 → 55 → 265. Punktem wyjścia jest teza generalna (1). Następnie została ona rozpisana na siedemnaście twierdzeń makro, które porządkują temat w możliwie szerokim horyzoncie kultury. Kolejny krok polega na wyodrębnieniu pięćdziesięciu pięciu podgrup (twierdzeń bardziej precyzyjnych). Na dalszym etapie podgrupy zostaną rozpisywane na dwieście sześćdziesiąt pięć rdzeni semantycznych, czyli krótkich, operacyjnych zdań służących do semantycznego przeszukiwania literatury przy pomocy narzędzi AI.

17 → 55. Dlaczego siedemnaście twierdzeń makro trzeba poszerzyć do pięćdziesięciu pięciu podgrup

Siedemnaście twierdzeń makro jest ogólną mapą działania lęku przed śmiercią w kulturze. Ma dawać orientację i zapewnić szerokość ujęcia. Daje szybki ogłąd, ale ma też cechę typową dla każdego podziału na tak wysokim poziomie ogólności. W ramach jednej grupy mieści się zazwyczaj więcej niż jeden mechanizm kulturowy, więcej niż jedna ścieżka oddziaływania i więcej niż jeden rodzaj efektu. Na poziomie 17 grup łatwo powiedzieć, że „w tej sferze lęk przed śmiercią działa”, ale trudniej pokazać jak dokładnie działa i co dokładnie z tego wynika, bez przechodzenia w luźną, nieuporządkowaną listę przykładów. Dlatego kolejny krok - 55 podgrup - zwiększa rozdzielczość mapy: rozdziela wątki, które na poziomie makro muszą pozostawać zebrane razem.

Podgrupy są odpowiedzią na tę nieuniknioną cechę ujęcia makro. Ich funkcja jest prosta. Zwiększają rozdzielczość mapy, rozdzielając grupy makro na składniki, które są jeszcze czytelne dla człowieka, ale już na tyle precyzyjne, by dało się z nich konsekwentnie wyprowadzać rdzenie semantyczne. Innymi słowy: 55 podgrup to etap pośredni, w którym porządkowane są różne wątki, tak aby późniejsze rdzenie nie były ani zbyt ogólne, ani przypadkowe.

Czym są podgrupy i jak jest ich funkcja

Podgrupy są czymś pomiędzy mapą makro (17 grup) a rdzeniami semantycznymi (265 zdań do przeszukiwania literatury). Ich opisy mają charakter przygotowawczy: porządkują sens makro zjawisk tak, aby mogły zostać rozpisane na precyzyjne rdzenie. Najważniejsza cecha

podgrupy polega więc na tym, że antycypuje zakres i granice późniejszych zapytań: wskazuje dominujący mechanizm i jednocześnie pokazuje, co nie należy do tej podgrupy (żeby nie rozlewać sensu na cały obszar grupy).

Dlatego 55 podgrup nie są w żadnym wypadku „ukończoną analizą kultury”. To nie jest moment, w którym można powiedzieć: „oto pełny obraz kulturotwórczej roli lęku przed śmiercią”. To nadal jest struktura hipotez - uporządkowana i konsekwentna, ale wymagająca weryfikacji. Weryfikacja nie polega na tym, że podgrupa „brzmi sensownie”, tylko na tym, czy po przejściu do rdzeni i po konfrontacji z literaturą da się rzeczywiście wydobyć materiał, który odpowiada treści hipotez.

O przypisywaniu sprawstwa abstraktom

Do sformułowań typu „lęk przed śmiercią wytwarza”, „modyfikuje”, „wzmacnia” można mieć pretensje, że przypisują sprawstwo abstraktowi. Czasowniki sprawcze domyślnie przypisują działanie podmiotowi. Taka przygana jest więc trafna z punktu widzenia językowo-logicznego, ale w moim projekcie takie stwierdzenie jest zamierzone i operacyjne.

W zasadach budowy rdzeni „lęk przed śmiercią” pełni rolę kotwicy, agensa przyczynowego. Jest źródłem dynamiki procesu, a nie wykonawcą działań. To rozróżnienie jest ważne metodologicznie. Rdzenie nie mają opisywać pojedynczych aktów („ktoś coś zrobił”), tylko mechanizmy kulturowe („co sprawia, że coś musi być robione”). Tam, gdzie osłabienie sprawstwa jest potrzebne (żeby uniknąć zbyt twardej tezy), stosuję formuły typu „sprzyja”, „współkształtuje” albo konstrukcje bezosobowe.

Warunki dobrego uszczegółowienia 17→ 55: szerokość, głębia i wielostronność oglądu

Konstrukcja podgrup (a później rdzeni) ma jeden cel praktyczny: tak ukierunkować semantyczne przeszukiwanie literatury, aby dało szeroki, głęboki i wielostronny ogląd kultury w perspektywie lęku przed śmiercią.

- **Szeroki:** żeby nie utknąć w jednym rejonie kultury (np. tylko w religii albo tylko w medycynie), lecz zobaczyć rozproszone przejawy kulturotwórczej pracy lęku w wielu obszarach. Na przykład, w obrębie grupy 5 (lęk przed śmiercią poddaje kulturowej „obróbce” zjawisko śmierci w życiu codziennym) widać to od razu: obok praktyk ciała i rutyn (dieta, fitness, higiena, kosmetyka) pojawiają się językowe uniki i style mówienia, ironia i trywializacja, infantyilizacja, profesjonalne wsparcie oraz estetyzowanie śmierci.
- **Głęboki:** żeby nie poprzestać na deklaracjach i hasłach, ale schodzić do mechanizmów, poziomów kultury (symboliczny, społeczny, materialny), form działania i ich konsekwencji. W obrębie grupy 5 na poziomie materialno-praktycznym występują reżimy ciała i rutyny dające poczucie kontroli, a także praktyki okołopogrzebowe. Na poziomie symbolicznym i dyskursywnym to praca przy pomocy języka i tonu: żart, ironia, banalizacja jako sposób redukcji napięcia. Na poziomie społecznym pojawia się jako reguła obiegu: styl rozmowy, który chroni przed napięciem, ale ustawia granice tego, co wolno powiedzieć o umieraniu.
- **Wielostronny:** żeby ten sam obszar nie był opisywany jednym typem efektu, tylko wieloma ścieżkami - a więc żeby pytania wydobywały z kultury (poprzez literaturę)

różne konfiguracje procesów i różne formy obiegu. W grupie 5 widać trzy różne ścieżki na jednym materiale codzienności: (1) regulacja przez działanie i rutynę (reżimy ciała i powtarzalność), (2) redukcja napięcia przez humor i ironię, (3) osvajanie przez infantyлизację języka i obrazów. Do tego dochodzi druga strona, równie ważna: pole „Ale” pozwala od razu zobaczyć koszty uboczne tych samych mechanizmów (np. przymus kontroli i perfekcjonizm albo blokada rozmowy o umieraniu, gdy ironia staje się normą).

Trzeba dodać, że w tym projekcie ważne są także wyniki negatywne. Jeśli literatura nie potwierdza jakiejś podgrupy (albo rdzenie, które z niej wynikają, wracają systematycznie z niską trafnością), to nie jest „usterka” sama w sobie. To jest informacja diagnostyczna: albo o lukach w literaturze, albo o zbyt szerokim / zbyt wąskim sformułowaniu rdzeni, albo o słabości hipotezy. Zdolność do przyjmowania braku potwierdzeń jest jednym z warunków, by ta metoda była czymś więcej niż retorycznym potwierdzaniem własnej tezy.

Jak są analizowane podgrupy: ścisły schemat Ch - M - DK - Ale

Opis podgrup ma stałą strukturę formalną - każda z pięćdziesięciu pięciu podgrup jest opisana według tego samego, czteroelementowego schematu (**Ch**arakterystyka - **M**echanizm - **DK**ziałanie kulturowe - **Ale**). Taka standaryzacja daje dwie korzyści. Po pierwsze, ułatwia porównania: można zestawiać podgrupy w obrębie jednej grupy lub między grupami, bez ryzyka, że porównujemy różne typy opisu. Po drugie, umożliwia analizy przekrojowe: można wyodrębnić jeden element z wielu podgrup i oglądać go jako zbiór. Przykładowo, można spisać same Działania Kulturotwórcze (DK) dla podgrup 5.1-5.5 i zobaczyć, jaki repertuar ‘zysków’ kulturowych jest tu zakładany; analogicznie można zebrać pola ‘Ale’ i badać koszty uboczne, konflikty normatywne albo ograniczenia poznawcze przypisywane różnym mechanizmom. Ten sam zabieg działa dla Mechanizmów (**M**): pozwala sprawdzić, które typy oddziaływań powtarzają się, a które są wyjątkowe.

1. **Charakterystyka (Ch)** — krótka definicja zakresu podgrupy i wyróżnik: co odróżnia ją od innych podgrup tej samej grupy. To jest miejsce na granice i różnicowanie; bez nich podgrupy zlewałyby się ze sobą.
2. **Mechanizm (M)** — odpowiedź na pytanie, jak lęk przed śmiercią oddziałuje w tym obszarze. Mechanizm jest wprowadzeniem i antycypacją późniejszych rdzeni. W nim „ustawiam” logikę procesu, która potem będzie rozbita na konkretne, operacyjne zdania.
3. **Działanie kulturotwórcze (DK)** — opis tego, co kultura zyskuje / wytwarza / stabilizuje / uruchamia dzięki danemu mechanizmowi. To jest „strona konstruktywna”. Co ten proces robi z kulturą jako systemem odpowiedzi na lęk przed śmiercią. Można to alternatywnie nazwać efektem kulturotwórczym.
4. **Ale** — koszt uboczny, ograniczenie, ryzyko dysfunkcji albo konflikt normatywny, który wiąże się z tym samym mechanizmem. Pole „Ale” ma chronić przed traktowaniem kulturotwórczości jako wyłącznie pozytywnej i „gładkiej”. Jeśli w danym przypadku nie ma sensownego kosztu funkcjonalnego, „Ale” może przyjąć postać ograniczenia poznawczego: dlaczego ten mechanizm może być trudny do zweryfikowania w literaturze albo łatwy do pomylenia z innym.

Po co ten tekst

Tekst jest wprowadzeniem do opisu pięćdziesięciu pięciu podgrup. Opis ten stanowi osobny załącznik. Informacja o każdej podgrupie nie przekracza 150 słów i jest przedstawiona jako element jednej z siedemnastu grup makro. Wpierw podana jest informacja, jak w danej grupie lęk przed śmiercią "wchodzi" w kulturę i jak ją dekomponuje na podgrupy. Potem opis każdej podgrupy informuje, jak lęk przed śmiercią tutaj działa, jakie wywołuje skutki kulturowe i jakie mogą pojawiać się koszty uboczne. To podstawowe kwantum wiedzy o działaniu lęku przed śmiercią w danym obszarze. Dla wielu osób będzie to wystarczający zakres informacji.

Każda podgrupa jest opisana według jednolitego schematu (charakterystyka, mechanizm, efekty kulturotwórcze, skutki uboczne). Pozwala to wyodrębniać pojedyncze składniki wielu podgrup - na przykład same mechanizmy, same efekty kulturotwórcze albo same koszty uboczne - i budować na ich podstawie teksty analityczne.

Wyodrębnienie z wielu podgrup pojedynczych składników pozwala je zestawiać i porównywać. Można sprawdzić, które mechanizmy powracają w obrębie jednej grupy makro i w jakich wariantach, a które pojawiają się rzadko lub wyjątkowo. Można zobaczyć, jakiego typu efekty kulturotwórcze dominują w danym obszarze (czy są to przede wszystkim efekty symboliczne, instytucjonalne, praktyczne, materialne) i czy układają się w spójny repertuar, czy raczej w mozaikę rozproszonych odpowiedzi. Można też analizować pole „skutki uboczne”. Czy koszty mają charakter funkcjonalny (dysfunkcje i napięcia), normatywny (konflikty wartości), społeczny (wykluczenia, presje) czy poznawczy (trudność w weryfikacji, wieloznaczność), oraz czy pojawiają się w tych samych miejscach, co najsilniejsze efekty, czy raczej na ich obrzeżach. Wreszcie można porównywać grupy makro między sobą; czy różnią się przede wszystkim mechanizmami, czy raczej typami efektów, czy też specyficzną konfiguracją kosztów ubocznych.

Dlatego tekst załącznik z opisem pięćdziesięciu pięciu podgrup warto czytać selektywnie - jak katalog - wybierając interesujące obszary i porównując je przekrojowo. Taki opis stanowi też dobry fundament do dalszego etapu, czyli do lektury rdzeni: pozwala sprawdzić, czy rdzenie rzeczywiście trafnie i wyczerpująco dekomponują treść podgrupy, czy wymagają uzupełnień, przesunięć albo redukcji.

Na podstawie Jean-Honoré Fragonard, „The Happy Lovers” (1760-1765)

Tekst 3

Od 55 podgrup do 265 rdzeni semantycznych

Ostatni etap dekompozycji $1 \rightarrow 17 \rightarrow 55 \rightarrow 265$

Jakie cechy muszą mieć rdzenie, aby przeszukiwanie literatury dawało ogląd kultury szeroki, głęboki i wielostronny

Plik przystosowany do druku dwustronnego

Spis treści

Wstęp: Układ opracowania	30
Geneza i struktura modelu mapowania kultury.....	30
Logika i parametry rdzenia semantycznego.....	31
Szerokość pokrycia. Mapa obszarów i przedmiotów kultury	32
Głębokość pokrycia. Poziomy symboliczne, społeczne i materialne.....	33
Wielostronność pokrycia. Zróżnicowanie mechanizmów i kanałów wpływów	34
Oś czasu. Perspektywa ponadhistoryczna i nowoczesna	35
Podsumowanie. Hipoteza do weryfikacji.....	36
Jak korzystać z materiałów szczegółowych?	36

Plik przystosowany do druku dwustronnego

Wstęp: Układ tekstu

Niniejsza analiza jest częścią opracowania na temat kulturotwórczego oddziaływania lęku przed śmiercią. Opracowanie składa się z trzech tekstów: głównego i załączników

1. Tekst główny, syntetyczny to ten, który właśnie Państwo czytają. Wyjaśnia, czym są rdzenie semantyczne i jakie muszą posiadać cechy, aby mapować obecność lęku w kulturze szeroko, głęboko i wielostronnie.
2. Załącznik - tabelaryczne zestawienie prezentujące stopniowe uszczegóławianie generalnej tezy, że lęk przed śmiercią jest siłą kulturotwórczą: wpieryw na 17 szerokich makro twierdzeń (grupy), następnie na 55 twierdzeń bardziej precyzyjnych (podgrupy) i wreszcie na 265 szczegółowych rdzeni semantycznych. Jest to mapa $1 \rightarrow 17 \rightarrow 55 \rightarrow 265$.
3. Załącznik - opis struktury semantycznej każdego z 265 rdzeni - dokumentujący techniczną i logiczną architekturę każdego z nich.

Dla osób zainteresowanych pogłębioną analizą statystyczną, na prośbę udostępniam również kompletny model w formacie Excel.

Geneza i struktura modelu mapowania kultury

Pod pojęciem modelu rozumiem tutaj logiczną i uporządkowaną strukturę 265 rdzeni semantycznych, która służy do mapowania i analizy przejawów lęku przed śmiercią w tekstach na temat kultury.

Tekst jest wprowadzeniem i komentarzem do zbioru 265 rdzeni semantycznych. Rdzenie nie są luźnym zbiorem pytań. Powstały w wyniku kaskadowej dekompozycji generalnej tezy mówiącej, że lęk przed śmiercią jest silnie kulturotwórczy. Proces ten przebiegał etapami: początkowa teza została wpieryw rozpisana na 17 szerokich twierdzeń szczegółowych, a następnie w każdym z nich wyróżniono składowe, co dało 55 twierdzeń jeszcze bardziej precyzyjnych.

Kolejne stopnie uszczegóławiania mają jeden cel: stworzenie obszernej siatki "sond" analitycznych, z których każda opisuje jeden, konkretny proces kulturowy, na który oddziałuje lęk przed śmiercią. Okazuje się, że 55 twierdzeń to wciąż poziom zbyt ogólny, by na nim oprzeć maszynową analizę tekstów. Musiała nastąpić ich dalsza dekompozycja, poprowadzona aż do momentu, który uznałem za bliski nasycenia teoretycznego (czyli punktu, w którym dalszy podział nie wnosi już nowych wartości). W jej wyniku powstało właśnie 265 rdzeni semantycznych – zdań gotowych do przetworzenia na postać cyfrową (embeddingi) i wprowadzenia do modeli AI, by umożliwić ich precyzyjne sparowanie z fragmentami literatury naukowej. Odpowiednie narzędzia AI potrafią szybko wskazać fragmenty literatury najbliższe danemu rdzeniowi, ale nie rozstrzygają za badacza. To badacz ocenia, czy dopasowania są trafne i co z nich wynika.

Czytając o „rdzeniach semantycznych”, można odnieść wrażenie, że to techniczny wynalazek z obszaru sztucznej inteligencji. W tym projekcie intencja jest odwrotna: rdzenie to przede wszystkim rygorystyczne narzędzie humanistyczne służące uporządkowaniu niezwykle rozległego pytania, jak lęk przed śmiercią oddziałuje na kulturę a przez to ją współtworzy. Dopiero w drugiej kolejności stają się one narzędziem technicznym. Zapewniają architekturę, dzięki której model embeddingowy (narzędzie do porównywania znaczeń w tekście) potrafi

trafnie „przylepiać” pytania do właściwych fragmentów w potężnym korpusie i zwracać sensowne dopasowania.

Rozbijając tezę ogólną na twierdzenia weryfikowalne w literaturze, stajemy przed fundamentalnym problemem praktycznym. Tezy muszą być na tyle szczegółowe, by „widziały” subtelne mechanizmy w różnych obszarach kultury, ale jednocześnie na tyle uporządkowane, by dało się je systematycznie testować i porównywać. Temu właśnie służy format rdzenia. Każdy z 265 rdzeni jest krótkim, jednoznacznym zdaniem opisującym ściśle jeden proces kulturowy – bez pytań, bez trybu warunkowego i bez rozmywania sprawczości.

Warto w tym miejscu odnieść się do możliwego zarzutu przypisywania sprawstwa abstraktom. Przecież to nie lęk przed śmiercią w sensie fizycznym 'generuje' czy 'wytwarza' kulturę – robią to ludzie i instytucje reagujące na ten lęk. Należy jednak podkreślić, że przyjęta forma jest zamierzonym i celowym skrótem myślowym o charakterze operacyjnym.

W zasadach budowy rdzeni semantycznych lęk przed śmiercią pełni rolę 'kotwicy' (agensa) procesu – jest źródłem dynamiki, a nie dosłownym wykonawcą działań. Taka konstrukcja pozwala na uporządkowanie ogromnego materiału w jednolitym schemacie: kotwica (lęk przed śmiercią) → element procesualny (co robi) → przedmiot procesu (na co oddziałuje) → pole procesu (sfera kultury) → kanał/kontekst (konkretna rama) → efekt. Tam, gdzie metodologicznie konieczne jest osłabienie bezpośredniego sprawstwa, stosujemy formuły takie jak 'sprzyja', 'współkształtuje' lub konstrukcje bezosobowe.

Logika i parametry rdzenia semantycznego

Żeby bliżej wyjaśnić architekturę tego narzędzia, wystarczy zapamiętać, że rdzeń ma za zadanie precyzyjnie uchwycić schemat: „kto/co działa – jak działa – na co działa – w jakiej sferze kultury – i przez jaki kanał to się realizuje”. Wymusza to strukturę logiczną, w której każdy rdzeń rozpisany jest na pięć niezmiennych składowych:

- **Kotwica / agens przyczynowy** – czynnik uruchamiający dany proces kulturowy. W tym projekcie kotwicą jest zawsze wyrażenie „lęk przed śmiercią”. To wyrażenie rozumiane jest tutaj nie jako emocja jednostki, lecz siła kulturotwórcza wymuszająca rytualne, symboliczne i normatywne odpowiedzi. Odpowiada na pytanie: co sprawia, że coś musi być robione.
- **Element procesualny** – określa, jak lęk oddziałuje (np. wzmacnia, osłabia, organizuje, reguluje, przekształca, motywuje, kompensuje, uruchamia, buduje itd.). Muszą być używane czasowniki dynamiczne, które jednoznacznie określają kierunek działania, aby powstały z rdzenia embedding nie musiał się tego kierunku „domyślać”. Nie należy używać pseudo-czasowników statycznych: dotyczy, odnosi się do, pozostaje w relacji z, związany jest z. Te formy nie opisują procesu, lecz relację tematyczną - i są bezużyteczne dla embeddingu.
- **Przedmiot procesu** – definiuje, co bezpośrednio ulega kształtowaniu (np. ruchy społeczne, metafory śmierci, marginalizacja seniorów itd.).
- **Pole procesu** – wskazuje szeroką sferę kultury, w której proces zachodzi (np. media, popkultura, dyskurs, bioetyka, praktyki społeczne itd.).
- **Kanał / kontekst** – precyzuje, przez co to się dzieje, za pośrednictwem czego i w jakiej formie krąży (np. piśmiennictwo, więzi rodzinne, edukacja itd.).

Zasadnicze pytanie tego tekstu brzmi: czy zbiór 265 rdzeni daje mapę wystarczająco dobrą, aby mówić o pokryciu kultury w sposób szeroki, głęboki i wielostronny? Nie pytamy, czy rdzenie są sformułowane w sposób "ładny" lub "poetycki". Pytamy o jakość samego narzędzia badawczego. Chodzi o sprawdzenie, czy dzięki niemu da się dostrzec lęk przed śmiercią nie tylko w jednym, oczywistym miejscu (np. w religii lub medycynie), lecz w wielu nierzadko odległych obszarach; nie tylko na jednym poziomie (np. w języku), lecz także w instytucjach, praktykach i technologiach; oraz nie jako jeden przewidywalny efekt, lecz jako zbiór różnorodnych ścieżek oddziaływania.

Ciąg dalszy tego tekstu warto czytać mając przed sobą załącznik „Opis strukturalny 265 rdzeni semantycznych”. Każdy rdzeń jest tam opisany z podaniem pięciu wyżej wymienionych stałych składowych.

Szerokość pokrycia. Mapa obszarów i przedmiotów kultury

Szerokość pokrycia kultury to weryfikacja, czy rdzenie obejmują odpowiednio wiele zróżnicowanych obszarów i rodzajów zjawisk (czyli tego, na co lęk bezpośrednio działa). Najsilniejszym wskaźnikiem jest tutaj "przedmiot procesu". Gdyby siatka rdzeni była wąska, zauważylibyśmy zaledwie kilka dominujących przedmiotów (np. wyłącznie religię, rytuały czy narracje), podczas gdy cała reszta stanowiłaby marginalne przypisy. Tymczasem zestaw rdzeni obejmuje niezwykle szerokie spektrum: zidentyfikowano aż 242 unikalne przedmioty procesu. Kategorie powtarzające się od dwóch do trzynastu razy obejmują łącznie zaledwie 45 rdzeni (m.in. lęk – 13 razy, temat śmierci – 6, motywy śmierci – 5, programy *death education* – 3, tabu śmierci – 3, eufemizmy dotyczące śmierci – 2).

Oznacza to, że żadna pojedyncza kategoria nie "zjada" całości i nie dominuje w statystyce. Kategoria najczęstsza (Top-1) stanowi zaledwie około 5% rdzeni, a pięć najczęstszych łącznie (Top-5) to około 11%. Dowodzi to, że "szerokość" jest twardą, matematycznie potwierdzoną właściwością tego zbioru, a nie tylko figurą retoryczną. Obok klasycznych zagadnień pojawiają się tu tak różnorodne przedmioty procesu jak: ciało, geneza religii, decyzje instytucjonalne, modele edukacji, rytuały zdrowotne, wojskowa retoryka czy wreszcie wizje technologicznej nieśmiertelności.

Mapa kultury wyłaniająca się z rdzeni nie przypomina zatem kilku głównych autostrad otoczonych pustynią, lecz raczej gęstą sieć przecinających się dróg lokalnych i regionalnych. To adekwatny obraz, ponieważ kulturowa praca lęku przed śmiercią nie jest zjawiskiem jednokanałowym ani jednotematycznym. Rdzenie prowadzą badacza wprost do instytucji opieki (np. *"Lęk przed śmiercią sprzyja rozwojowi hospicjów i geriatrici, gdy tabu śmierci słabnie"* – rdzeń 023), przez współczesne praktyki medialne (*"Lęk przed śmiercią inspiruje memy i żarty o śmierci jako redukcję lęku"* – rdzeń 063), aż po materialne formy pamięci (*"Lęk przed śmiercią współkształtuje nowe materialne formy kultu zmarłych"* – rdzeń 100) oraz korekty w instytucjach religijnych (*"Lęk przed śmiercią naciska na Kościoły, by łagodziły katechezę strachu"* – rdzeń 021).

Drugiego mocnego dowodu na szerokość pokrycia dostarcza warstwa nośników kulturowych, czyli artefaktów. Przez artefakty rozumiem tu wszelkie realne wytwory człowieka, w których utrwała się i krąży dany proces – nie chodzi więc o artefakty stricte "muzealne", lecz o nośniki bieżącego działania kultury. Mamy do czynienia z artefaktami językowymi (pojęcia, narracje), behawioralnymi (praktyki, rytuały) oraz materialno-technicznymi i instytucjonalnymi (przedmioty, infrastruktury, procedury, organizacje). Zdolność rdzeni do

objęcia tak wielu typów nośników udowadnia, że metoda ta nie redukuje kultury wyłącznie do jednego medium (np. tekstu). To kluczowe z perspektywy socjologii i psychologii. Lęk przed śmiercią "pracuje" w narracjach, ale równie dobrze osadza się w procedurach instytucjonalnych, w praktykach cielesnych, w systemach organizacji opieki nad umierającymi, a nawet w projektach technologicznych obiecujących „wygraną ze śmiercią”. W prezentowanym modelu mapy kultury skatalogowano 421 artefaktów zgrupowanych w 12 kategorii. Są to m.in. artefakty rytualne (np. rytuały wspólnotowe, mit męczeństwa), technologiczne (np. rozwój AI, modyfikacje ciała) oraz materialne (np. popyt na produkty i usługi *longevity*, presja na rozwój biotechnologii).

Ostatnim potwierdzeniem dużej rozległości objętych pól jest fakt, że znaczna część rdzeni opisuje sytuacje, w których śmierć nie jest nazywana wprost. W kulturze najważniejsze procesy rzadko mówią o sobie otwarcie. Uwzględnienie tej strefy „pośredniej” sprawia, że baza rdzeni nie jest jedynie zwykłym katalogiem dyskursu tanatologicznego. Staje się realną mapą kulturowej pracy lęku przed śmiercią także wtedy, gdy lęk ten zostaje ukryty, zrjonalizowany, przesunięty lub „przebrany” w zupełnie inne tematy. Świetnie ilustrują to rdzenie pokazujące wpływ lęku na: publiczną debatę o sensie cierpienia (rdzeń 128), presję maksymalnego podtrzymywania życia (rdzeń 133), mobilizacje religijne i państwowe wokół ofiary i bohaterstwa (rdzeń 177), dyskurs bezpieczeństwa usprawiedliwiający przemoc polityczną (rdzeń 222), czy wreszcie na samo rozumienie osoby i istoty człowieka (rdzeń 250).

Głębokość pokrycia. Poziomy symboliczne, społeczne i materialne

Z kolei głębia pokrycia pokazuje, czy rdzenie docierają do różnych poziomów kultury. Najprościej ujmując, weryfikujemy, czy narzędzie to potrafi z równą sprawnością opisywać procesy symboliczne (obrazy, mity, narracje, język), społeczne (normy, instytucje, role, obyczaje, rytuały, wspólnoty) oraz materialno-techniczne (praktyki, przedmioty, infrastruktury, technologie). Centralną rolę w tej ocenie odgrywa zmienna nazywana w projekcie "polem procesu", która precyzyjnie informuje nas, gdzie dokładnie dane zjawisko zachodzi.

Na poziomie ściśle symbolicznym budowanie rdzeni jest stosunkowo łatwe, ponieważ kultura w oczywisty i bezpośredni sposób mówi o śmierci. Trudniej jest wykazać, że baza rdzeni potrafi równie precyzyjnie zejść do twardego poziomu organizacji społecznej i materialnej infrastruktury. Ten projekt realizuje to zadanie, dekomponując lęk przed śmiercią nie tylko na ukryte sensory, ale przede wszystkim na fizyczne działania i instytucje.

Pojawia się tu subtelny, lecz ważny dla spójności tego modelu mechanizm. Wiele rdzeni łączy w sobie więcej niż jedną sferę kultury, tworząc tzw. "wiązki" (np. dyskurs i instytucje, dyskurs i rytuał, czy instytucje i technologia). Przykładowo, rdzeń 221 ("*Lęk przed śmiercią sprzyja dehumanizacji i narracjom ofiarniczym mobilizującym przemoc*") posiada przypisane pole „język / dyskurs / narracje” oraz „polityka / państwo / mobilizacja” – łączy więc warstwę opowieści z mobilizacją do realnego działania zbiorowego. Analogicznie, rdzeń 110 ("*Lęk przed śmiercią sprzyja narracjom religijnym przedstawiającym śmierć jako zagrożenie*") ukazuje wiązkę „religia / systemy wierzeń” oraz „język / dyskurs / narracje”, gdzie dyskurs pracuje poprzez ramę interpretacyjną. W bardziej sformalizowanej postaci pokazuje to rdzeń 134 ("*Lęk przed śmiercią wspiera analizy przedwczesnych zgonów dla kierowania interwencjami i politykami zdrowia publicznego*"), który ma charakter instytucjonalny i

zarazem techniczny, gdyż obejmuje politykę zdrowotną oraz oparte na danych narzędzia jej wykonywania.

Samo tworzenie tego typu wiązek nie oznacza bynajmniej, że rdzeń opisuje „wszystko naraz”. Każde zdanie rygorystycznie trzyma się jednego procesu i jednej relacji sprawczej, a samo zjawisko wielowymiarowości jest w bazie umiarkowane – średnio przypada około 1,23 pola kultury na jeden rdzeń. Oznacza to, że uniknięto tworzenia mętnych, wielopiętrowych „zdań-kombajnów”. Z punktu widzenia antropologii takie podejście oddaje to, czego oczekuje się po dobrej teorii. Procesy kulturowe rzadko bywają jednowymiarowe. Głębina analizy polega zatem na tym, że rdzenie potrafią splatać te różne poziomy (np. wskazując jednocześnie i sens, i działanie), zachowując przy tym pożądaną, jednoznaczną logikę struktury „kotwica → element procesualny → przedmiot procesu → pole procesu”.

Wielostronność pokrycia. Zróźnicowanie mechanizmów i kanałów wpływów

Wielostronność pokrycia kultury weryfikuje, czy zaprojektowane rdzenie potrafią uchwycić wiele rodzajów efektów i rozmaitych ścieżek oddziaływania. Decydującą rolę odgrywa tutaj "element procesualny", czyli pojęcie określające, jak dokładnie operuje lęk; czy wzmacnia, osłabia, organizuje, reguluje, przekształca, motywuje, kompensuje, uruchamia, czy może buduje określone zjawiska. Gdyby rdzenie były jednostronne, dominowałby tylko jeden konkretny typ oddziaływania, a pozostałe czasowniki stanowiłyby zaledwie wariacje stylistyczne.

W przedstawionym modelu analitycznym zestaw elementów procesualnych uderza różnorodnością. Widać jednak wyraźny „kręgosłup” - kilka głównych oddziaływań, które powtarzają się często (co najmniej 10 razy) i obejmują łącznie 173 rdzenie (na 265). Taki trzon ułatwia porównania, bo wiele rdzeni da się zestawiać na wspólnej osi tych samych typów oddziaływań.

Gdyby elementy procesualne były w większości unikatami, nie dałoby się porównywać rdzeni przekrojowo. Nie można byłoby pytać, jakie typy oddziaływań dominują w danej grupie, w danej podgrupie albo w całej mapie, ani dostrzegać powtarzalnych wzorców działania. Powtórzenia tworzą wspólną skalę porównawczą - rdzenie można zestawiać pod tym samym kątem, zamiast traktować każdy jako zupełnie odrębny przypadek.

Jednocześnie towarzyszy mu szeroki repertuar elementów rzadszych, które pozwalają śledzić niestandardowe ścieżki kulturowej pracy lęku. 37 relacji występuje tylko raz, a 14 relacji - dwa razy. Według statystyki z modelu Excela, kategoria najczęstsza (Top-1) obejmuje ok. 20% przypadków, a pięć najczęstszych (Top-5) ok. 54%. To pokazuje, że wielostronność jest realną własnością analizowanego zbioru. Widać to choćby na przykładzie czasowników takich jak „podmienia”, „skłania”, „towarzyszy”, „wypiera” czy „uprzedmiotawia”, które pojawiają się tylko raz, ale trafiają w sedno bardzo specyficznych mechanizmów.

Wielostronność nie dotyczy jednak wyłącznie czasownika w rdzeniu. Żeby widzieć wiele ścieżek działania, trzeba uchwycić także różne formy obiegu kulturowego. Służy temu element kanał/kontekst (KK): informacja, w czym i poprzez co proces się realizuje (np. instytucje, rytuał, praktyki, ikonografia, typ kultury, epoka). KK nie jest „tematem” rdzenia, tylko nośnikiem albo formą, w której proces krąży. Najprościej ująć to tak - KK odpowiada na

pytanie „przez co to się dzieje?” lub „w jakiej formie ten proces jest przenoszony i stabilizowany w kulturze?”.

Praktyczny test odróżnienia elementu KK od przedmiotu procesu (PP) i pola procesu (PPr) można oprzeć na rdzeniu 132 *"Lęk przed śmiercią technicyzuje śmierć jako problem medyczny"*. Elementem procesualnym (EP) jest „technicyzuje” (jak działa lęk). Przedmiotem procesu (PP) jest „śmierć jako problem medyczny” (co jest kształtowane). Polem procesu (PPr) jest „medycyna / bioetyka / koniec życia” (w jakim obszarze kultury to się dzieje), z kolei kanałem operacyjnym (KK) staje się sama „medycyna” (rozumiana jako sieć procedur, poprzez które proces się realizuje). Innym przykładem jest wspomniany już rdzeń 110, gdzie przedmiotem są „narracje religijne”, a kanałem (KK) staje się „śmierć jako zagrożenie”. Kanałem staje rama interpretacyjna: religijny dyskurs działa poprzez przedstawienie śmierci jako zagrożenia. To dobry przykład, że KK nie musi być „instytucją” czy „rytuałem”. Może być matrycą interpretacyjną, przez którą kultura „przepuszcza” lęk i utrwała go w znaczeniach. Z kolei w rdzeniu 221 (lęk przed śmiercią sprzyja dehumanizacji i narracjom ofiarńiczym mobilizującym przemoc) kanałem/kontekstem jest „mobilizacja przemocy” – stanowiąca twarde przełożenie językowej narracji na rzeczywiste działanie zbiorowe (poprzez propagandę czy mechanizmy kreowania wroga).

Kanał przyjmuje różne postacie w zależności od badanego procesu. Jeśli rdzeń mówi o dziedziczeniu, kanałem są praktyki upamiętniania; jeśli mówi o kontroli nad odchodzeniem, kanałem (organizacyjnym i wskazującym na strukturę władzy) stają się instytucje. W zdaniu traktującym o ewolucji form kultu zmarłych, sam zwrot "zmarli" pełni rolę analitycznego skrótu myślowego, oznaczającego tak naprawdę szeroki kanał wszelkich relacji i praktyk wobec umarłych.

Dlaczego element kanału jest tak ważny w argumencie o wielostronnym pokryciu kultury? Ponieważ z pominięciem KK niezwykle łatwo jest pomylić wielość poruszanych tematów z faktyczną wielością ścieżek realizacji.

Może być wiele przedmiotów i wiele sfer kultury, ale jeśli wszystko dzieje się wyłącznie w jednym rodzaju obiegu, „w tym samym trybie” (np. wyłącznie na łamach akademickiego dyskursu), pokrycie będzie pozorne. KK ma pokazać, że rdzenie nie tylko „dotykają różnych rzeczy”, lecz także opisują różne formy krążenia kulturowego: instytucjonalizację, pamięć i upamiętnianie, rytuał, ramy interpretacyjne, mobilizację polityczną, praktyki cielesne, technologie. To jest właśnie kwintesencja wielostronności – możliwość pokazania badaczowi, że te same zjawiska psychologiczne bez trudu znajdują ujście, mogą być przetwarzane przez różne kanały kultury.

Oś czasu. Perspektywa ponadhistoryczna i nowoczesna

Perspektywę analizy domyka wreszcie oś czasu. W architekturze projektu dokonano wyraźnego rozróżnienia na procesy o charakterze ponadhistorycznym oraz nowoczesne. Zabieg ten nie służy arbitralnemu datowaniu każdego pojedynczego rdzenia, lecz zagwarantowaniu, że nasza mapa pojęciowa chwyta rzeczywistość z dwóch krańców. Po pierwsze, chroni przed złudzeniem, że kultura „od zawsze” działała tak samo: część kanałów i instytucji jest produktem nowoczesności. Z jednej strony uwzględnia to, co stanowi fundament antropologiczny (np. klasyczne rytuały, pamięć społeczna, konstruowanie moralności i formowanie wierzeń), a z drugiej to, co ukształtowało się jako kategoria historycznie nowa (takie zjawiska jak medykalizacja procesów umierania, dylematy

biopolityczne, postępująca komercjalizacja sfery *death care* czy śmiałe wizje technologicznej nieśmiertelności).

Dla odbiorców wywodzących się z obszaru nauk społecznych oraz z nauk o zdrowiu rozróżnienie to jest ważne: dowodzi bowiem, że lęk przed śmiercią nie tylko "od zawsze" kształtował symbole i rytuały, ale w nowoczesności znalazł nowe środowiska realizacji — instytucje ochrony zdrowia, systemy zarządzania ryzykiem, technologie napędzane obietnicą przedłużania życia a także nowe formy publicznego dyskursu.

Podsumowanie. Hipoteza do weryfikacji

Podsumowując, baza 265 zróżnicowanych rdzeni układa się w dużą, roboczą mapę oddziaływania lęku przed śmiercią na kulturę – mapę skonstruowaną szeroko, głęboko i wielostronnie. Jednakże pełna, bezwzględna użyteczność badawcza tej struktury urzeczywistni się dopiero na ostatnim etapie – w momencie skonfrontowania rdzeni z tekstami literatury naukowej podczas wektorowego wyszukiwania semantycznego. To ten moment dostarczy ostatecznego dowodu. Autorzy wielu tysięcy badanych stron rzeczywiście dokumentowali, że lęk egzystencjalny formatuje kulturę. Siatka weryfikacyjna w postaci rdzeni semantycznych wyłapie te sygnały we wszystkich możliwych sferach, wiązkach i kanałach. Narzędzia AI precyzyjnie przyporządkują do każdego z postawionych mechanizmów korespondujące z nim, rzetelne fragmenty dowodowe odnalezione w tekstach. Wtedy zobaczymy, które obszary są dobrze udokumentowane, a gdzie pojawiają się „puste miejsca”. Takie luki nie muszą oznaczać porażki: mogą wskazywać niedoreprezentowanie tematu w piśmiennictwie albo miejsca, w których baza rdzeni wymaga doprecyzowania.

Jak korzystać z materiałów szczegółowych?

Dwa uzupełniające teksty, przedstawiające w tabelach hierarchiczny układ twierdzeń o kulturotwórczym działaniu lęku przed śmiercią, czyli mapa 17 → 55 → 265 oraz opis struktur semantycznych wszystkich rdzeni liczą po kilkadziesiąt stron i ich lektura może być wyzwaniem. Zachęcam jednak do potraktowania ich jak katalogu, do którego warto zajrzeć.

Wgląd w tekst tabelaryczny '**Grupy, podgrupy, rdzenie**' pozwoli zobaczyć, jak szeroko zarzucona została sieć badawcza – od mechanizmów religijnych po biopolitykę nowoczesnych państw. Z kolei tekst '**Struktura rdzeni**' odsłania 'kod źródłowy' tego projektu: pokazuje, z jaką precyzją każde z 265 twierdzeń zostało rozłożone na czynniki pierwsze. Nawet wrywkowa lektura kilku stron tych zestawień pozwoli lepiej poczuć skalę i rygor całego przedsięwzięcia, zanim jego ostateczne efekty zostaną zweryfikowane w starciu z literaturą naukową.

Dla najbardziej zainteresowanych proponuję spojrzenie na szczegółową analizę statystyczną rdzeni, ich struktury (m.in. EP, PP, PPr, KK), w tym miernik Shannon H do oceny stopnia rozproszenia elementów tej struktury i miernik Gini do zbadania źródeł ewentualnej koncentracji tych elementów. Analiza jest zawarta w modelu Excela, który udostępniam zainteresowanym.

Gustave Doré, Śmierć albo czwarty jeździec Apokalipsy na płowym koniu (1865)

Tekst 4

Metodologia

Zasady budowy rdzeni semantycznych dla modelu embeddingowego

Spis treści

Wstęp – co to jest rdzeń semantyczny	42
Problem do rozwiązania – zadać dobre pytania literaturze przedmiotu	42
Rdzeń semantyczny – definicja, cel, zakres zastosowania	43
Kotwica tematyczna (agens procesu)	44
Agens – definicja operacyjna	44
Typy agensa: wykonawczy i przyczynowy	44
Dlaczego kotwica stoi na początku rdzenia	44
Kotwica to nie temat zdania	45
Czy kotwica może nie stać na początku?	45
Struktura logiczna rdzenia	45
Element procesualny	46
Model kanoniczny (czasownikowy)	46
Model nominalny (nominalizacja procesu)	47
Przedmiot procesu musi być jawnie wskazany	48
Kotwica musi pozostać agensem	48
Rozróżnienie: przedmiot procesu vs pole działania	48
Kiedy nominalizacja ma sens	49
Długość rdzenia	49
Rozbijanie rdzeni zbyt szerokich	49
Jeden proces na jeden rdzeń	50
Jedno pole semantyczne	50
Zakaz pytań, negacji i modalności	50
Zakaz strony biernej	51
Konsystencja leksykalna	51
Redukcja przymiotników i przysłówków	52
Unikanie metafor i języka figuratywnego	52
Oddzielanie perspektyw naukowych	52
Kompatybilność embeddingów i zasada jednego okna czasowego	53
Checklista walidacyjna rdzeni semantycznych	54
Zasady budowy rdzeni semantycznych – skrót	55

Wstęp – co to jest rdzeń semantyczny

Rdzeń semantyczny to pojęcie wypracowane częściowo przeze mnie, częściowo w dialogu z ChatGPT. Jest narzędziem do systematycznego przeszukiwania z pomocą AI dużego korpusu literatury naukowej. W przypadku mojego projektu jest to literatura o śmierci i lęku przed nią. Ale rdzenie semantyczne mogą być pomocne w przeszukiwaniu dowolnych korpusów tekstów.

Idea rdzeni semantycznych jest następująca. Zamiast zadawać korpusowi tekstów¹ ogólnikowe pytania typu „co autorzy sądzą o tym i o tamtym”, budowane są krótkie, jednoznaczne zdania opisujące konkretne procesy kulturowe (np. „lęk przed śmiercią wzmacnia...”, „lęk przed śmiercią sprzyja...”, „lęk przed śmiercią przekształca...”). I dopiero takie zdania spełnią rolę jasnych i konkretnych zapytań pod adresem literatury.

Rdzenie semantyczne mają stałą strukturę (agens → proces → przedmiot → pole/kanal/kontekst). Dzięki temu modele embeddingowe AI, które zamieniają tekst na wektory, dostają na wejściu komunikaty maksymalnie jednoznaczne. W modelu embeddingowym rdzeń zamienia się na wektor, który nie jest rozmyty semantycznie przez wieloznaczność, negacje, pytania, metafory czy mieszanie kilku tematów naraz. Reprezentuje jeden mechanizm i jedną relację sprawczą. W praktyce przekłada się to na lepsze „przyleganie” rdzeni do fragmentów literatury w wyszukiwaniu semantycznym. Rdzenie trafiają w te miejsca, gdzie rzeczywiście w literaturze omawiany jest dany mechanizm, a nie tylko luźno sąsiadujące słowa.

Ten tekst jest zestawem zasad budowy zdań wejściowych, czyli zapytań pod wyszukiwanie semantyczne. To zbiór reguł, które zwiększają precyzję sformułowań, gdy zadajemy literaturze setki szczegółowych pytań.

Problem do rozwiązania – zadać dobre pytania literaturze przedmiotu

Analizowany temat to kulturotwórcza rola lęku przed śmiercią. Literatura tego przedmiotu jest obszerna, szacuję ją na kilkanaście do kilkudziesięciu tysięcy stron.

Jakiś czas temu zadałem sobie pytanie: co konkretnie znaczy, że lęk przed śmiercią jest silnie kulturotwórczy. Odpowiedzi mieszczą się pomiędzy dwoma biegunami. Pierwszy operuje na skali globalnej. Stwierdza, że cała kultura jest odpowiedzią na lęk przed śmiercią i podaje wyrywkowe przykłady (np. Becker, TMT). Drugi koncentruje się na konkretach. Pokazuje, że lęk przed śmiercią ma wpływ na tysiące artefaktów kulturowych, od praktyk żałobnych przez zmiany języka po normy moralne i kierunki rozwoju nauki.

Pytanie brzmi, co cała literatura przedmiotu o tym wszystkim mówi. Stwórzmy problemowy przegląd naszej wiedzy. Zbudujmy listę szczegółowych pytań/zagadnień na temat kulturotwórczej roli lęku przed śmiercią i skierujmy ją do literatury.

Niech do każdego pytania/zagadnienia, na przykład ‘Lęk przed śmiercią współkształtuje zmiany estetyki nagrobków i treści epitafiów w XX i XXI wieku’ czy ‘Lęk przed śmiercią

---

¹ który jest już włożony do programu AI o nazwie model embeddingowy i tam przekształcony w wektory semantyczne. Więcej na ten temat, patrz „Lęk przed śmiercią jako siła kulturotwórcza: pytania badawcze i analiza wspierana przez AI. Budowa agenta AI do analizy literatury. (OCR → segmentacja → embeddingi/FAISS → synteza),

https://jacek.kwasniewski.org.pl/teksty/#Lek_przed_smiercia_Nr_1_pytania_badawcze_analiza_wspierana_przez_AI_budowa_agenta_AI_2025

wpływa na sposób komunikowania o śmierci w mediach i edukacji’ zostaną przypisane fragmenty literatury, które dokładnie o tym mówią, dokładnie to zagadnienie analizują.

Pierwsze spotkanie pytań z literaturą nastąpi w tak zwanym modelu embeddingowym. Zamienia on literaturę i pytania na postać cyfrową. Model koduje standardowe (co do rozmiarów) fragmenty tekstów i nasze pytania na pojedyncze wektory w 1536-wymiarowej przestrzeni tensorowej. Jest to jednocześnie przestrzeń semantyczna, w której odległości między wektorami odzwierciedlają relacje znaczeniowe - podobieństwo pojęć, kontekstów i większych struktur tekstowych.

Fragmenty tekstów i pytania zamienione na wektory nazywają się embeddingami. Wszystkie embeddingi przejdą do kolejnego programu, modułu wyszukiwawczego FAISS. Program FAISS pełni funkcję silnika wyszukiwania wektorowego: wczytuje z modelu embeddingowego embeddingi tekstów oraz embeddingi pytań i przeszukuje przestrzeń 1536-wymiarowych wektorów w celu znalezienia najbardziej semantycznie zbliżonych fragmentów tekstów i pytań. Co z tym zrobimy dalej, zależy od nas.

Pytania, również te w języku naturalnym, kierowane do literatury umieszczonej w modelu embeddingowym muszą mieć konstrukcję, która daje się zamienić na „dobry” embedding. Co to znaczy dobry, o tym traktuje ten tekst.

Rdzeń semantyczny – definicja, cel, zakres zastosowania

Rdzeń semantyczny to zwarte, jednoznaczne twierdzenie o procesie, czyli o mechanizmie: kto/co na co działa, w jaki sposób i w jakim polu kultury. Nie jest to ani cytat z tekstu, ani streszczenie artykułu, ani pytanie badawcze. Rdzeń jest zaprojektowany po to, aby można go było przekształcić w swego rodzaju zapytanie pod adresem literatury na określony temat, która została przetworzona cyfrowo i wprowadzona do specjalnego programu, zwanego modelem embeddingowym (ME).

Model embeddingowy (ME) rozumie treść literatury w tym sensie, że można mu zadać pytanie problemowe z nią związane i uzyskać fragment(y) tekstów, które dokładnie o tym problemie traktują. Mówiąc inaczej, rdzeń jest ciągiem wyrazów, które można przekształcić w stabilny embedding – wektor semantyczny, który dobrze reprezentuje konkretną dynamikę kulturową.

Zasady opisane w tym dokumencie są ogólne – można je stosować w bardzo różnych projektach, niezależnie od tego, czy kotwicą jest „rewolucja cyfrowa”, „modernizacja religijności”, „rodzina nuklearna”, czy cokolwiek innego.

Przykłady, które pojawiają się dalej, pochodzą z konkretnego projektu badawczego: „Kulturotwórcza rola lęku przed śmiercią” i dotyczą tego, jak lęk przed śmiercią wpływa na rytuały, symbole, normy, narracje, praktyki żałobne czy struktury społeczne. lęk przed śmiercią jest tu więc ilustracją zasad, a nie warunkiem ich stosowania.

Rdzeń ma pełnić równocześnie kilka funkcji:

- być transparentny semantycznie – w jednej lekturze (1–2 sekundy) wiadomo, o jaki proces chodzi,
- być stabilny embeddingowo – ten sam rdzeń powinien zawsze przyciągać teksty mówiące o podobnym typie zjawiska,

- być operacyjny – dać się łatwo zweryfikować: czy spełnia kryteria długości, procesualności, jednego pola, kotwicy itp.

„Operacyjny” znaczy taki, który można systematycznie audytować. Rdzeń da się przepuścić przez checklistę (patrz koniec dokumentu) i jednoznacznie odpowiedzieć, czy jest poprawny, czy wymaga poprawki. W tym sensie rdzeń jest jednostką pracy analitycznej – najmniejszym klockiem, na którym stoi system wyszukiwania i analizy semantycznej

Kotwica tematyczna (agens procesu)

Kotwica jest pierwszym elementem rdzenia i pełni funkcję agensu, czyli czynnika sprawczego procesu, w przypadku naszego projektu, procesu kulturowego. W rdzeniach semantycznych kotwica nie jest „tematem zdania”, lecz źródłem dynamiki: to ona generuje potrzebę przekształcenia, oswojenia, reinterpretacji czy reorganizacji.

W projekcie „kulturotwórcza rola lęku przed śmiercią” kotwicą jest „Lęk przed śmiercią”, rozumiany nie jako indywidualne przeżycie psychiczne, lecz jako czynnik kulturotwórczy – coś, co wymusza na kulturze określone odpowiedzi (rytualne, symboliczne, normatywne, narracyjne).

Agens – definicja operacyjna

Agens to czynnik sprawczy procesu. Oznacza to, że:

- inicjuje proces (bez niego proces by nie zaszedł albo miałby inną postać),
- wyznacza kierunek działania (od kotwicy do przedmiotu procesu),
- organizuje całą sytuację kulturową opisywaną rdzeniem.

W rdzeniach semantycznych chodzi przede wszystkim o agens przyczynowy, a nie o agens wykonawczy. To nie jest ktoś, kto „coś robi”, tylko czynnik, który powoduje, że coś musi być zrobione.

W tym sensie lęk przed śmiercią jest agensem: nie „oswaja” sam w sobie, ale wywołuje potrzebę oswojenia; nie „przekształca rytuałów rękami aktorów”, ale powoduje, że rytuały są przekształcane.

Typy agensa: wykonawczy i przyczynowy

- Agens wykonawczy – klasyczny podmiot działania („artysta maluje obraz”, „kapłan odprawia rytuał”). W rdzeniach semantycznych pojawia się rzadko, bo rdzenie nie opisują pojedynczych aktów, tylko mechanizmy kulturowe.
- Agens przyczynowy – czynnik, którego obecność generuje proces (np. lęk przed śmiercią, tabu, normy moralne, powstanie nowych technologii, rozwój nowych instytucji). To jest główny typ agensa, z którym pracujemy.

W praktyce rdzenie prawie zawsze bazują na agensie przyczynowym.

Dlaczego kotwica stoi na początku rdzenia

Umieszczanie kotwicy na początku rdzenia:

- ujednocila strukturę całego korpusu,
- od razu pokazuje, co jest czynnikiem sprawczym,
- pomaga modelowi embeddingowemu „zrozumieć”, że wszystkie te procesy są projekcjami jednego czynnika,
- ułatwia klastrowanie (rdzenie z tą samą kotwicą grupują się w spójne zbiory),
- pozwala szybko sprawdzić, czy dany rdzeń w ogóle należy do danego projektu.

Dlatego standardem jest rozpoczynanie rdzenia od kotwicy – zwłaszcza w projektach takich jak kulturotwórcza rola lęku przed śmiercią, gdzie jeden czynnik ma być konsekwentnie śledzony w wielu polach kultury.

Kotwica to nie temat zdania

Kotwica nie jest tym samym, co „temat zdania” czy „obszar zainteresowania”.

Zdanie typu: „Lęk przed śmiercią a symbolika żałobna” nie jest poprawnym rdzeniem, bo nie zawiera procesu ani kierunku - to tylko zestawienie dwóch pól.

Kotwica ma pełnić funkcję agensu przyczynowego, a nie tylko nazwy obszaru badań. Rdzeń musi odpowiadać na pytanie: co lęk przed śmiercią robi z danym polem?, a nie: z czym lęk przed śmiercią współwystępuje?

Czy kotwica może nie stać na początku?

Teoretycznie można zbudować poprawny rdzeń, w którym kotwica nie stoi na początku zdania – np. gdy składnia wymaga innego szyku, albo gdy przedmiot procesu musi być wysunięty na czoło ze względu na przejrzystość.

W praktyce jednak:

- zdecydowana większość rdzeni może (i powinna) być sformułowana z kotwicą na początku,
- ta postać jest najbardziej jednoznaczna semantycznie,
- zapewnia największą stabilność embeddingową i spójność korpusu.

Dlatego w projektach takich jak kulturotwórcza rola lęku przed śmiercią przyjmujemy zasadę domyślną:

Kotwica stoi na początku rdzenia, a wyjątki traktujemy jako przypadki rzadkie, posiadające szczególnie uzasadnione.

Struktura logiczna rdzenia

Na poziomie znaczenia struktura każdego rdzenia jest taka sama, niezależnie od tego, czy używamy formy czasownikowej (model kanoniczny), czy nominalnej (model nominalny). Rdzeń zawsze da się rozpisać według schematu:

kotwica (agens) → element procesualny → przedmiot procesu → pole / kanał / kontekst

Przykład: „Lęk przed śmiercią kształtuje doświadczenie żałoby poprzez praktyki żałobne w kulturze miejskiej XX wieku.”

- Kotwica (agens) – główny czynnik sprawczy rdzenia. W projekcie o kulturotwórczej roli lęku przed śmiercią to „Lęk przed śmiercią”,
- Element procesualny – proces, który się dokonuje (np. kształtuje, transformuje, oswaja, reinterpretuje, amortyzuje, kształtowanie, transformacja, oswajanie, reinterpretacja, amortyzacja).
- Przedmiot procesu – to, co bezpośrednio podlega działaniu (lęk, doświadczenie żałoby, normy, relacje, symbolika, rytuały).
- Pole / kanał / kontekst działania – to, w czym i poprzez co proces się realizuje (rytuały, ikonografia, instytucje, praktyki żałobne, typ kultury, epoka). Ten element rdzenia nie jest „tematem” ani drugim przedmiotem procesu. To odpowiedź na pytanie: przez co ten proces się realizuje i w jakiej formie krąży w kulturze (np. przez instytucje, rytuały, upamiętnianie, ramy interpretacyjne, mobilizację polityczną). Najprostszym testem, czy dane wyrażenie należy do kategorii pole / kanał / kontekst działania, jest pytanie, czy da się je naturalnie poprzedzić słowami „poprzez / w ramach / za pośrednictwem”. Jeśli tak, jest dobrym kandydatem na pole / kanał / kontekst działania.

W całym tekście używamy konsekwentnie:

- „przedmiot procesu” – dla tego, co jest przekształcane,
- „pole / kanał działania” – dla tego, poprzez co proces przebiega.

Element procesualny

Każdy rdzeń musi zawierać element procesualny, ponieważ rdzeń opisuje mechanizm kulturowy, a nie temat, kategorię czy powiązanie. Procesualność to centrum znaczenia rdzenia: wskazuje, co się dzieje i jak przebiega zmiana.

Element procesualny może przyjąć jedną z dwóch równorzędnych form:

- model kanoniczny (czasownikowy) – proces wyrażony jest dynamicznym czasownikiem,
- model nominalny (nominalizacja procesu) – proces wyrażony jest rzeczownikiem odczasownikowym i wymaga operatora sprawczości.

Oba modele są zgodne ze strukturą:

kotwica (agens) → operator sprawczości / czasownik procesualny → przedmiot procesu → pole/kontekst działania

Model kanoniczny (czasownikowy)

To forma podstawowa, najprostsza i najbardziej przejrzysta.

Procesualność jest tu wyrażona czasownikiem w stronie czynnej, np.:

kształtuje, przekształca, wytłumia, inspiruje, organizuje, kanalizuje, intensyfikuje, rozluźnia, modeluje, redefiniuje.

Struktura rdzenia wygląda wtedy tak:

kotwica (w moim projekcie lęk przed śmiercią) → robi coś (czasownik procesualny) → przedmiot procesu → pole / kanał / kontekst

Dlaczego czasownik czynny?

Bo jednoznacznie określa kierunek działania, którego embedding nie musi się „domyślać”.

Czego nie używać?

Pseudo-czasowników statycznych:

- dotyczy,
- odnosi się do,
- pozostaje w relacji z,
- związany jest z.

Te formy nie opisują procesu, lecz relację tematyczną - i są bezużyteczne dla embeddingu.

Przykłady dobrych rdzeni czasownikowych

- „Lęk przed śmiercią w XX wieku zmienił rytuały pogrzebowe w kulturze miejskiej.”
- „Lęk przed śmiercią współkształtuje rozróżnienia dobra i zła.”
- „Lęk przed śmiercią kształtuje debatę o znaczeniu śmierci w kulturze.”

Wszystkie mają:

- jasny proces,
- określony przedmiot działania,
- jedno pole kulturowe,
- stronę czynną.

Przykłady złych rdzeni czasownikowych

- „Lęk przed śmiercią zmienia kulturę.” – pole zbyt ogólne.
- „Lęk przed śmiercią a dobro i zło.” – brak procesu.
- „Lęk przed śmiercią a debata o śmierci.” – samo zestawienie pojęć.

Model nominalny (nominalizacja procesu)

W tym modelu proces wyrażony jest nominalizacją (rzeczownikiem odczasownikowym):

oswajanie, amortyzacja, kształtowanie, reinterpretacja, kanalizacja, symbolizacja, instytucjonalizacja.

Na początku musi stać kotwica, czyli agens. W projekcie o kulturotwórczej roli lęku przed śmiercią jest wyrażenie Lęk przed śmiercią.

Nominalizacja nigdy nie może stać samodzielnie, ponieważ nie zawiera informacji o tym, kto/co uruchamia proces. Rzeczownik odczasownikowy („oswajanie”, „amortyzacja”, „kształtowanie”, „reinterpretacja”) sam z siebie nie mówi jeszcze, co jest oswajane, amortyzowane, kształtowane czy reinterpretowane.

Dlatego model nominalny zawsze wymaga operatora sprawczości, czyli element łączący kotwicę z procesem.

Operator sprawczości występuje w dwóch rodzajach:

(1) Operator sprawczości czasownikowy (czasownik inicjujący)

inicjuje, prowadzi do, wywołuje, uruchamia

(2) Operator sprawczości kauzalny (fraza sprawcza)

przez lęk, pod wpływem lęku, wskutek lęku, motywowane lękiem

To jest jeden i ten sam element logiczny — różne formy, jedna funkcja.

Przedmiot procesu musi być jawnie wskazany

Nominalizacja typu:

- oswajanie
- amortyzacja
- kształtowanie
- reinterpretacja

sama w sobie nie mówi, co jest oswajane, amortyzowane czy reinterpretowane.

Dlatego rdzeń musi zawierać wyraźny przedmiot procesu:

- „oswajanie lęku...”
- „amortyzacja lęku...”
- „redefinicja symboliki żałoby...”

Formy typu:

„oswajanie poprzez ikonografię śmierci”

są błędne — brakuje przedmiotu procesu.

Kotwica musi pozostać agensem

Najczęstszy błąd modelu nominalnego:

„Lęk przed śmiercią – kulturowe kształtowanie doświadczenia żałoby...”

- po myślniku powstaje osobna fraza
- kotwica staje się nagłówkiem tematycznym
- zanika sprawczość

Dlatego potrzebny jest operator sprawczości:

- „Lęk przed śmiercią – kulturowe **kształtowanie przez lęk** doświadczenia żałoby...”

lub

- „Lęk przed śmiercią inicjuje kulturowe kształtowanie doświadczenia żałoby...”

I dopiero wtedy kotwica pozostaje agensem

Rozróżnienie: przedmiot procesu vs pole działania

W modelu nominalnym częsty błąd to pomylenie:

- przedmiotu procesu (to, co jest przekształcane)

z

- polem / kanałem (to, poprzez co proces się dokonuje)

Przykład poprawny:

„Lęk przed śmiercią – oswajanie lęku ikonografią śmierci w sztuce i literaturze.”

- przedmiot procesu = lęk
- pole = ikonografia śmierci
- kontekst = sztuka i literatura

Doprecyzowanie elementu pole / kanał / kontekst. Ten element opisuje medium, tryb lub ramę obiegu kulturowego: np. „instytucje” (kanał organizacyjny), „upamiętnianie” (kanał pamięci), „śmierć jako zagrożenie” (rama interpretacyjna w dyskursie), „mobilizacja przemocy” (kanał przełożenia narracji na działanie zbiorowe). Zawsze należy przeprowadzać test pytania. Czy dodanie wyrażenia „poprzez / w ramach / za pośrednictwem”, np. „poprzez instytucje / poprzez upamiętnianie / poprzez ramę ‘śmierć jako zagrożenie’ / poprzez mobilizację przemocy” brzmi naturalnie? Jeśli tak, jest to pole / kanał / kontekst.

Kiedy nominalizacja ma sens

Nominalizacja jest użyteczna, gdy:

- forma czasownikowa byłaby nienaturalna lub zbyt ciężka,
- trzeba uniknąć strony biernej,
- potrzebna jest większa precyzja pojęciowa (np. amortyzacja, instytucjonalizacja),
- zależy nam na kontrolowanej strukturze rdzenia.

Nominalizacja nie jest preferowana „dla stylu”.

Modelem podstawowym pozostaje rdzeń czasownikowy — nominalny jest alternatywą, stosowaną świadomie i tylko wtedy, gdy rzeczywiście pomaga.

Długość rdzenia

Obowiązuje twarda reguła: 7–14 słów, licząc wszystkie wyrazy.

- poniżej 7 słów – brakuje zwykle przedmiotu procesu lub kontekstu; rdzeń staje się hasłem („Lęk przed śmiercią a moralność”); embedding robi się zbyt szeroki i niejednoznaczny,
- powyżej 14 słów – zaczyna się mini-esej: dopowiedzenia, kwalifikatory, nawisy.

Nawis to dodatkowy fragment zdania, który nie jest konieczny do opisanie procesu (np. rozwlekłe komentarze o naturze współczesności). W rdzeniu trzeba takie fragmenty wycinać – one dokleją modelowi kilka niepotrzebnych wymiarów.

Dobry rdzeń:

- ma jeden proces,
- jasno wskazuje, „na czym” ten proces zachodzi,
- zawiera minimalny, ale wystarczający kontekst (czas, typ kultury, perspektywę),
- mieści się w 7–14 słowach bez kombinowania.

Zbyt krótki rdzeń generuje embedding zbyt ogólny; zbyt długi – embedding zaszumiony, bo model zaczyna „ważyć” dodatkowe dopowiedzenia zamiast rdzenia znaczenia.

Rozbijanie rdzeni zbyt szerokich

Gdy rdzeń obejmuje więcej niż jeden efekt działania, trzeba go rozbić na dwa lub więcej rdzeni. Sygnalizują to:

- dwa niezależne czasowniki procesualne,
- dwa wyraźnie różne przedmioty procesu,
- dwa odległe konteksty.

Zły:

„Lęk przed śmiercią buduje narracje heroiczne i osłabia solidarność wspólnotową.”

Dwa dobre rdzenie:

„Lęk przed śmiercią buduje narracje heroiczne wokół poświęcenia.”

„Lęk przed śmiercią osłabia solidarność wspólnotową w warunkach kryzysu.”

Rozbijanie nie jest formalizmem – chodzi o to, żeby każdy embedding miał jeden dominujący kierunek.

Jeden proces na jeden rdzeń

To konsekwencja poprzedniego punktu, ale warto ją pamiętać jako osobną zasadę:

1 rdzeń = 1 proces.

Nie wolno tworzyć rdzeni „łączonych”. Nie ma rdzeni, które jednocześnie:

- kształtują rytuały,
- rozbijają więzi,
- i generują narracje heroiczne.

Jeśli pojawia się pokusa, by wszystko to zmieścić w jednym rdzeniu, odpowiedź jest prosta: trzeba zrobić trzy rdzenie.

Jedno pole semantyczne

Pole semantyczne to spójny obszar kultury, w którym zachodzi proces: rytuały, symbolika, normy moralne, emocje, narracje, praktyki żałobne, relacje pokoleniowe, struktury rodzinne.

Rdzeń powinien odnosić się do jednego takiego pola. Jeśli łączy pola odległe ontologicznie, embedding zaczyna „mieszać światy”.

Zły typ łączenia:

- rytuały + biotechnologia,
- symbolika + gospodarka,
- emocje + technologie cyfrowe (bez jasnego łącznika).

Jeżeli tekst rzeczywiście opisuje przecięcie pól (np. symbolika żałobna w mediach cyfrowych), można to uchwycić w jednym rdzeniu – ale musi być jasne, że to jedno zjawisko kulturowe, a nie przypadkowe spięcie dwóch obszarów.

Zakaz pytań, negacji i modalności

Rdzeń ma postać twierdzenia, nie:

- pytania („czy”, „jak”, „dlaczego”),
- negacji („nie kształtuje”, „nie wpływa”),
- modalności („musi”, „powinien”, „prawdopodobnie”, „być może”).

Te formy są potrzebne w tekście naukowym (problematyzacja, wątpliwości, hipotezy), ale na poziomie rdzenia są szkodliwe. Embedding nie „rozumie” logiki – modalności i negacje traktuje jako kolejne słowa. W efekcie zamiast czystego wektora procesu powstaje mieszanina procesu + nastawienia epistemicznego (czyli postawy poznawczej autora rdzenia wobec tego co mówi: czy to twierdzi, wątpi, nakazuje, rozważa jako możliwość itp.).

Rdzeń ma opisywać relację tak, jakby rzeczywiście zachodziła, bo jego zadaniem jest modelowanie mechanizmu kulturowego, a nie stanu badań.

Zakaz strony biernej

Strona bierna zaciera informację o kierunku działania:

- „jest przekształcany”,
- „ulega reinterpretacji”,
- „bywa amortyzowany”.

W logice rdzeni i embeddingów jest to nieakceptowalne. Strona bierna:

- rozmywa pozycję agensa (sprawcy),
- zamienia proces w raport o fakcie („coś się wydarzyło”),
- utrudnia analizę intencjonalności,
- spłaszcza wektor: model widzi działanie, ale gorzej odczytuje „kto na kogo działa”.

Dlatego wszystkie konstrukcje bierne trzeba przepisywać:

- na stronę czynną („Lęk przed śmiercią przekształca rytuały”),
- albo – ostrożnie – na formę nominalną z zachowaniem sprawcy („Lęk przed śmiercią prowadzi do reinterpretacji rytuałów żałobnych”).

W obu przypadkach kierunek procesu pozostaje jasny.

Konsystencja leksykalna

Korpus rdzeni musi korzystać ze stałego słownika bazowego.

W projekcie o kulturotwórczej roli lęku przed śmiercią:

- zawsze „lęk przed śmiercią” (nie zmieniać na: strach, trwoga),
- zawsze „rytuały pogrzebowe” (nie zmieniać na: obrzędy, obyczaje),
- zawsze „symbolika żałobna” (nie zmieniać na: funeralna, pogrzebowa),
- zawsze „kultura świecka” / „kultura religijna” (nie zmieniać na: laicka / sakralna).

Synonimy są kuszące stylistycznie, ale fatalne embeddingowo: każdy inny wyraz tworzy osobny wektor.

Spójność leksykalna:

- stabilizuje klastrowanie,
- ułatwia kontrolę jakości rdzeni,
- zwiększa skuteczność dopasowania pytań użytkownika do embeddingów w module wyszukiującym.

Jeśli koniecznie potrzebujesz innego słowa – tworzysz osobny rdzeń, a nie „drobny wariant”.

Redukcja przymiotników i przysłówków

Dopuszczalne są przymiotniki klasyfikujące (religijny, świecki, symboliczny, instytucjonalny, medyczny). Zakazane są przymiotniki:

- emocjonalne („głęboki”, „dramatyczny”),
- eskalujące wyjątkowość („zaskakujący”, „niezwykły”),
- oceniające („ważny”, „istotny”).

One nie dodają istotnych informacji o procesie, a wprowadzają szum. Model embeddingowy koduje je jako kolejne wymiary – nie jako „ozdobniki”.

Zamiast:

„dynamiczna i gwałtowna transformacja norm moralnych”

w rdzeniu wystarczy:

„transformacja norm moralnych w praktykach społecznych”.

Unikanie metafor i języka figuratywnego

Metafory są świetne dla ludzi, ale toksyczne dla embeddingów. Model nie ma osobnego trybu „czytam metaforycznie” – traktuje wszystkie wyrażenia jako dosłowne.

Dlatego w rdzeniach nie używamy zwrotów:

- „kultura tańczy z nowoczesnością”,
- „Lęk przed śmiercią wchodzi w dialog z tradycją”,
- „żałoba niesie cień śmierci”,
- „odgrywa teatr śmierci”.

To są dobre zdania eseistyczne, ale złe rdzenie. Język rdzeni ma być techniczny, deskryptywny, bez figur retorycznych. Jeśli zdanie brzmi jak fragment eseju, a nie jak notatka analityczna – trzeba je uprościć.

Oddzielanie perspektyw naukowych

Jeżeli jeden proces jest analizowany z różnych perspektyw teoretycznych, każda z nich powinna dostać osobny rdzeń.

- Socjologiczna – normy, instytucje, role, systemy kontroli.
- Psychologiczna – emocje, mechanizmy obronne, tożsamość.
- Filozoficzna – pojęcia dobra, zła, sensu, śmierci.
- Antropologiczna – rytuały, symbole, struktury przejścia.

Nie należy wciskać dwóch perspektyw w jedno zdanie typu:

„Lęk przed śmiercią w sensie filozoficznym i socjologicznym redefiniuje dobro i normy społeczne.”

To są de facto dwa różne procesy w dwóch różnych polach analizy.

Należy zrobić dwa rdzenie, każdy z własną perspektywą i własnym polem. Wtedy embeddingi nie mieszają dyskursów, ale pozwalają świadomie włączać/wyłączać daną perspektywę w analizie.

Kompatybilność embeddingów i zasada jednego okna czasowego

Wszystkie rdzenie i wszystkie chunki tekstów muszą zostać przetworzone przez model embeddingowy w tym samym oknie czasowym. Oznacza to, że wszystkie embeddingi, które mają być porównywane w FAISS, muszą pochodzić z tej samej wersji modelu.

Dlaczego?

Modele embeddingowe są aktualizowane przez twórców — modyfikowane są ich parametry, procedury normalizacji, rozkłady wektorów, a nawet struktura przestrzeni semantycznej. Z zewnątrz użytkownik widzi ten sam endpoint API, ale rozrzut wektorowy tego samego zdania może być inny dziś i inny za miesiąc.

Z tego wynika fundamentalna konsekwencja metodologiczna:

Rdzenie i chunki muszą być embeddingowane jednocześnie.

Jeśli chunki zostaną przetworzone w styczniu, a rdzenie w lutym, istnieje wysokie ryzyko, że powstaną dwa zbiory wektorów o niekompatybilnych własnościach geometrycznych.

FAISS nadal policzy podobieństwo, ale:

- wektory będą miały różne „lokalne geografie”,
- kierunki semantyczne będą lekko przesunięte,
- rdzeń x nie będzie wskazywał na te same teksty, które wskazywałby miesiąc wcześniej,
- wyniki porównawcze będą niestabilne i niereplikowalne.

To właśnie nazywa się dryfem embeddingowym: powolnym, ale realnym przesuwanym przestrzeni semantycznej między kolejnymi wersjami modelu embeddingowego.

Konsekwencje praktyczne dla projektu o kulturotwórczej roli lęku przed śmiercią.

- Jednorazowe okno embeddingowania
Wszystkie chunki i wszystkie rdzenie powinny zostać embeddingowane *w jednej sesji lub tej samej dobie*, najlepiej jednym skryptem.
- Nie wolno uzupełniać korpusu rdzeni po czasie, jeśli ma on być porównywany z istniejącymi embeddingami
— chyba że przeliczysz cały korpus od zera.
- Nie wolno aktualizować rdzeni bez re-embeddingowania chunków, nawet jeśli zmianie ulega tylko kilka rdzeni. ME interpretuje teksty względnie względem całej przestrzeni — pojedyncze poprawki wymagają pełnego restartu embeddingów.
- Stabilność FAISS zależy od jednorodności wektorów
FAISS nie „wie”, że embeddingi powstały w różnych wersjach modelu.
Dla niego to tylko punkty w przestrzeni. Jeśli przestrzeń się zmieniła, FAISS nie ma żadnego mechanizmu korekty.

Zależność od czasu działania modelu

Model embeddingowy nie jest „stałym obiektem matematycznym”. Gdy OpenAI publikuje nową wersję, endpoint pozostaje ten sam, ale:

- zmieniają się statystyki normalizacji,
- zmienia się rozłożenie kierunków semantycznych,
- niektóre relacje stają się ostrzejsze, inne słabsze.

Dlatego:

Ponieważ chcemy mieć porównywalność embeddingów — wszystkie embeddingi muszą pochodzić z tego samego momentu.

To jest zasada absolutnie kluczowa i musi być przestrzegana równie rygorystycznie jak zasada 7–14 słów czy zakaz strony biernej.

Checklista walidacyjna rdzeni semantycznych

Checklista służy do jednoznacznej oceny, czy rdzeń jest poprawny embeddingowo i metodologicznie.

Każdy rdzeń musi spełnić wszystkie poniższe warunki.

A. Struktura rdzenia

1. Czy rdzeń zawiera kotwicę (agens) na początku zdania?
(wyjątki możliwe, ale muszą być świadome — standard: kotwica otwiera rdzeń)
2. Czy kotwica pełni funkcję sprawczą (agens przyczynowy), a nie bierny nagłówek?
3. Czy rdzeń zawiera element procesualny?
– czasownik czynny lub nominalizacja z operatorem sprawczości.
4. Czy jest jasno wskazany przedmiot procesu?
(to, co podlega przekształceniu)
5. Czy pole/kontekst działania jest jednoznaczne?
(rytuały, ikonografia, narracje, normy, praktyki żałobne itd.)

B. Wariant procesualny

6. Jeśli rdzeń jest czasownikowy:
– czy użyto czasownika dynamicznego?
– czy unika pseudo-czasowników typu „dotyczy”, „pozostaje w relacji z”?
7. Jeśli rdzeń jest nominalny:
– czy nominalizacja nie stoi sama po myślniku?
– czy operator sprawczości jest obecny (czasownik inicjujący lub fraza kauzalna)?
– czy kotwica nie stała się nagłówkiem semantycznym?
– czy przedmiot procesu jest jawnie wskazany?
8. Jeśli rdzeń jest autoreferencyjny:
– czy kotwica i przedmiot procesu pełnią różne funkcje semantyczne?
– czy zależność przyczynowa pozostaje czytelna?

C. Jednoznaczność znaczeniowa

9. Czy rdzeń zawiera dokładnie jeden proces?
(zakaz łączenia kilku dynamik w jednym zdaniu)
10. Czy odnosi się do jednego pola semantycznego?
(brak mieszania np. rytuałów + gospodarki, norm + technologii)

11. Czy kierunek działania jest jednoznaczny?
(zakaz strony biernej)

12. Czy rdzeń jest zrozumiały w 1–2 sekundy?
(test „natychmiastowej percepcji”)

D. Higiena językowa

13. Czy rdzeń mieści się w twardym limicie 7–14 słów?

14. Czy unika pytań, negacji i modalności?
(„czy”, „nie”, „powinien”, „prawdopodobnie”, „być może”)

15. Czy unika metafor oraz języka figuratywnego?
(embedding traktuje metafory dosłownie)

16. Czy słownik jest spójny z pozostałymi rdzeniami?
(jedna terminologia: „lęk przed śmiercią”, „symbolika żałobna”, „rytuały pogrzebowe”)

17. Czy nie zawiera zbędnych przymiotników i przysłówków?
(dopuszczalne tylko przymiotniki klasyfikacyjne)

E. Kryterium końcowe

18. Czy rdzeń zachowuje logikę:
kotwica (agens) → proces → przedmiot procesu → pole/kontekst?

19. Czy rdzeń można bez wątpliwości umieścić w jednej grupie rdzeni (klastrze) tematycznych?

Zasady budowy rdzeni semantycznych – skrót

Rdzenie semantyczne – jak opisać kulturę, by mogła ją zrozumieć sztuczna inteligencja?

Gdy analizujemy kulturę – rytuały, symbole, normy, emocje zbiorowe - sztuczna inteligencja działa poprzez modele embeddingowe. Nie „rozumieją” one kultury jak człowiek; przekształcają tekst w wektory, czyli punkty w semantycznej przestrzeni matematycznej. Aby te punkty były jednoznaczne, tekst wejściowy musi być wyjątkowo precyzyjny.

Dlatego powstała koncepcja rdzenia semantycznego – najmniejszej jednostki opisu procesu kulturowego, którą AI może odczytać stabilnie i konsekwentnie. Rdzeń nie opisuje wszystkiego, co wiemy. On „chwytą” sedno: *co* działa na *co*, *jak* i w *jakim kontekście*.

Rdzenie używane są w systemach wyszukiwania semantycznego (ME + FAISS, czyli), które potrafią odnajdywać w dużych zbiorach tekstów fragmenty odpowiadające określonemu mechanizmowi kulturowemu. Aby takie działanie było możliwe, każdy rdzeń musi być jednoznaczny, procesualny, spójny semantycznie i precyzyjnie zbudowany.

Każdy rdzeń zaczyna się od tego, co napędza proces – czynnika sprawczego. Ten czynnik nazywamy kotwicą. W projekcie o kulturotwórczej roli lęku przed śmiercią kotwicą jest wyrażenie „lęk przed śmiercią”, rozumiany nie jako emocja jednostki, lecz siła kulturotwórcza wymuszająca rytualne, symboliczne i normatywne odpowiedzi.

Dzięki kotwicy wszystkie rdzenie stanowią jedną rodzinę i AI nie „gubi się”, o jakim zjawisku mówimy. Jeśli kotwicy zabraknie, lub jeśli zostanie postawiona gdzieś poza początkiem zdania, model może błędnie uznać rdzeń za należący do innego tematu.

Rdzeń musi opisywać proces. Nie może być tytułem („lęk przed śmiercią a moralność”) ani obserwacją („lęk przed śmiercią w kulturze jest ważny”). Musi opisywać działanie się, czyli proces kulturowy: przekształcanie symboli, formowanie rytuałów, wytłumianie emocji, inspirowanie narracji.

Każdy rdzeń – niezależnie od formy językowej – ma tę samą strukturę:

K kotwica (agens) → **EP** element procesualny → **PP** przedmiot procesu → **PKK** pole / kanał / kontekst

Przykład:

Lęk przed śmiercią (**K**) → kształtuje (**EP**) → doświadczenie żałoby (**PP**) → poprzez praktyki żałobne w kulturze miejskiej XX wieku (**PKK**).

- Kotwica (agens) – główny czynnik sprawczy rdzenia (w projekcie o kulturotwórczej roli lęku przed śmiercią: „Lęk przed śmiercią”).
- Element procesualny – proces, który się dokonuje (np. kształtuje, transformuje, oswaja, reinterpretuje, amortyzuje, kształtowanie, transformacja, oswajanie, reinterpretacja, amortyzacja).
- Przedmiot procesu – to, co bezpośrednio podlega działaniu (lęk, doświadczenie żałoby, normy, relacje, symbolika, rytuały).
- Pole / kanał / kontekst działania – to, w czym i poprzez co proces się realizuje (rytuały, ikonografia, instytucje, praktyki żałobne, typ kultury, epoka). Ten element ma wymusić, żeby rdzeń nie był gołym hasłem („lęk przed śmiercią a żałoba”), tylko opisywał konkretną drogę realizacji procesu w kulturze. Jeżeli rdzeń mówi, że lęk przed śmiercią zmienia pamięć o zmarłych, to kanał / kontekst może wskazać kanał „upamiętniania”; jeśli mówi o kontroli umierania — kanał „instytucji”; jeśli mówi o dyskursie — kanał może być ramą interpretacyjną (np. „śmierć jako zagrożenie”). Najprostsza kontrola jakości elementu pole / kanał / kontekst: czytając rdzeń, należy poprzedzić ten składnik słowami poprzez / w ramach / za pośrednictwem. Jeśli zdanie zaczyna brzmieć sensownie i konkretnie, ten element jest dobrze ustawiony.

Pozostałe zasady budowy rdzenia

- Długość: 7–14 słów.
- Jeden proces na rdzeń: brak łączenia kilku dynamik (np. ‘buduje narracje’ i ‘osłabia solidarność’).
- Jedno pole semantyczne, żadnych łączeń typu: rytuały + biotechnologia.
- Zakaz pytań, negacji, modalności: rdzeń musi być twierdzeniem.
- Zakaz strony biernej: zawsze strona czynna lub nominalizacja z jawnym agensem.
- Stały słownik: zakaz używania synonimów (lęk, strach, obawa, panika).
- Brak metafor: embeddingi traktują metafory dosłownie.

- Oddzielanie perspektyw naukowych: osobny rdzeń dla socjologii, psychologii, antropologii itd.

Ważna zasada techniczna – jedno okno czasowe

Modele embeddingowe (ME) zmieniają się w czasie: aktualizują parametry i sposób odwzorowania znaczeń w przestrzeni wektorowej. Dlatego fragmenty tekstów (chunki) i rdzenie muszą być embeddingowane (zamieniane na wektory) w tym samym momencie. Jeśli chunki powstaną dziś, a rdzenie za miesiąc, ich wektory będą pochodziły z różnych „wersji” przestrzeni semantycznej. FAISS nadal je porówna, ale wyniki będą mniej stabilne i trudniejsze do replikacji. Stąd reguła: wszystkie embeddingi muszą być generowane w jednym oknie czasowym.

Gustave Doré, Dante i Wergiliusz otoczeni przez demony w ósmym kręgu piekła

Tekst 5

Metodologia

Rola matematyka w budowie rdzeni semantycznych

Plik przystosowany do druku dwustronnego

Spis treści

Do czego potrzebny jest matematyk przy projektowaniu zapytań do literatury z wykorzystaniem AI	62
Jak matematyk bada, czy rdzenie pasują do chunków i które są nietrafne	63
Kolizje rdzeni	65
Pokrycie chunków rdzeniami	69
Obciążenie rdzeni chunkami — diagnostyka list wyników	72
Diagnostyka geometryczna - podsumowanie	75

Do czego potrzebny jest matematyk przy projektowaniu zapytań do literatury z wykorzystaniem AI

Ten tekst wyjaśnia, do czego w moim projekcie potrzebny jest matematyk / informatyk od systemów wyszukiwania semantycznego. Jego zadaniem nie jest „ocena sensu” rdzeni semantycznych, tylko diagnoza, czy jako wektory tworzą układ, który działa przewidywalnie: bez kolizji, bez dziur pokrycia i bez rdzeni martwych lub zbyt ogólnych.

Rdzeń semantyczny jest kilkunastowyrazowym tekstem zaprojektowanym w języku naturalnym według pewnych reguł (kotwica → proces → przedmiot → pole/kontekst). Niesie określoną treść semantyczną (sens, znaczenie). Po embeddingowaniu staje się jednym punktem w przestrzeni wektorowej² i zaczyna działać jak zapytanie: ma stabilnie przyciągać chunki o najbliższej treści semantycznej.

Kiedy rdzenie semantyczne są już przygotowane, zostają użyte do przeszukania korpusu literatury o lęku przed śmiercią i jego kulturotwórczej roli. Mam dwieście czterdzieści rdzeni, które pokrywają według mnie pole problemowe tego tematu. Skieruję je do literatury (30 000 stron), aby do każdego rdzenia „przyklepiły się” fragmenty (chunki)³ prezentujące i analizujące dokładnie to zagadnienie, które wskazałem w rdzeniu.

Wyszukiwanie odpowiednich chunków opiera się na dwóch elementach: modelu embeddingowym (ME) i programie wyszukiującym (np. FAISS). ME zamienia rdzenie i chunki na wektory (embeddingi). FAISS porównuje wektory i dla każdego rdzenia zwraca najbardziej podobne wektorowo chunki.

Model embeddingowy (ME) działa według geometrii, nie hermeneutyki: nie „interpretuje” tekstu jak człowiek, tylko porównuje położenia wektorów. Skutkiem ubocznym jest to, że rdzeń może zwracać wyniki „tematycznie bliskie”, ale operacyjnie nietrafne — na przykład, jeśli jego konstrukcja nie daje wektorowi jednoznacznego kierunku.

Rdzeń poprawny językowo i metodologicznie, nie przesądza, czy jest „zdrowy wektorowo”: czy nie pokrywa się z innymi rdzeniami, czy nie jest odizolowany i czy realnie trafia w istniejące w korpusie tekstów skupiska treści.

Dlatego potrzebny jest równoległy poziom kontroli: matematyczna diagnostyka relacji rdzeń–rdzeń i rdzeń–chunki. Autor merytoryczny projektuje treść rdzeni; matematyk wskazuje, które rdzenie i które obszary korpusu są podejrzane z punktu widzenia geometrii wektorów.

Zadanie matematyka (w praktyce: inżyniera wyszukiwania wektorowego) polega na diagnostyce, jak pakiet rdzeni zachowuje się jako układ punktów w przestrzeni wektorowej i czy ten układ „pracuje” poprawnie na korpusie chunków. W uproszczeniu sprawdza się trzy rzeczy:

- Kolizje rdzeni – czy część rdzeni nie leży tak blisko siebie, że w praktyce „robią to samo”, ściągają te same lub bardzo podobne chunki, przez co się niepotrzebnie dublują.

---

² Rdzeń (oraz chunk) jest zarazem punktem i wektorem. Punktem w przestrzeni i wektorem od początku układu współrzędnych do tego punktu

³ Chunki – model embeddingowy nie powinien zamieniać na wektory zbyt długich tekstów (ponad 200-300 słów). Strony tekstów trzeba zatem dzielić na mniejsze fragmenty – chunki. W moim projekcie, liczącym 30 000 stron, zakładam dzielenie jednej strony na trzy chunki. Mam więc 90 000 chunków.

- Pokrycie korpusu tekstów rdzeniami – czy istnieją obszary korpusu tekstów, które są daleko od wszystkich rdzeni (dziury pokrycia), oraz czy istnieją rdzenie, które nie mają w pobliżu sensownych chunków (rdzenie „puste” albo źle osadzone).
- Obciążenie rdzeni – czy kilka rdzeni nie działa jak „magnesy” (przyciągają zbyt dużo fragmentów, m.in., bo są zbyt ogólnie), podczas gdy inne rdzenie są marginalne lub puste.

W praktyce rdzenie, po embeddingowaniu, przestają być zdaniami „do czytania”, a stają się wektorami wysokowymiarowymi. Dopasowanie rdzeń↔chunk jest wtedy operacją geometryczną (kąty, odległości, sąsiedztwa, gęstości), a nie interpretacją treści. To tworzy naturalny podział kompetencji:

- Autor merytoryczny kontroluje sens i konstrukcję rdzenia: kotwicę, kierunek relacji (co na co działa) i poprawność obiektu działania/efektu.
- Matematyk kontroluje stabilność i geometrię układu: kolizje, dziury pokrycia, degeneracje (magnesy / puste rdzenie), oraz artefakty danych (np. techniczne fragmenty tekstów).

Celem matematyka nie jest „ulepszanie semantyki” rdzeni, tylko diagnoza i ustalenie priorytetów zmian: które rdzenie poprawiać w pierwszej kolejności, gdzie są dziury pokrycia i jak ustawić parametry raportowania (top-K, próg τ)⁴, gdy zacznie działać program wyszukiwawczy (np. FAISS).

Wynik tej diagnostyki jest operacyjny: daje listę rdzeni do przebudowy (kolizyjne / puste / magnesy) i wskazówki, gdzie dopisać nowe rdzenie (dziury pokrycia). Dopiero na tym etapie praca merytoryczna nad treścią rdzeni jest dobrze ukierunkowana.

Zastosowane metody zależą od wielkości projektu. W moim projekcie (ok. 90 000 chunków i 240 rdzeni) możliwa jest pełna, „offline’owa” diagnostyka liczona na wszystkich parach rdzeń↔chunk, bo to jest rząd wielkości dziesiątków miliardów elementarnych operacji (a nie bilionów) – jest to zwykle wykonalne jako jednorazowa analiza kontrolna. W większych projektach przechodzi się natomiast od liczenia „wszystkiego ze wszystkim” do pracy na próbkach i do indeksów przybliżonych (próby istotne statystycznie).

Jak matematyk bada, czy rdzenie pasują do chunków i które są nietrafne.

W tym celu należy zbadać:

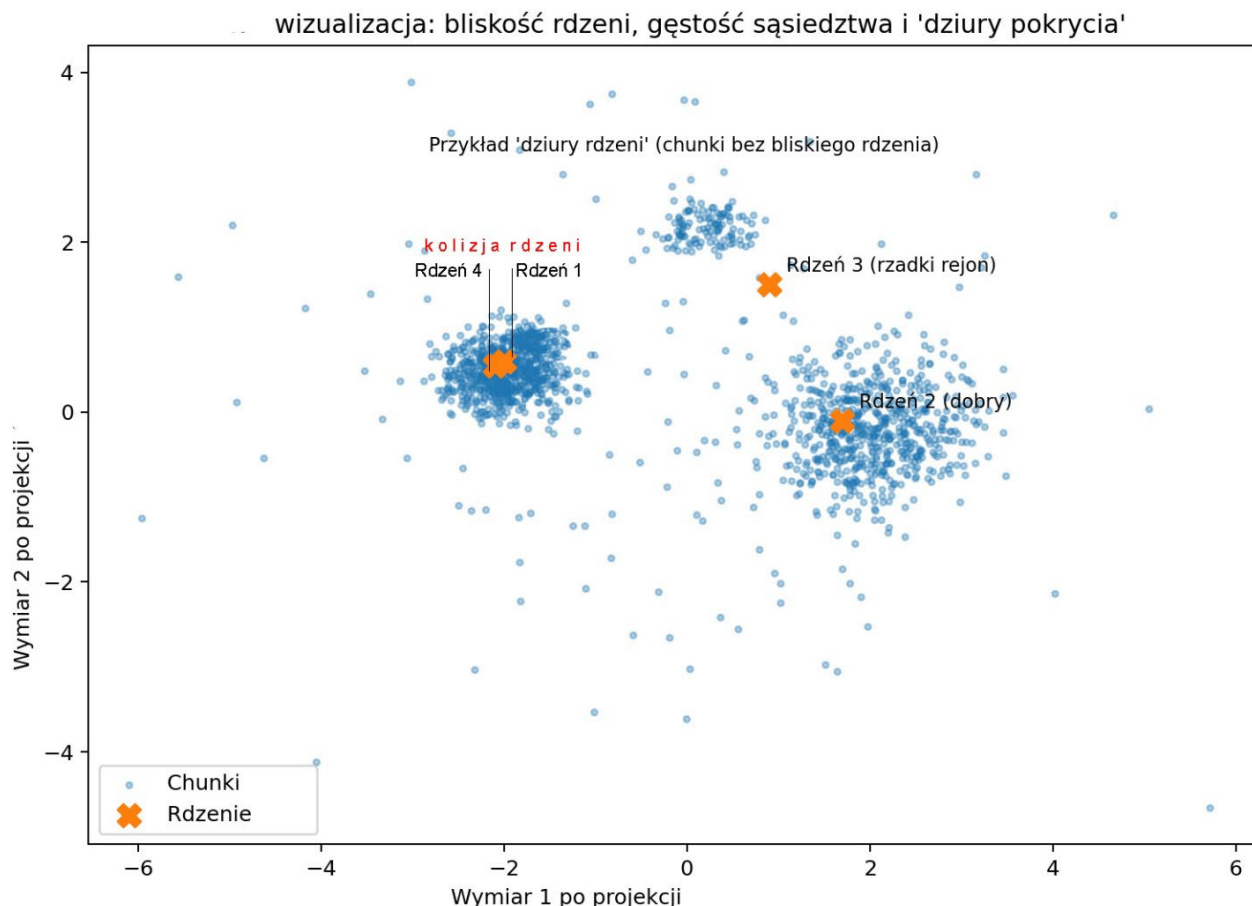
- Kolizje rdzeni
- Pokrycie chunków rdzeniami
- Obciążenie rdzeni chunkami

---

⁴ Programowi FAISS, który wyszukuje chunki najbardziej zbliżone do kolejnych rdzeni ustawia się m.in. dwa parametry raportowania. Top-K to liczba najbardziej zbliżonych do danego rdzenia chunków, które autor merytoryczny chce zobaczyć. Może to być top-1, top-5, top-20 itd. Próg τ (tau) to miara podobieństwa między rdzeniem a chunkiem. Zwykle jest nią cosinus kąta porównywanych wektorów (od -1 do +1). Im cosinus większy a kąt mniejszy, tym bardziej wektory są do siebie zbliżone pod względem semantycznym. Autor merytoryczny może ustalić minimalny, akceptowany próg podobieństwa rdzenia i chunka, w praktyce od 0,5 do 1,0, poniżej którego chunki nie będą pokazywane

Wszystkie te kwestie można poglądowo przedstawić graficznie. Służy do tego narzędzie wizualizacji PCA/UMAP, które wykonuje dwu i trzywymiarowe odwzorowania wektorów rdzeni i wektorów chunków istniejących w przestrzeni wielowymiarowej, 1536-wymiarowej lub 3072-wymiarowej, zależnie od ME (modelu embeddingowego). PCA/UMAP jest tylko wizualizacją i nie zastępuje diagnozy.

Rysunek pokazuje możliwe relacje między rdzeniami i korpusem rdzeni. Rdzenie 1 i 4 leżą zbyt blisko siebie i zbierają te same chunki. Chmura chunków wokół rdzenia 2 jest dobrze

osadzona, rdzeń ją identyfikuje. Rdzeń 3 jest rdzeniem odstającym (outlier), bo jest położony daleko od reszty, nie ma wokół niego „gęstej chmury” chunków, dopasowania robią się przypadkowe. Jest za ogólny, wieloznaczny albo opisuje rzadkie lub niespotykane w korpusie tekstów zjawisko. Chmura chunków na lewo od rdzenia 3, nie ma pokrycia, żaden rdzeń nie kieruje uwagi na zjawiska opisane w tej części korpusu.

Na podstawie tego rysunku można wskazać, co widzi, mający kompetencje merytoryczne, autor projektu przeszukiwania korpusu literatury, a co widzi matematyk. I jak ich kompetencje mogą się uzupełniać.

Poniższa tabela jest odpowiedzią na pytanie, „po co matematyk”

Problem	Co widzi autor merytoryczny	Co widzi matematyk
Redundancje (kolizje) rdzeni	„To są różne zdania”	Rdzenie leżą bardzo blisko (mały kąt/odległość) → kolizja semantyczna
„Puste” rdzenie	„Rdzeń ma sens”	Brak stabilnego sąsiedztwa ⁵ chunków; niska gęstość wokół rdzenia
Rdzenie „za szerokie”	„To ważny temat”	Rdzeń przyciąga za dużo, brak separacji klastrów ⁶
„Dziury semantyczne”	Autorowi trudno zauważyć dziury bez mapy ⁷	Regiony chunków bez odpowiadających rdzeni (brak pokrycia przestrzeni)
Dryf / zmiana modelu	„Rdzenie są te same”	Wektory się przesuwają, zmieniają sąsiedztwa; spada replikowalność ⁸

Kolizje rdzeni

Jeśli dwa rdzenie leżą bardzo blisko w przestrzeni embeddingów, to operacyjnie „robią to samo”: mają bardzo podobne sąsiedztwa w korpusie i będą ściągać bardzo podobne listy chunków.

Taką sytuację nazywamy kolizją (redundancją rdzeni): dwa rdzenie konkurują o te same fragmenty literatury (chunki), więc jeden z nich bywa zbędny albo oba wymagają wyraźniejszego rozdzielenia zakresu.

Kolizje bada się przez podobieństwa rdzeń↔rdzeń, liczone jako cosine similarity (cosinus kąta między wektorami). Im cosinus większy (kąt mniejszy), tym rdzenie są bardziej podobne semantycznie.

Przy 240 rdzeniach liczy się macierz 240×240, czyli 57 600 wartości podobieństwa (w tym porównania rdzenia z samym sobą). Jeśli interesują nas tylko unikalne pary różnych rdzeni, jest ich 28 680⁹.

⁵ Rdzeń ma listę top-K chunków (np. top-10). Jeśli za każdym uruchomieniem / przy minimalnych zmianach parametrów top-10 mocno się tasuje, to „sąsiedztwo” jest niestabilne.

„Niska gęstość” = w pobliżu rdzenia nie ma wyraźnego skupiska chunków; rdzeń nie trafia w „zagęszczony rejon” korpusu tekstów

⁶ „Brak separacji klastrów” - „Klastry” to grupy punktów (np. chunków) w przestrzeni embeddingów. Brak separacji znaczy, że grupy są wymieszane: granice między „rodzinami tematycznymi/procesowymi” są rozmyte, a rdzenie nie „wpadają” w wyraźnie odróżnialne obszary. Efekt: rdzeń przyciąga fragmenty z sąsiednich tematów, bo one są geometrycznie blisko.

⁷ Trudne dla humanisty jest zauważenie braków pokrycia: że istnieją rejony korpusu tekstów (chunki o jakimś typie zjawiska), które nie mają żadnego rdzenia blisko siebie. „Mapa” to dowolna globalna wizualizacja/diagnoza przestrzeni: np. PCA/UMAP rdzeni i chunków, albo statystyka „dla każdego chunku: najbliższy rdzeń i jego similarity”. Bez tego widzi się tylko lokalnie: „ten rdzeń działa / nie działa”, ale nie widzi się „obszarów, gdzie nie ma rdzeni”.

⁸ Oznacza to, że powtórzenie tego samego procesu (embeddingowanie + FAISS + te same parametry), może dać wyniki top-K i ich podobieństwa mniej powtarzalne w czasie albo między środowiskami. Najczęstsza przyczyna w to inne wersje embeddingów, albo zmiany indeksu/parametrów ANN.

⁹ $[(240 \times 240) - 240] / 2 = 28\,680$

Następnie dla każdego rdzenia wyszukuje się jego najbliższych sąsiadów wśród rdzeni (kNN na rdzeniach¹⁰). To jest proste „kto jest najbliżej kogo” w zbiorze 240 punktów — nie ma tu żadnych „pokręteł” typu nprobe/nlist¹¹, bo ten test można policzyć dokładnie.

Wypisuje się pary o podobieństwie „podejrzenie wysokim”, tzn. wyraźnie odstającym od typowego podobieństwa tego rdzenia do reszty rdzeni.

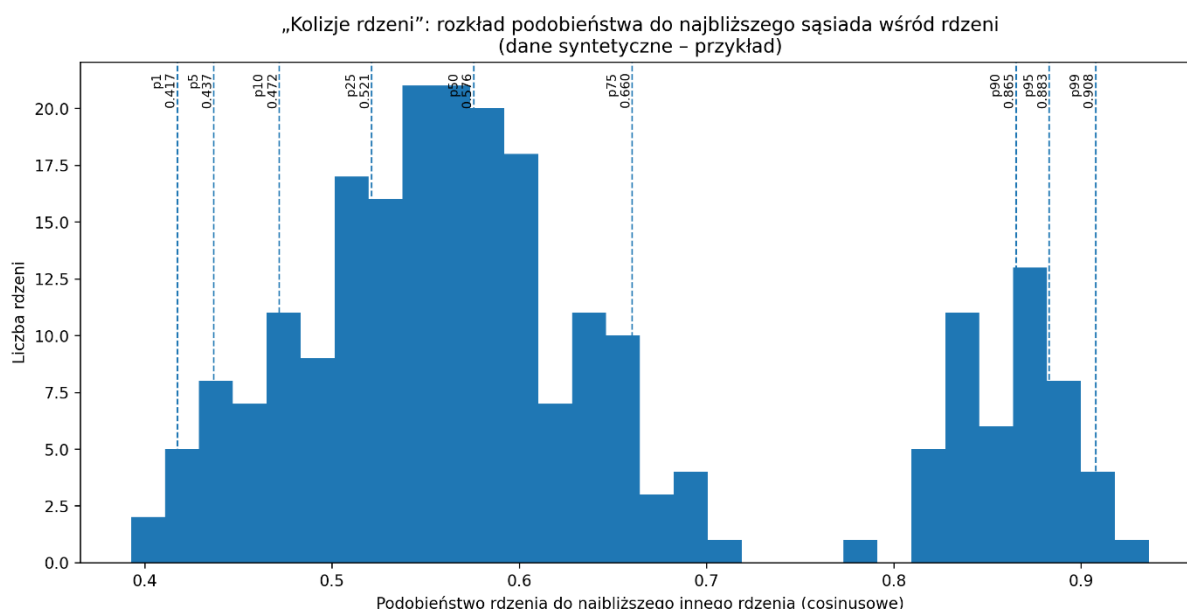
Sama bliskość wektorów nie wystarcza, bo rdzenie mogą być po prostu tematycznie pokrewne. Dlatego kluczowy jest drugi test: podobieństwo list wyników.

Jeśli dwa rdzenie są blisko wektorowo i dodatkowo ich listy rdzeń→top-K chunków w dużej części się pokrywają, to jest to mocny sygnał kolizji. Ale jeśli dwa rdzenie są blisko siebie, ale ich top-K prawie się nie pokrywa, to praktycznie nie kolidują.

Praktyczna zasada brzmi: bliskość rdzeni + podobieństwo list top-K = najlepszy test kolizji.

Wynik tej diagnozy nie mówi „który rdzeń jest merytorycznie lepszy”, tylko wskazuje: „tu prawdopodobnie dublujesz zapytanie”, więc warto te rdzenie przejrzeć i rozdzielić albo scalić.

Na poniższym wykresie przedstawiam histogram pokazujący kolizję rdzeni

Oś X – CoreNN, dla każdego z 240 rdzeni pokazane podobieństwo do najbliższego innego rdzenia. Dla każdego rdzenia jedna liczba: cosinusowe podobieństwo do najbliższego innego rdzenia (k=1).

Oś Y - liczba rdzeni, których wartość CoreNN wpada do danego przedziału (bina) na osi

Interpretacja wykresu

Lewa część rozkładu (niższe wartości): rdzenie są względnie od siebie odseparowane — mało ryzyka, że „robią to samo”.

¹⁰ kNN (k nearest neighbors) to standardowa, klasyczna operacja wyszukiwania. W moim projekcie znaczy "znajdź k najbliższych sąsiadów" wśród rdzeni. Dla 240 rdzeni można policzyć macierz podobieństw (bliskości) i dla każdego rdzenia posortować sąsiadów - wziąć np. 5 najbliższych.

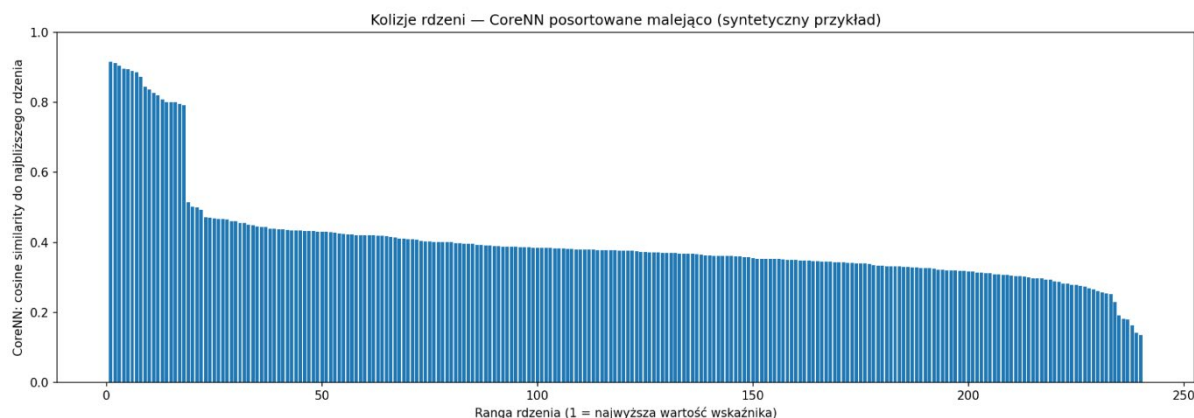
¹¹ W wielokrotnie większych zbiorach od mojego stosuje się inny wariant FAISS. Nie bada się wszystkich punktów (chunków) przestrzeni wektorowej. Jest ona dzielona na n części (nlist, np. 1000). Dla każdego rdzenia FAISS bada się tylko określoną liczbę tych części (nprobe wyznacza ile, np. 20), które są najbliżej rdzenia.

Prawa strona rozkładu / skupienie blisko 1.0: rdzenie mają bardzo bliskich sąsiadów → kandydaci do kolizji (redundancja, dublowanie sensu lub zbyt podobna konstrukcja).

Podane percentyle¹² (np. P95/P99): dają prostą regułę operacyjną: „sprawdź merytorycznie rdzenie z górnych 5% / 1% najwyższych podobieństw do najbliższego sąsiada”.

Bliskość rdzenia do najbliższego innego rdzenia, czyli potencjalną kolizję, można też zbadać sortując rdzenie według ich podobieństwa do najbliższego sąsiada.

Rdzeń↔rdzeń (CoreNN jako rozkład)

ranking: rdzenie posortowane po CoreNN od najwyższych

CoreNN(rdzeń) – „bliskość rdzenia do najbliższego innego rdzenia”

Definicja: cosine similarity rdzenia do jego najbliższego sąsiada wśród rdzeni (kNN na rdzeniach, k=1).

Oś X: ranga rdzenia (1 = najwyższe CoreNN).

Oś Y: CoreNN (cosinus do najbliższego rdzenia).

Interpretacja (krótko):

Początek rankingu (lewa strona, najwyższe CoreNN) to rdzenie, które są najbliżej innych rdzeni. To nie jest jeszcze dowód kolizji w sensie działania systemu, ale to jest lista „podejrzanych par”. Jeśli rozkład ma wyraźny, wysoki lewy szczyt, to znaczy, że istnieje grupa rdzeni, które mają „bliźniaków” w geometrii ME (modelu embeddingowego). Jeżeli widzisz stromy spadek, to znaczy, że masz kilka „bardzo ciasnych” par oraz resztę pakietu bardziej rozproszoną. „Ciasne pary” to kandydaci do sprawdzenia.

Ważne: sam wykres mówi o geometrii rdzeń↔rdzeń. Żeby potwierdzić kolizję „w praktyce”, należy zrobić test `OverlapK(rdzeń)`, który bada: czy dwa podejrzane rdzenie mają mocno podobne listy top-K chunków.

OverlapK(rdzeń) – kolizja operacyjna na wynikach Top-K

Test polega na badaniu listy top-K wyników rdzenia (chunków) i ich najbliższych sąsiadów. Mierzy się, jaki odsetek fragmentów (chunków) jest wspólny w obu listach. Test odróżnia

¹² Percentyl to miara, która określa, jaki procent danych znajduje się poniżej danej wartości. Przykładowo, dwudziesty piąty centyl (p25) oznacza wartość poniżej której znajduje się 25% danych, siedemdziesiąty piąty centyl (p75) oznacza wartość poniżej której znajduje się 75% danych.

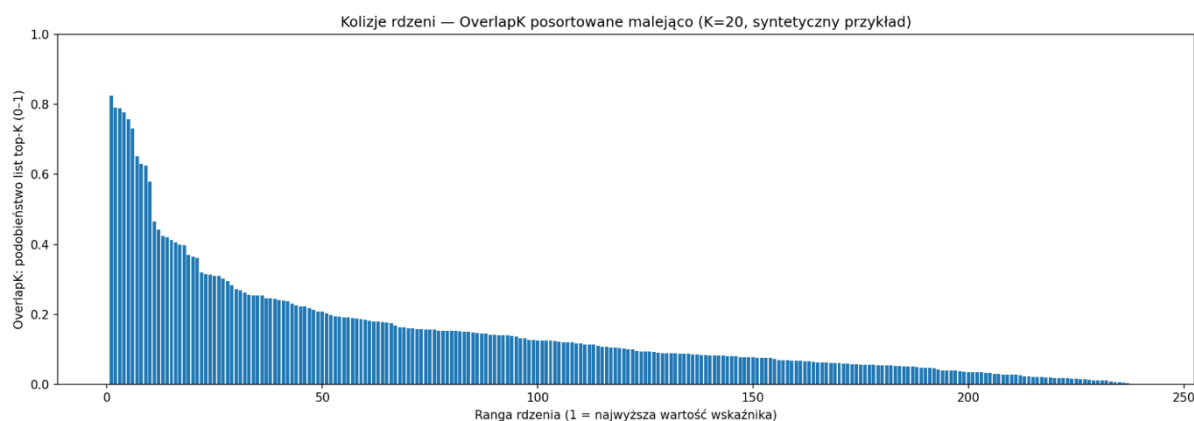
bliskość geometryczną rdzeni od realnego problemu, dwóch rdzeni, które ściągają te same fragmenty i przez to dublują pracę.

Interpretacja

- wysokie OverlapK → rdzenie kolidują operacyjnie (w praktyce przynoszą podobny materiał); te rdzenie są kandydatami do scalenia lub doprecyzowania rozdzielającego,
- niskie OverlapK → nawet jeśli rdzenie są blisko geometrycznie, operacyjnie rozdzielają materiał (często można je zostawić).

Uwaga praktyczna: OverlapK zależy od K (większe K zwykle zwiększa nakładanie), więc w porównaniach między iteracjami K musi być stałe.

Kolizja operacyjna (OverlapK — czy rdzenie ściągają te same chunki)

Ranking: pary z największym OverlapK w top- K

Oś X: ranga rdzenia (1 = największe nakładanie list wyników).

Oś Y: miara „ile wspólnych chunków mają dwa rdzenie w top- K ” (operacyjna kolizja).

OverlapK w skali 0–1

Decyzje / produkty pracy matematyka – lewy szczyt to:

- listy par rdzeni do sprawdzenia (z CoreNN),
- listy par rdzeni kolidujących operacyjnie (z OverlapK),
- do każdej pary: krótka paczka dowodów (np. 5–10 wspólnych fragmentów z top- K) do oceny przez zespół merytoryczny.

Pałapki interpretacyjne (żeby nie wyciągać fałszywych wniosków)

W praktyce trzy rzeczy najczęściej „psują” interpretację kolizji:

- Zależność od K . OverlapK rośnie, gdy zwiększasz K – to normalne, bo przy większym K listy mają więcej okazji do nakładania się. Dlatego K w diagnostyce trzeba traktować jak stały parametr eksperymentu: porównujesz iteracje tylko wtedy, gdy K jest takie samo.
- Wpływ progu τ . Jeśli odcinasz wyniki poniżej τ , to listy top- K mogą się „sztucznie” skracać albo zmieniać skład ogona. To potrafi obniżyć OverlapK nie dlatego, że rdzenie się rozdzieliły, tylko dlatego, że odciąłeś wspólny szum.
- Huby/boilerplate. Są to głównie elementy techniczne (spisy treści, stopki, nagłówki, szum z OCR itp.) Jeżeli w danych są huby/boilerplate, to sztucznie zawyżają

OverlapK. Dlatego przy wysokim OverlapK zawsze warto spojrzeć na kilka wspólnych chunków: jeśli wyglądają jak strukturalny powtarzalny tekst, to kolizja jest wtórna wobec brudu danych (huby).

Dopiero po odfiltrowaniu tych trzech czynników decyzje są sensowne: czy rdzenie scalić, czy doprecyzować, czy zostawić jako dwa bliskie, ale jednak różne narzędzia badawcze.

Podsumowując miary CoreNN i OverlapK, są to dwie niezależne osie tego samego problemu. CoreNN: „jak blisko stoją rdzenie w przestrzeni” oraz OverlapK: „jak bardzo ich listy trafień są podobne”. One nie muszą korelować 1:1, ale korelacja jest widoczna w górnym ogonie. To znaczy:

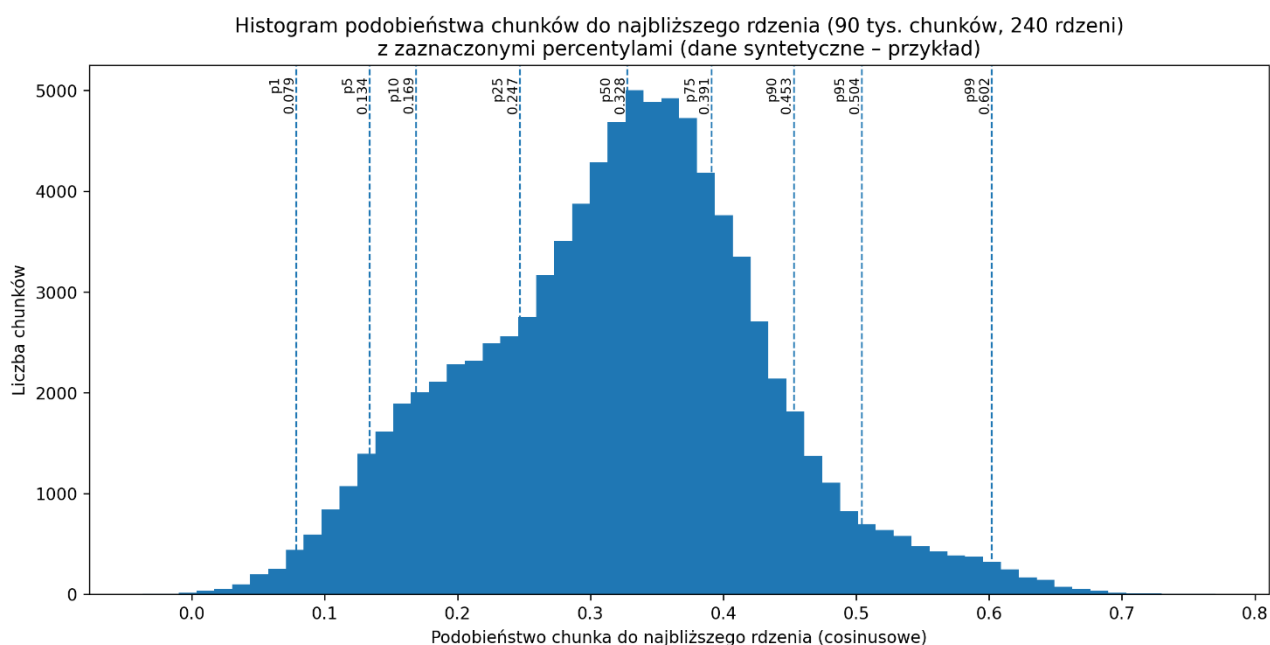
- są pary rdzeni geometrycznie bliskie,
- które jednocześnie łowią te same fragmenty tekstu.
- to jest twardy dowód na redundancję konceptualną, a nie „subiektywne wrażenie”

Pokrycie chunków rdzeniami

Drugie pytanie brzmi: czy pakiet 240 rdzeni pokrywa geometrię korpusu, czy istnieją obszary chunków daleko od wszystkich rdzeni.

Sytuacja byłaby idealna, gdyby każdy fragment tekstu (chunk) był względnie blisko któregoś z rdzeni – to oznaczałoby, że dany rdzeń trafiałby na ten fragment, czyli tematyka każdego chunku mieściłaby się w zakresie któregoś z rdzeni. Jeśli tak nie jest, mamy do czynienia z dziurą pokrycia: część korpusu leży daleko od wszystkich rdzeni, co sugeruje brak odpowiedniego rdzenia dla tych treści.

Przykładowy histogram pokrycia przedstawiony jest poniżej.

Oś X – wielkość podobieństwa chunka do najbliższego rdzenia (cosine similarity). Od 0 (podobieństwa nie ma) do 0,8 (podobieństwo wysokie)

Oś Y – ile chunków ma takie podobieństwo

Wykres pokazuje rozkład wartości podobieństwa kosinusowego między każdym chunkiem a jego najbliższym rdzeniem (czyli takim rdzeniem, do którego dany chunk jest wektorowo najbliższy). Każdy chunk wnosi do histogramu jedną wartość: similarity do najbliższego rdzenia.

Interpretacja histogramu

Im bardziej rozkład przesunięty w prawo (wyższe similarity), tym lepsze pokrycie korpusu rdzeniami: tym częściej chunki mają bliskie dopasowanie do jakiegoś rdzenia w przestrzeni embeddingów (ale warto dodatkowo sprawdzić, czy rdzenie nie są zbyt ogólne)

Im więcej masy po lewej (niskie similarity), tym większe ryzyko dziur pokrycia: istnieją obszary korpusu, dla których rdzenie nie stanowią dobrych „punktów zaczepienia”.

Percentyle są praktycznym sposobem streszczenia wykresu bez „wrażenia na oko”:

P90 to taka wartość similarity, że 90% chunków ma podobieństwo do najbliższego rdzenia nie większe niż P90 (a 10% ma większe). Innymi słowy: to próg, powyżej którego znajdują się tylko najlepiej pokryte fragmenty korpusu.

P99 analogicznie: tylko 1% chunków ma similarity do najbliższego rdzenia większe niż P99. To „górnny ogon” — ekstremalnie dobrze dopasowane chunki.

Dane te mogą posłużyć do następującej analizy:

Dolne percentyle (np. P1, P5, P10) wskazują najgorzej pokryte fragmenty korpusu. Przegląd kilkudziesięciu–kilkuset chunków z tego ogona pozwala rozróżnić dwie przyczyny:

- realne braki rdzeni (trzeba dopisać/rozszczepić rdzenie),
- problemy danych (OCR, boilerplate¹³), które „psują geometrię”.

Górne percentyle (P90–P99) pokazują, jak wygląda górna granica jakości dopasowania: czy istnieją w korpusie fragmenty mocno „trafiające” w rdzenie, czy też nawet najlepsze dopasowania są umiarkowane.

To jest diagnoza pokrycia: mówi, jak blisko chunki mają do najbliższych rdzeni. Nie mówi jeszcze, czy wyniki są merytorycznie trafne — to wymaga osobnej oceny treści na próbie rdzeni.

Dziury pokrycia (obszary korpusu słabo przypisane do rdzeni)

Jeśli dużo chunków ma bardzo niskie similarity do swojego najbliższego rdzenia, jest to sygnał dziur pokrycia: rdzenie nie mają kontaktu z istotną częścią korpusu tekstów.

Równolegle liczy się „obciążenie rdzeni”: dla każdego rdzenia ile chunków wskazuje go jako najbliższy.

Jeśli kilka rdzeni jest najbliższych ogromnej liczbie chunków, a wiele rdzeni prawie nigdy nie jest najbliższe żadnemu chunkowi, to sygnał, że:

---

¹³ Boilerplate to powtarzalne fragmenty techniczne, które nie są treścią merytoryczną, np.: nagłówki/stopki stron, numery stron, tytuły rozdziałów. Ponieważ one są bardzo podobne w całym korpusie, embeddingi tych fragmentów też są do siebie podobne — i potrafią być „blisko” wielu rdzeni. Efekt: boilerplate staje się hubem-chunkiem, czyli pojawia się w wynikach wielu różnych rdzeni (np. jest w top-20 dla setek rdzeni) mimo że merytorycznie ma małą wartość (bo jest ogólny lub techniczny).

- część rdzeni to „magnesy” (zwykle zbyt ogólne rdzenie - przejmują za dużą część korpusu),
- część rdzeni jest „pusta” (zbyt szczegółowa / źle osadzona / korpus nie ma treści tego typu).

W efekcie „grupy chunków bez rdzeni” wykrywa się przez niskie similarity do najbliższego rdzenia, a „rdzenie bez chunków” przez znikome obciążenie (prawie nigdy nie są najbliższe).

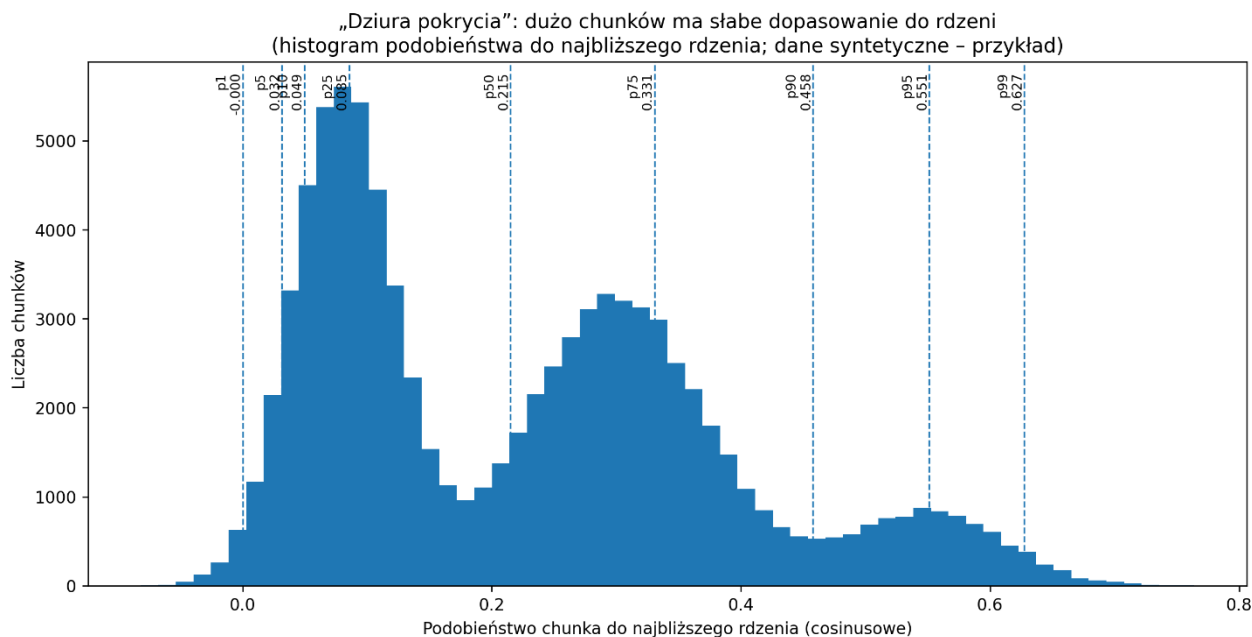
Czy jest tu potrzebna wizualizacja PCA/UMAP? Nie do samej diagnozy. PCA/UMAP jest dobre jako mapa pogładowa (jak na rysunku na str. 3), bo pomaga „zobaczyć” wyspy i dziury. Ale twardą diagnozę robi się liczbami: podobieństwami rdzeń↔rdzeń oraz rozkładem „chunk→najbliższy rdzeń”.

Poniżej prezentowany jest histogram pokazujący dziury pokrycia

Dużo niebieskiego obszaru po lewej stronie (niskie similarity) wskazuje, że wiele chunków ma słabe dopasowanie do jakiegokolwiek rdzenia → dziury pokrycia (rdzenie nie „dotykają” części korpusu).

Jeśli rozkład jest dwugarbny / wielogarbny: jeden „garb” to chunki dobrze pokryte (wyższe similarity, prawa strona), drugi to „populacja” chunków poza zasięgiem rdzeni (niskie similarity).

Percentyle wskazują np. „dolne 10% chunków” (p10) to kandydaci do przeglądu jako materiał, gdzie brakuje rdzeni albo gdzie dane są zaszumione (OCR/boilerplate).

Oś X – wielkość podobieństwa chunka do najbliższego rdzenia (cosine similarity). Od 0 (podobieństwa nie ma) do 0,8 (podobieństwo wysokie)

Oś Y – ile chunków ma takie podobieństwo

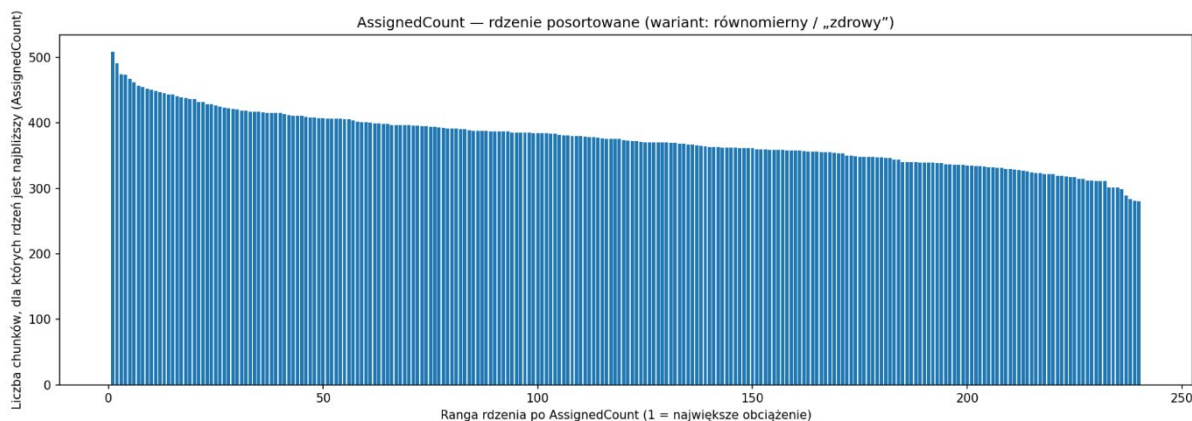
Z samego histogramu nie wiadomo, które rdzenie to naprawią - do tego dochodzi analiza: „które rdzenie są najbliższe tym słabo pokrytym chunkom” + ewentualnie dopisanie/rozszerzenie rdzeni.

Obciążenie rdzeni chunkami - diagnostyka list wyników

Pytanie diagnostyczne brzmi, czy korpus tekstów rozkłada się równomiernie na rdzenie, czy też mniejszość kilka rdzeni „zbiera wszystko”, a część rdzeni prawie nic?

Dobrze sformułowany rdzeń to takie „zapytanie” do literatury, które jako wektor trafia w obszar korpusu opisywany często, obszernie i pod różnymi kątami. W wyszukiwaniu wektorowym nie wystarcza, że rdzeń jest sensowny językowo: musi mieć w korpusie tekstów wyraźne i stabilne sąsiedztwo wektorowe z chunkami.

Wariant zdrowy obłożenia rdzeni chunkami

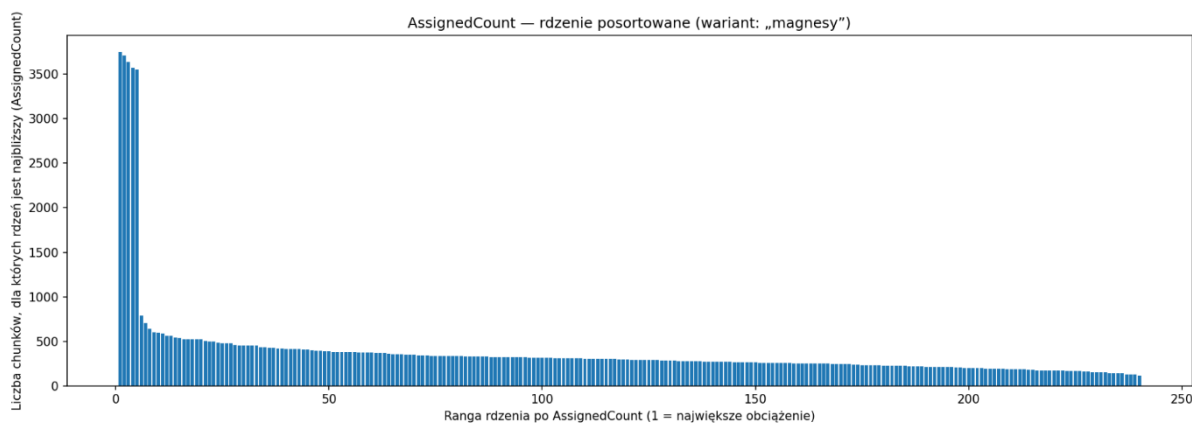

Oś X – Rdzenie posortowane malejąco według liczby chunków, dla których rdzeń jest najbliższy

Oś Y – Liczba chunków dla których rdzeń jest najbliższy

W wariancie zdrowym nie ma ekstremów: brak rdzeni z tysiącami przypisań przy medianie rzędu kilkudziesięciu oraz brak rdzeni z prawie zerem.

Wariant złego obciążenia nr 1 rdzenie-magnesy

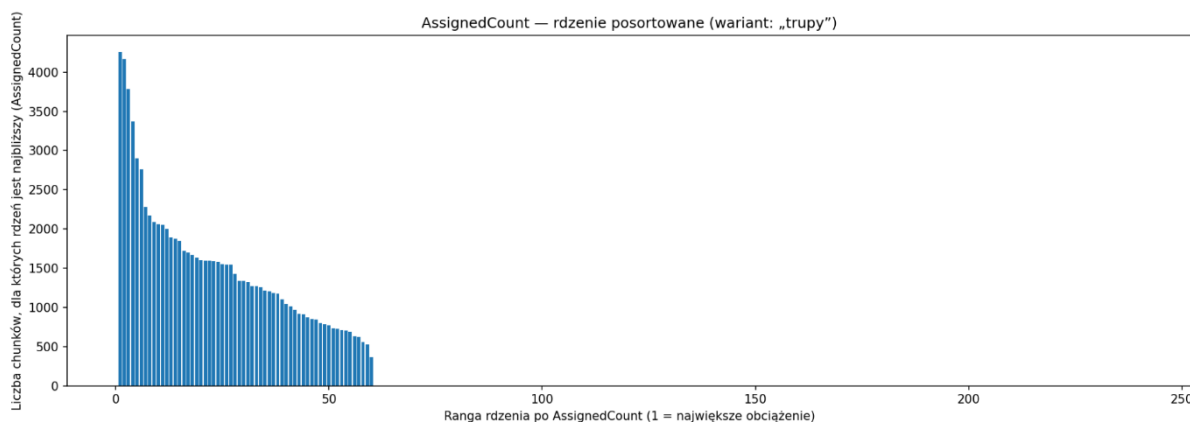
Oś X – Rdzenie posortowane malejąco według liczby chunków, dla których rdzeń jest najbliższy

Oś Y – Liczba chunków dla których rdzeń jest najbliższy

Interpretacja: nieliczne rdzenie są najbliższymi dla wielkiej liczby chunków (lewy szczyt) a większość rdzeni „przyciąga” tylko nieliczne chunki. Rdzenie po lewej stronie nazywane są magnesami. Są zbyt ogólne albo korpus ma powtarzalne fragmenty, które one łatwo

przyciągają. Taki rdzeń wymaga doprecyzowania albo rozbicia na bardziej szczegółowe zapytania.

Wariant złego obciążenia nr 2 rdzenie puste/nieaktywne

Oś X – Rdzenie posortowane malejąco według liczby chunków, dla których rdzeń jest najbliższy

Oś Y – Liczba chunków dla których rdzeń jest najbliższy

Interpretacja: większość rdzeni nie ma żadnego chunka, dla którego jest najbliższa. Są to rdzenie puste, nieaktywne. Traktują o problemie, który jest marginalny w korpusie tekstów albo są tak sformułowane, że nie znajdują zakotwiczenia w danych.

Decyzje / produkty pracy matematyka

- lista rdzeni-magnesów + krótka propozycja działania: doprecyzować / rozbić / sprawdzić, czy nie łąpią boilerplate (technicznego szumu),
- lista rdzeni pustych/nieaktywnych + rozróżnienie: (a) temat nieobecny w danych vs (b) rdzeń do przeformułowania,
- do każdej pozycji: kilka pierwszych wyników top-K jako materiał do decyzji zespołu merytorycznego.

Diagnoza geometryczna

Realizując polecenie „znajdź top-K”, FAISS zwraca dla każdego rdzenia listę K chunków uporządkowanych od najbardziej podobnego do mniej podobnych, wraz z wartością podobieństwa (np. cosine similarity). Dla rdzenia r wygodnie jest zdefiniować konwencję:

s_1 = similarity pierwszego, najwyższego wyniku (top-1),

s_5 = similarity piątego z kolei wyniku (top-5),

s_{10} = similarity 10. z kolei wyniku (top-10),

s_{20} = similarity 20. z kolei wyniku (top-20),

s_{50} = similarity 50. z kolei wyniku (top-50).

Ciąg ($s_1, s_5, s_{10}, s_{20}, s_{50}$) jest profilem podobieństw rdzenia. Taki profil pozwala odróżnić typowe sytuacje:

1) Wyraźne sąsiedztwo:

s_1 i s_5 są względnie wysokie, a spadek do s_{50} jest zauważalny, ale nie przepaścisty.

Interpretacja: rdzeń trafia w gęstszy rejon korpusu i ma więcej niż jeden sensowny „punkt zaczepienia”.

2) Pojedynczy bardzo bliski sąsiad + reszta słaba:

s1 jest wysokie, ale s5/s10 spadają ostro.

Interpretacja: rdzeń ma jeden mocny „strzał”, a okolica jest rozproszona; bywa to efekt zbyt wąskiego rdzenia, przypadkowego dopasowania albo zanieczyszczeń (np. powtarzalne fragmenty techniczne).

3) Brak kotwicy:

profil jest niski i płaski ($s1 \approx s5 \approx s10 \approx \dots$).

Interpretacja: w korpusie nie ma chunków geometrycznie bliskich temu rdzeniowi; temat jest rzadki, rdzeń jest zbyt abstrakcyjny/wieloznaczny albo ME koduje go zbyt ogólnie.

Pojęć „wysoki”, „niski” i „ostry spadek” nie da się sprowadzić do jednej, uniwersalnej liczby. To są oceny relacyjne: porównuje się rdzenie między sobą oraz porównuje „przed/po” zmianach ME, chunkowania i parametrów wyszukiwania, przy tej samej normalizacji¹⁴.

Próg τ (tau)

Poza samym K istotny jest próg τ , czyli minimalne podobieństwo chunka do rdzenia, poniżej którego wynik uznaje się za szum i nie pokazuje. Dla chunków ze znormalizowanymi wektorami, cosine similarity mieści się w przedziale [-1, 1]. Wartości ujemne oznaczają wektory skierowane „w przeciwną stronę”; w praktyce dla embeddingów tekstowych i normalizacji L2 są rzadkie i zwykle nie mają wartości użytkowej. Sensowny τ dobiera się empirycznie: tak, aby odciąć „ogon” wyników, które przy ocenie treści okazują się nietrafne.

Diagnoza merytoryczna

Jak ocenić, czy profile podobieństwa rdzeni są merytorycznie trafne

Diagnoza geometryczna nie rozstrzyga, czy wynik jest trafny interpretacyjnie. Wskazuje, które rdzenie wyglądają zdrowo, a które są podejrzane. Ocena merytoryczna polega na ręcznym przejrzeniu wyników zwracanych przez FAISS dla wybranych rdzeni, np. top-10 lub top-20.

W projekcie jest 240 rdzeni, pełny przegląd jest wykonalny, ale jest to duży koszt ludzki (czas czytania wyników). Dlatego w praktyce zaczyna się od próbki: ma ona dać szybki obraz typów awarii i pomóc ustalić sensowne K oraz próg τ .

Dobór próbki można prowadzić dwiema metodami:

Metoda 1 (próba celowa):

dobiera się rdzenie z różnych działów/tematów, krótkie i dłuższe, intuicyjnie „łatwe” i „trudne”, oraz takie, które po profilu ($s1 \dots sK$) wyglądają dobrze i źle. Dobrą praktyką jest wykonanie drugiej, niezależnej próby i sprawdzenie, czy pojawiają się te same typy problemów.

---

¹⁴ Normalizacja (L2) to sprowadzenie każdego embeddingu do tej samej długości (najczęściej „1”), tak żeby porównanie podobieństwa zależało od kierunku wektora, a nie od tego, jak jest „duży”. Ważne: trzeba normalizować w ten sam sposób zarówno embeddingi bazy, jak i embeddingi zapytań; inaczej wyniki będą przekłamane.

Metoda 2 (próba podejrzanych):

najpierw wykonuje się diagnozę geometryczną i wybiera rdzenie z najsłabszymi sygnałami (np. płaskie profile, bardzo niskie s_1 , podejrzanie wysoka bliskość do innych rdzeni), a dopiero potem sprawdza się je merytorycznie.

Diagnostyka geometryczna - podsumowanie

Diagnoza geometryczna — podsumowanie

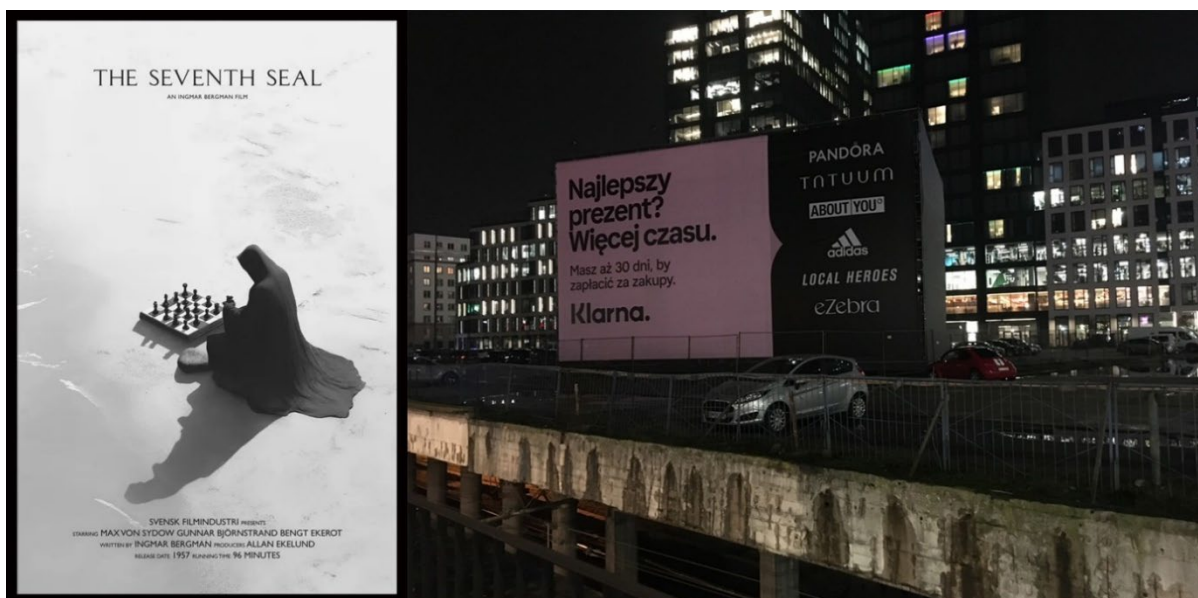
Diagnoza geometryczna to zestaw obliczeń na wektorach rdzeni i wektorach chunków (miara: podobieństwo kosinusowe). Jej celem nie jest „rozstrzygnięcie merytoryczne”, tylko wskazanie miejsc ryzyka oraz przygotowanie krótkich próbek do decyzji zespołu merytorycznego.

W praktyce diagnoza odpowiada na cztery pytania:

1. Kolizje rdzeni (rdzeń–rdzeń)
Czy część rdzeni jest do siebie zbyt podobna (tj. ma wysokie podobieństwo do najbliższego sąsiada), przez co rdzenie mogą opisywać to samo lub silnie się nakładać?
2. Pokrycie korpusu przez rdzenie (chunk–najbliższy rdzeń)
Czy duża część chunków ma słabe dopasowanie do jakiegokolwiek rdzenia (niska wartość podobieństwa do najbliższego rdzenia), co sugeruje „dziury pokrycia” albo brakujące tematy/nieadekwatne sformułowania rdzeni?
3. Obciążenie rdzeni (AssignedCount)
Czy rozkład przypisań chunków do rdzeni jest w miarę równomierny, czy też występują:
  - rdzenie-magnesesy (bardzo dużo przypisań),
  - rdzenie puste/nieaktywne (prawie brak przypisań).
4. Powtarzalność wyników top-K (sygnał „hubowości” wyników)
Czy w wynikach top-K wielu rdzeni często pojawiają się te same chunki (lub bardzo podobne chunki)? To jest sygnał diagnostyczny dotyczący *wyników wyszukiwania*, a nie automatyczna klasyfikacja „to jest boilerplate”. O tym, czy to treść techniczna czy merytoryczna, decyduje dopiero szybki przegląd próbek.

Co ma przekazać matematyk zespołowi / autorowi merytorycznemu:

- lista kandydatów do scalenia / rozdzielenia rdzeni na podstawie kolizji (z wartościami podobieństwa i parametrami progów),
- krótka próbka chunków z „dziur pokrycia” (np. 50–100 przykładów z najniższymi wartościami dopasowania do rdzeni),
- lista rdzeni-magnesów i rdzeni pustych/nieaktywnych wraz z kilkoma przykładami top-K dla każdego (materiał do decyzji zespołu),
- lista chunków „często powracających w top-K wielu rdzeni” wyłącznie jako kandydaci do sprawdzenia, bez przesądzania przyczyny.
- Wniosek z diagnozy geometrycznej ma postać krótkiej listy problemów + próbek do oceny, które umożliwiają zespołowi merytorycznemu korektę rdzeni (doprecyzowanie, rozbicie, scalenie) oraz — jeśli okaże się to zasadne po lekturze próbek — działania po stronie przygotowania korpusu.

Ingmar Bergman, plakat do filmu Siódma pieczęć

Załącznik do tekstu 2

Pięćdziesiąt pięć podgrup (lista opisów)

Spis treści

Grupa 1. Lęk przed śmiercią sprzyja powstawaniu nowych idei, symboli lub mitów	80
Grupa 2. Lęk przed śmiercią oddziałuje na instytucjonalizację przekonań i praktyk	81
Grupa 3. Lęk przed śmiercią jest przekształcany w konstrukty moralne i symboliczne	82
Grupa 4. Lęk przed śmiercią wytwarza lub modyfikuje rytuały	83
Grupa 5. Lęk przed śmiercią poddaje kulturowej „obróbce” zjawisko śmierci w życiu codziennym	84
Grupa 6. Lęk przed śmiercią kształtuje praktyki społeczne i obyczaje	86
Grupa 7. Lęk przed śmiercią współwytycza tematy kultury symbolicznej i materialnej	87
Grupa 8. Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku tworzy mechanizm przerzucania lęku na zewnątrz	88
Grupa 9. Lęk przed śmiercią przekształca język i dyskurs publiczny	89
Grupa 10. Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku istotnie wpływa na strategię „walki ze śmiercią”	91
Grupa 11. Lęk przed śmiercią ukierunkowuje budowę form pośmiertnego trwania i dziedziczenia	92
Grupa 12. Śmierć i lęk przed śmiercią są przetwarzane w spektakl, narzędzie kontroli lub produkt rynkowy	94
Grupa 13. Lęk przed śmiercią współkształtuje strategie zaprzeczenia, wyparcia i tabuizacji	95
Grupa 14. Lęk przed śmiercią ukierunkowuje generalny rozwój nauki i wielu dyscyplin wiedzy	97
Grupa 15. Lęk przed śmiercią generuje ruchy społeczne i zmiany historyczne	98
Grupa 16. Lęk przed śmiercią animuje i stymuluje niektóre projekty technologiczne i cywilizacyjne	99
Grupa 17. Lęk przed śmiercią a zmiany norm moralnych i sposobów myślenia o człowieku	100

Grupa 1. Lęk przed śmiercią sprzyja powstawaniu nowych idei, symboli lub mitów

W tej grupie lęk przed śmiercią wchodzi w kulturę „międko”: jako źródło sensów, obrazów i uzasadnień. Podgrupy rozdziela trzy drogi: religijną (systemy wierzeń), obrazowo-metaforyczną (wyobrażenia i sztuka) oraz filozoficzną (pojęcia i argumenty).

1.1 Religia i lęk przed śmiercią

Charakterystyka: Religia i systemy wierzeń są opisywane jako powiązane z lękiem przed śmiercią: jako źródło odpowiedzi, sensu i praktyk wspólnotowych. W odróżnieniu od 1.2–1.3 osią jest relacja „lęk ↔ religia”, nie metafora ani spór pojęć. **Mechanizm:** Relacja między religią a lękiem przed śmiercią nie jest jedna. W nurcie psychologiczno-antropologicznym lęk bywa traktowany jako ważny motor religii. W ujęciach fenomenologiczno-metafizycznych religia wyrasta przede wszystkim ze spotkania z sacrum, a rola lęku jest wtórna. Nurt naturalistyczno-redukcyjny część wyjaśnień opiera na projekcji i iluzji, ale nie zawsze uznaje lęk za czynnik kluczowy. W podejściu funkcjonalno-socjobiologicznym religia ma głównie spajać wspólnotę, a lęk jest jednym z problemów „obsługiwanych” przez system, nie jego jedyną przyczyną. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się religijne ramy sensu i praktyki wspólnotowe, które stabilizują przeżywanie śmierci i dają język osvajania lęku. **Ale:** Regulacja lęku może zależeć od twardych narracji i presji normy, gdy odpowiedź religijna staje się jedyną dopuszczalną formą sensu.

1.2 Metafory i symbole

Charakterystyka: Metafory, obrazy i symbole śmierci w sztuce, literaturze i rytuałach są związane z lękiem przed śmiercią jako formą mówienia pośredniego. W odróżnieniu od 1.1–1.3 nie wymaga to deklaracji wiary ani rygoru argumentu. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią współkształtuje obrazowanie: metafora pozwala jednocześnie ujawnić i osłonić to, co trudne do wypowiedzenia wprost. Przenosi doświadczenie na figury, motywy i ikonografię, dzięki czemu temat staje się komunikowalny i „przenośny” między kontekstami. To język pośredni: daje dystans, ale utrzymuje stałą obecność śmierci w wyobraźni kultury. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwala się pluralizm teorii religii: współistnieją języki wyjaśnień psychologicznych, antropologicznych, fenomenologicznych, redukcyjnych i funkcjonalnych, które inaczej wazą rolę lęku przed śmiercią. **Ale:** Kosztem bywa nieprzekładalność perspektyw: spór łatwo zamienia się w redukcjonizm („wszystko z lęku” albo „lęk nieistotny”), a dobór wyjaśnienia staje się bardziej światopoglądowy niż empiryczny.

1.3 Filozofia i lęk przed śmiercią

Charakterystyka: Koncepcje filozoficzne (tragizm, absurd, sens życia) bywają związane z lękiem przed śmiercią jako „silnikiem problemów” i sporów pojęciowych. W odróżnieniu od 1.1–1.2 chodzi o argumenty i rozróżnienia, nie o rytuał ani obraz.

Mechanizm: Lęk przed śmiercią może inspirować pytania o sens życia, cierpienie i wartość istnienia, które następnie są ujmowane w pojęcia, definicje i argumenty. Ta podgrupa obejmuje też sam spór: jedni widzą w lęku fundament refleksji, inni traktują go jako zjawisko wtórne wobec religii, kultury lub rozumu. W efekcie filozofia staje się polem porządkowania i krytycznego testowania odpowiedzi na śmiertelność. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwala się język filozoficzny myślenia o śmiertelności: spory, rozróżnienia i narzędzia krytyki, które porządkują doświadczenie w pojęciach. **Ale:** Ryzykiem jest abstrakcja: doświadczenie może zostać „odklejone” od przeżyć, gdy spór pojęciowy zastępuje kontakt z umieraniem.

Grupa 2. Lęk przed śmiercią oddziałuje na instytucjonalizację przekonań i praktyk

W tej grupie lęk przed śmiercią działa już nie tylko jako źródło znaczeń, lecz jako siła utrwalająca rozwiązania w instytucjach, procedurach i modelach edukacji. Podgrupy rozdzielają: organizowanie pomocy i działań społecznych, relację instytucji z tabu śmierci oraz systemowe przesunięcia doktryn i edukacji.

2.1 Organizacje i inicjatywy społeczne

Charakterystyka: Inicjatywy społeczne i organizacje (opieka paliatywna, hospicja, edukacja tanatologiczna, psychoterapia egzystencjalna) są łączone z lękiem przed śmiercią. W odróżnieniu od 2.2–2.3 chodzi o konkretne formy organizowania pomocy i profesjonalizacji wsparcia. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią uruchamia potrzebę sprawczości: zamiast bezradności pojawia się kanał działania i opieki. W praktyce oznacza to rozwój hospicjów i opieki paliatywnej, edukacji o umieraniu oraz terapii, które nadają lękowi strukturę i język. Instytucjonalizacja polega na tym, że spontaniczne reakcje dostają trwałą formę: role, standardy, procedury i ścieżki wsparcia. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się trwałe ścieżki pomocy: instytucje opieki, modele wsparcia i język profesjonalnej pracy z umieraniem i żałobą. **Ale:** Kosztem bywa biurokratyzacja i selektywność: procedura może zastąpić relację, a dostęp do wsparcia stać się nierówny.

2.2 Instytucje i tabu śmierci

Charakterystyka: Instytucje zmieniają się wraz ze słabnięciem lub zmianą tabu śmierci: pojawiają się korekty w opiece, geriatry, hospicja i praktyki religijne. W odróżnieniu od 2.1 osią jest napięcie „instytucje ↔ tabu”, nie samo tworzenie form pomocy. **Mechanizm:** Gdy tabu słabnie lub zmienia formę, rośnie presja, by śmierć stała się „obsługiwalna” w życiu publicznym: instytucje adaptują język i praktyki. W opiece zdrowotnej rozwijają się geriatry i modele pracy z umierającym, a instytucje religijne mogą łagodzić katechezę strachu i przesuwają akcent ku pocieszeniu. Lęk działa tu jak bodziec nacisku: instytucje mają redukować napięcie społeczne i wytwarzać akceptowalne ramy mówienia o śmierci. **Działanie kulturotwórcze:**

Utrwalają się instytucjonalne sposoby „obsługi” śmierci: nowe modele opieki, korekty przekazu oraz większa widzialność tematu w sferze publicznej. **Ale:** Może powstać nowa kontrola normatywna: instytucje narzucają standardy „właściwego przeżywania” umierania i żałoby, a treści są wygładzane kosztem szczerości doświadczenia.

2.3 Zmiany doktryn i modeli edukacyjnych

Charakterystyka: Zmiany doktryn i modeli edukacyjnych (religijnych, medycznych, psychologicznych) odzwierciedlają zmiany w podejściu do lęku przed śmiercią. W odróżnieniu od 2.1–2.2 chodzi o przesunięcia w treści i sposobach uczenia, nie o instytucje opieki. **Mechanizm:** Współcześnie, lęk przed śmiercią współkształtuje nowy rodzaj nauczania, narracji oraz nowe modele edukacji psychologicznej i modyfikuje doktryny medyczne. Następuje przestawienie przekazu: od narracji kary i potępienia ku nadziei, pocieszeniu i regulacji emocji. W edukacji i psychologii rośnie rola modeli przygotowania do żałoby i umierania, a w medycynie – języka wsparcia i opieki. Zmiana ma charakter adaptacyjny: instytucje dostosowują język, by nie potęgować lęku, lecz go kanalizować i oswajać..

Działanie kulturotwórcze: Utrwalają się nowe style nauczania o śmierci: mniej katechezy strachu, więcej przygotowania, wsparcia i języka regulacji emocji. **Ale:** Ryzykiem jest spłylenie: treść bywa redukowana do „technik”, a granica między doktryną a terapią staje się polem konfliktu.

Grupa 3. Lęk przed śmiercią jest przekształcany w konstrukty moralne i symboliczne

W tej grupie lęk przed śmiercią przybiera formy kulturowe, które da się rozpoznać, przekazywać i powtarzać. Podgrupy rozdzielają dwa kanały obróbki: kondensację w znakach (symbole, figury, gesty) oraz rozwinięcie w opowieści (mity i narracje).

3.1 Symbole i znaki kultury

Charakterystyka: Symbole kulturowe (obrazy, znaki, figury, gesty) odzwierciedlają lęk przed śmiercią lub próbę jego oswojenia. W odróżnieniu od 3.2 jest to forma skrótowa: znak niesie sens bez rozwiniętej opowieści. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią zostaje przeniesiony na symbole i znaki żałoby: metafora i gest pozwalają pokazać doświadczenie, a zarazem utrzymać dystans. Symbol działa jak kompresja – zamienia napięcie związane ze śmiertelnością w rozpoznawalną figurę, którą można powtarzać i komunikować. Dzięki temu lęk jest obecny w kulturze w postaci krótkich kodów, które łatwo przenikają z rytuałów i sztuki do języka codziennego i obyczaju. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwala się repertuar symboliki śmierci i znaków żałoby jako szybkie kody komunikacji, rozpoznania i pamięci w kulturze. **Ale:** Symbol może skostnieć w konwencję: powtarzany automatycznie, zaczyna dekorować temat śmierci zamiast go realnie opracowywać.

3.2 Narracje i mity

Charakterystyka: Opowieści, mity i narracje osławają lęk przed śmiercią przez nadanie sensu przemijaniu. W odróżnieniu od 3.1 to nie znak-skrót, lecz rozwinięta opowieść. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią sprzyja budowaniu narracji, które przenoszą ciężar z samego faktu śmierci na interpretację: „dlaczego”, „po co”, „co z tego wynika”. Zamiast skrótu znaku pojawia się rozwinięcie: doświadczenie układa się w opowieść biegnącą w czasie, nadaje mu logikę i punkt domknięcia (sens, moral, konieczność, odkupienie, tragizm). W ten sposób śmierć zostaje włączona w ramę interpretacji, a nie pozostaje doświadczeniem chaotycznym i „niemy”.

Działanie kulturotwórcze: Utrwala się repertuar narracji typu opowieść o śmierci, które stabilizują przeżywanie i dostarczają wspólnego języka sensu oraz interpretacji.

Ale: Schemat narracyjny może wymuszać sens: opowieść bywa używana jako przykrywką dla lęku zamiast realnego przepracowania doświadczenia.

Grupa 4. Lęk przed śmiercią wytwarza lub modyfikuje rytuały

W tej grupie lęk przed śmiercią działa poprzez rytuały: formy zbiorowe i praktyczne, które porządkują zachowanie, emocje i ramy przeżywania. Podgrupy rozdzielają dwa ruchy: zmiany praktyk rytualnych oraz reinterpretację istniejących rytuałów i ich sensu.

4.1 Rytuały, praktyki i działania kulturowe

Charakterystyka: Zmiany praktyk rytualnych (pogrzeby, obrzędy przejścia, święta, dni pamięci) są związane z lękiem przed śmiercią w XX–XXI wieku. W odróżnieniu od 4.2 akcent pada na modyfikacje praktyk i scenariuszy, nie tylko na zmianę sensu.

Mechanizm: Lęk przed śmiercią uruchamia potrzebę formy: rytuał wyznacza rolę, sekwencję działań i język zachowania, które pozwalają przejść przez sytuację graniczną bez chaosu. Zmiany rytuałów często polegają na przesunięciu akcentów: mniej grozy i tabu, więcej opieki, pamięci i personalizacji, albo na tworzeniu nowych praktyk odpowiadających nowym warunkom życia. Rytuał działa jak społeczny mechanizm kanalizacji i amortyzacji lęku. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się zaktualizowane scenariusze rytuałów: personalizacja, nowe formy pamięci i praktyki, które stabilizują przeżywanie straty. **Ale:** Formalizacja może wypierać przeżycie: rytuał bywa „obsługą” emocji, a presja normy działa szczególnie silnie w chwili kruchości.

4.2 Reinterpretacja rytuałów

Charakterystyka: Istniejące rytuały ulegają reinterpretacji: to samo działanie zaczyna pełnić inną funkcję psychologiczną i społeczną pod wpływem lęku przed śmiercią. W odróżnieniu od 4.1 nie musi powstawać nowa praktyka – zmienia się sens starych form. **Mechanizm:** Gdy lęk przed śmiercią przybiera nowe formy, rytuały są „przekodowywane”: elementy wcześniej centralne stają się poboczne, a

poboczne – kluczowe. Reinterpretacja bywa sposobem pogodzenia tradycji z nową wrażliwością: forma zostaje zachowana, ale zmienia się uzasadnienie i ton (mniej sankcji, więcej opieki i pojednania). Dzięki temu rytuał nadal działa jako narzędzie osławiania lęku, choć jego funkcja i język mogą się przestawiać. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się nowe odczytania tradycji: zachowana forma rytuału otrzymuje inne uzasadnienie, ton i funkcję w przeżywaniu straty. **Ale:** Pojawiają się napięcia interpretacyjne: spór o „prawdziwy sens” może osłabiać autorytet rytuału lub prowadzić do powierzchownej adaptacji.

Grupa 5. Lęk przed śmiercią poddaje kulturowej „obróbce” zjawisko śmierci w życiu codziennym

W tej grupie lęk przed śmiercią jest „obrabiany” w codzienności: przez praktyki ciała, nawyki, językowe uniki i style mówienia, a także przez pomoc psychologiczną i estetyzację. Podgrupy rozdzielają: codzienne strategie osławiania lęku, trywializację i ironię, infantyлизację, profesjonalne wsparcie oraz estetyzowanie śmierci.

5.1 Ciało, rytuały, literatura, sposoby codziennej walki z lękiem

Charakterystyka: Codzienne praktyki ciała i rytuały (także opisy literackie) bywają opisywane jako sposoby walki z lękiem przed śmiercią. W odróżnieniu od 5.2–5.5 chodzi o praktyki codzienne, nie ironię, infantyлизację, terapię ani estetykę.

Mechanizm:

Lęk przed śmiercią wzmacnia codzienne strategie „osławiania” przez działanie i rutynę: rytuały zdrowotne (dieta, fitness, higiena, kosmetyka) dają poczucie kontroli, a ich powtarzalność temperuje emocje. Równolegle lęk współkształtuje codzienne sposoby mówienia o śmierci oraz praktyki okołopogrzebowe. Literackie opisy pokazują, jak codzienność przechwytuje temat śmierci, rozbijając go na drobne czynności i reżimy. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się codzienne strategie regulacji lęku: reżimy ciała, powtarzalne rytuały i nawyki, które dają poczucie sprawczości. **Ale:** Kontrola może stać się przymusem: życie redukuje się do reżimów i „samozarządzania”, a lęk wraca w formie napięcia i perfekcjonizmu.

5.2 Unikanie tematu śmierci, ironia, trywializacja

Charakterystyka: Unikanie tematu śmierci, ironia i trywializacja służą osławianiu napięcia związanego z lękiem przed śmiercią. W odróżnieniu od 5.1 i 5.4 to praca językiem i tonem, nie praktyką ciała ani profesjonalnym wsparciem. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może być „rozbrajany” przez styl mówienia: żart, ironia i trywializacja obniżają ciężar tematu i pozwalają utrzymać dystans. Unik działa jak bezpiecznik: zamiast konfrontacji pojawia się dowcip, skrót, banalizacja, czasem cynizm. W codziennym obiegu to praktyka społeczna – reguła, która chroni przed napięciem, ale też ustawia granice rozmowy. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają

się konwencje trywializowania śmierci: humor, ironia i językowe uniki jako społecznie akceptowany styl rozmowy – uniku od wejścia w temat na serio. **Ale:** Trywializacja może blokować rozmowę o umieraniu: gdy ironia staje się normą, powaga doświadczenia nie ma gdzie się zmieścić.

5.3 Infantyilizacja tematu lęku

Charakterystyka: Infantyilizacja oswaja lęk przed śmiercią przez uproszczenia i „dziecinny” język, który łagodzi grozę i powagę tematu. W odróżnieniu od 5.2 nie chodzi o ironię, lecz o zmiękczenie i uproszczenie. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może być neutralizowany przez sprowadzenie tematu do rejestru dziecięcego: prostych metafor, eufemizmów i obrazów „bezpiecznych”. Uproszczenie działa jak filtr – usuwa drastyczność i konflikt, zamieniając śmierć w coś „oswojonego” przez język. To strategia redukcji napięcia, ale też sposób kontroli rozmowy: trudne pytania są rozpuszczane w infantylnych narracjach. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwała się język zmiękczeń: infantylnie metafory i eufemizmy, które pozwalają mówić o śmierci bez pełnej konfrontacji. **Ale:** Uproszczenie może infantylizować żalobę: trudne doświadczenie traci głębię, a rozmowa o śmierci zostaje zredukowana do banału.

5.4 Psychoterapia, pomoc w żalobie

Charakterystyka: Psychoterapia, pomoc w żalobie i interwencje psychologiczne porządkują przeżywanie straty i lęku przed śmiercią. W odróżnieniu od 5.1–5.3 chodzi o celową, profesjonalną pracę nad lękiem. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią zostaje nazwany i ujęty w ramy pracy pomocowej: z chaosu przeżyć powstaje problem możliwy do omówienia i przepracowania. Wsparcie tworzy język żaloby, scenariusze przeżywania straty i narzędzia regulacji emocji, a relacja terapeutyczna wzmacnia poczucie sprawczości. W efekcie śmierć jest włączana do obszaru praktyk psychologicznych i społecznie legitymizowanej rozmowy. **Działanie kulturotwórcze:** Upowszechniają się praktyki wspierania żaloby oraz język mówienia o stracie i lęku bez wstydu i izolacji. **Ale:** Ryzyko psychologizacji: lęk przed śmiercią bywa redukowany do „problemu emocjonalnego”, a pytania o sens i śmiertelność schodzą na dalszy plan.

5.5 Śmierć ma być estetyczna

Charakterystyka: Śmierć bywa estetyzowana: ma być „ładna”, uporządkowana i kontrolowana w rytuałach, ciałach i obrazach. W odróżnieniu od 5.4 chodzi o estetykę i formę, nie o terapię. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może przesuwać uwagę z nieuchronności na wygląd i scenografię: forma ma osłonić grozę, brzydotę i rozpad. Estetyzacja działa jak filtr: zmienia percepcję śmierci. Dotyczy ciała zmarłego, rytuału, języka i obrazu – śmierć ma wyglądać „godnie” i „czysto”. To sposób kontroli: gdy nie da się kontrolować faktu śmierci, kontroluje się jej reprezentację i otoczenie. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się estetyczne standardy śmierci: scenariusze „pięknego” rytuału, uporządkowanego obrazu i

kontrolowanej prezentacji ciała. **Ale:** Estetyzacja może wypierać realność umierania: forma staje się ważniejsza niż relacja, a brzydota i cierpienie znikają z pola widzenia.

Grupa 6. Lęk przed śmiercią kształtuje praktyki społeczne i obyczaje

W tej grupie lęk przed śmiercią przenika obyczaj: wpływa na to, o czym się mówi, jak się mówi i jak organizuje się relacje. Podgrupy rozdzielają: tabu i eufemizację, powiązania lęku z organizacją relacji społecznych oraz nowe formy solidarności, żałoby i pamięci.

6.1 Śmierć jest tabu

Charakterystyka: W XX wieku powstaje tabu śmierci, eufemizmy i uniki językowe, które wiążą się z lękiem przed śmiercią jako strategią mówienia o rzeczach trudnych. W odróżnieniu od 6.2–6.3 oś stanowią reguły komunikacji i zakazy mówienia. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią w XX wieku współtworzy tabu językowe wokół śmierci, wygasza i wycisza temat śmierci, język przesuwa się ku eufemizmom i omijaniu. Tabu ogranicza widzialność śmierci i redukuje sytuacje konfrontacji. Ustala, co wypada powiedzieć, w jakim tonie wolno mówić o umieraniu. **Działanie kulturotwórcze:** Tabu obniża ekspozycję na bodźce lękowe przez co stabilizuje porządek społeczny – w sytuacji wysokiego poziomu lęku w XX wieku ustala bezpieczne normy językowe i obyczajowe. **Ale:** Kosztem jest izolacja: tabu może ograniczać empatię i wsparcie, gdy rozmowa o umieraniu staje się społecznie nie-do-poruszenia.

6.2 Lęk a relacje społeczne

Charakterystyka: Lęk przed śmiercią bywa łączony ze sposobami organizowania relacji: wspólnotowością lub indywidualizmem, bliskością lub dystansem. W odróżnieniu od 6.1 chodzi o strukturę relacji, nie o język tabu. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może wzmacniać potrzebę wspólnoty: bliskość, rytuały relacyjne i opieka działają jak amortyzacja niepokoju. Może też pchać ku dystansowi i indywidualizmowi: śmierć innych staje się źródłem napięcia, więc relacje są „odchudzane” i bardziej kontrolowane. W literaturze te napięcia bywają opisywane jako wybór stylu życia i więzi, który ma zmniejszać ekspozycję na cudze umieranie i żałobę. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się rozbieżne modele relacji: z jednej strony solidarność i opieka, z drugiej dystans i indywidualizacja więzi. **Ale:** Dystans może przerodzić się w chłód: relacje tracą zdolność wspierania w żałobie, gdy unika się ciężaru cudzej śmiertelności.

6.3 Nowe formy żałoby i pamięci

Charakterystyka: Nowe formy solidarności, żałoby i pamięci zbiorowej bywają inicjowane jako odpowiedź na lęk przed śmiercią w warunkach współczesności. W

odróżnieniu od 6.1–6.2 chodzi o nowe praktyki żałoby i pamięci, nie o tabu lub styl relacji. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może uruchamiać poszukiwanie form wspólnotowych: gdy tradycyjne rytuały słabną, powstają nowe sposoby okazywania żałoby i pamięci. Włączają one media, działania symboliczne i praktyki solidarności, które tworzą przestrzeń dla przeżywania straty „razem”. To mechanizm odbudowy więzi: śmierć staje się impulsem do publicznych gestów pamięci, wsparcia i wspólnotowego sensu. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się nowe formy żałoby i pamięci: publiczne gesty solidarności, wspólnotowe rytuały i kanały upamiętniania w mediach. **Ale:** Nowe formy mogą być kruche: bez trwałych instytucji łatwo zamieniają się w krótkotrwały gest, który nie podtrzymuje długiej żałoby.

Grupa 7. Lęk przed śmiercią współwytycza tematy kultury symbolicznej i materialnej

W tej grupie lęk przed śmiercią współkształtuje kulturę symboliczną i materialną: motywy sztuki, style przedstawiania oraz trwałe formy kultu i pamięci. Podgrupy rozdzielają: motywy śmierci w sztuce i literaturze, nowe konwencje artystyczne oraz materialne formy kultu zmarłych.

7.1 Lęk a literatura i sztuka XX-XXI wiek

Charakterystyka: Motywy śmierci w literaturze, filmie, sztuce i muzyce XX–XXI wieku są związane z lękiem przed śmiercią jako źródłem tematów i wyobrażeń. W odróżnieniu od 7.2–7.3 chodzi o repertuar motywów, nie o konwencje formy lub obiekty materialne. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią zasila tematykę artystyczną: śmierć staje się osią refleksji egzystencjalnej, krytyki kultury lub opowieści o granicach życia. Dzieło pozwala mówić o tym, czego nie da się utrzymać w codziennym języku bez napięcia: przenosi lęk w obraz, narrację lub dźwięk. W efekcie sztuka utrzymuje temat śmierci w obiegu kultury, nawet gdy praktyki społeczne go wyciszają. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwala się repertuar motywów śmierci w sztuce i literaturze, który podtrzymuje obecność tematu w wyobraźni kultury. **Ale:** Motyw może ulec przestylizowaniu: gdy forma dominuje, śmierć staje się efektem estetycznym zamiast przedmiotem realnej refleksji.

7.2 Lęk a nowe konwencje artystyczne

Charakterystyka: Nowsze konwencje artystyczne i nurty przedstawiają śmierć w specyficznych stylach (np. horror, estetyki nowoczesne i postnowoczesne). W odróżnieniu od 7.1 osią jest forma i język przedstawienia, nie sam temat. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może zmieniać sposób przedstawiania: zamiast bezpośrednio mówić o umieraniu, kultura wybiera konwencje, które filtrują groźbę. Horror, estetyki nowoczesne i strategie szoku, absurdu lub ironii pozwalają zorganizować napięcie w formie, która ma własne reguły. To przeróbka lęku na styl: konwencja pozwala go podtrzymać w obiegu, a zarazem ująć w ramy

przedstawienia. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się konwencje przedstawiania śmierci: style i gatunki, które „formatują” lęk w rozpoznawalny język sztuki. **Ale:** Konwencja może zdominować treść, gdy styl staje się samowystarczalny i przestaje dotykać doświadczenia śmiertelności.

7.3 Nowe materialne formy kultu

Charakterystyka: Nagrobki, pomniki i architektura sepulkralna zmieniają się pod wpływem lęku przed śmiercią jako trwałe formy kultu i pamięci o zmarłych. W odróżnieniu od 7.1–7.2 chodzi o obiekty i przestrzenie materialne. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią skłania do osadzania pamięci w trwałych obiektach: pomnik i nagrobek „zatrzymują” śmierć w znaku materialnym. Zmieniają się style i funkcje: od monumentalności ku dyskrecji albo personalizacji, zależnie od epoki i norm. Architektura sepulkralna porządkuje relację żywych ze zmarłymi, wyznaczając przestrzeń pamięci i społeczny rytm odwiedzin. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się materialne formy kultu: nagrobki, pomniki i przestrzenie pamięci jako trwałe nośniki upamiętnienia i rytuału. **Ale:** Materializacja może stać się rutyną formy, gdy obiekt zastępuje relację, a pamięć redukuje się do gestu administracyjnego.

Grupa 8. Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku tworzy mechanizm przerzucania lęku na zewnątrz

W tej grupie lęk przed śmiercią działa przez przerzucenie napięcia „na zewnątrz”: zamiast mierzyć się ze śmiertelnością, kultura unika kontaktu, projektuje groźbę na figury obce lub wypycha śmierć poza widzialność instytucji. Podgrupy rozdzielają: unikanie kontaktu z umieraniem, demonizację śmierci oraz jej ukrywanie w instytucjach i przestrzeni publicznej.

8.1 Unikanie kontaktu z osobami starszymi i umierającymi

Charakterystyka: Unikanie kontaktu z osobami starszymi i umierającymi bywa związane z lękiem przed śmiercią jako formą odsuwania bodźców lękowych. W odróżnieniu od 8.2–8.3 chodzi o relacje i obecność, nie o obraz śmierci lub instytucje. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może działać przez unikanie: starość i umieranie przypominają o nieuchronności śmierci, więc są wypychane z pola codziennego kontaktu. Zamiast wspólnotowego towarzyszenia rośnie dystans, segregacja przestrzeni i przeniesienie opieki do instytucji. W relacjach prywatnych pojawia się też wstyd i bezradność, które podtrzymują unikanie i osamotnienie umierających. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się wzory dystansu: oddzielanie starości i umierania od codzienności oraz delegowanie kontaktu do instytucji opieki. **Ale:** Kosztem jest erozja empatii: izolacja umierających i ich rodzin rośnie, gdy obecność śmierci zostaje wyparta z relacji społecznych.

8.2 Demonizacja śmierci

Charakterystyka: Śmierć bywa demonizowana: przedstawiana jako wróg, potwór lub siła zewnętrzna, na którą przerzuca się lęk przed śmiercią. W odróżnieniu od 8.1 chodzi o obraz i narrację, nie o relacje z umierającymi. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może zostać „wyniesiony” na zewnątrz przez demonizację: śmierć otrzymuje figurę wroga, co pozwala ją zwalczać symbolicznie. W kulturze popularnej i języku publicznym pojawiają się personifikacje i narracje walki, które organizują emocje w kierunku agresji lub obrony. To mechanizm projekcji: zamiast uznać śmiertelność, buduje się obraz przeciwnika, którego można nienawidzić lub odpierać. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się narracje walki ze śmiercią: personifikacje wroga i demoniczne obrazy, które kanalizują lęk w stronę obrony i agresji. **Ale:** Demonizacja może wzmacniać panikę: śmierć staje się źródłem stałego alarmu, a nie doświadczeniem, z którym można się oswajać.

8.3 Ukrywanie śmierci w instytucjach i przestrzeni publicznej

Charakterystyka: W XX-XXI wieku śmierć jest ukrywana w instytucjach i przestrzeni publicznej: umieranie przenosi się do szpitali, a obrazy śmierci są wygładzane lub eliminowane. W odróżnieniu od 8.1 to poziom instytucji i widzialności, nie relacji osobistych. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią sprzyja instytucjonalnemu ukrywaniu: umieranie zostaje zorganizowane w szpitalach i domach opieki, poza widokiem codzienności. W przestrzeni publicznej ogranicza się obrazy i język śmierci, a przekazy są „oczyszczane” z drastyczności. To mechanizm redukcji ekspozycji: śmierć ma nie zakłócać życia zbiorowego, więc staje się administracyjnie kontrolowana i niewidoczna. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się mechanizmy niewidzialności: instytucjonalne ukrywanie umierania i normy wygładzania obrazów śmierci w przestrzeni publicznej. **Ale:** Ukrywanie zubaża doświadczenie: brak kontaktu utrudnia przygotowanie do żałoby, a śmierć staje się czymś obcym i trudnym do uniesienia.

Grupa 9. Lęk przed śmiercią przekształca język i dyskurs publiczny

W tej grupie lęk przed śmiercią działa przez język: wpływa na słownictwo, style mówienia i sposoby argumentowania w dyskursie publicznym. Podgrupy rozdzielają: język mówienia o śmierci, powstawanie nowych dziedzin wiedzy oraz debaty wartości i sporów publicznych.

9.1 Język tematu śmierci

Charakterystyka: Słownictwo i metafory śmierci współkształtują to, jak o niej myślimy i jak ją „oswajamy” w codziennym języku. W odróżnieniu od 9.2–9.3 chodzi o język i jego formy, nie o instytucje wiedzy lub spór aksjologiczny.

Mechanizm: Lęk przed śmiercią wchodzi w język przez eufemizmy, metafory i konwencje mówienia, które mają zmniejszać napięcie i ryzyko konfrontacji. Słowo działa jak filtr: pozwala mówić, ale ustawia dystans i ton, w którym temat jest dopuszczalny. W efekcie śmierć staje się „mówiona” w określonych rejestrach, a język porządkuje to, co wolno wypowiedzieć i jak. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się rejestry mówienia o śmierci: eufemizmy, metafory i konwencje językowe, które organizują dystans i styl rozmowy. **Ale:** Konwencja językowa może wypierać treść: gdy eufemizm dominuje, trudne doświadczenie staje się niewyraźne i pozostaje w cieniu.

9.2 Śmierć a nowe dziedziny wiedzy

Charakterystyka: Nowe dziedziny wiedzy i dyskursy (np. bioetyka, psychologia żałoby, tanatologia) są współkształtowane przez lęk przed śmiercią i potrzebę zrozumienia. W odróżnieniu od 9.1 chodzi o instytucjonalizację wiedzy, nie o słownictwo. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią wzmacnia potrzebę wiedzy, która „ustawia” temat: tworzy pojęcia, kategorie, badania i procedury opisu umierania. W ten sposób śmierć trafia do obiegu eksperckiego: pojawiają się ramy bioetyczne, psychologiczne i społeczne, które mają porządkować decyzje i normy. To przesunięcie języka z obyczaju do nauki i instytucji: śmierć staje się przedmiotem systematycznego opisu i sporów metod. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się dyskursy eksperckie o śmierci: pojęcia, kategorie i instytucje wiedzy, które porządkują decyzje i normy. **Ale:** Ekspertyza może kolonizować doświadczenie: język nauki bywa silniejszy niż głos żałobników, a śmierć redukuje się do kategorii i procedur.

9.3 Śmierć a debata publiczna i wartości

Charakterystyka: Debaty publiczne o śmierci (np. o prawach, wartościach, granicach życia) są wzmacniane przez lęk przed śmiercią jako tło sporów aksjologicznych. W odróżnieniu od 9.1–9.2 centrum stanowi spór o wartości, nie językowe konwencje ani instytucje wiedzy. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią zwiększa stawkę sporów: w debatach o końcu życia, godności, cierpieniu i odpowiedzialności ścierają się argumenty religijne, świeckie i medyczne. Wartości nie są tu dodatkiem – stają się osią dyskursu, bo dotyczą tego, jak wspólnota ma rozumieć życie i śmierć. W rezultacie debata publiczna organizuje się wokół granic: co wolno, co jest „dobre”, a co „nie do przyjęcia”. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się aksjologiczne ramy debaty o śmierci: język godności, praw i granic, który porządkuje spór publiczny. **Ale:** Spór o wartości może polaryzować: moralne etykiety wypierają niuanse, a śmierć staje się narzędziem retorycznym zamiast tematem rozmowy.

Grupa 10. Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku istotnie wpływa na strategię „walki ze śmiercią”

W tej grupie lęk przed śmiercią napędza strategię „walki ze śmiercią”: medykalizację, długowieczność, technologie oraz projekty świeckiej nieśmiertelności. Podgrupy rozdzielają: zarządzanie umieraniem w instytucjach, reżimy przedłużania życia, technologiczne modyfikacje ciała oraz wizje pokonania śmierci.

10.1 Medykaliizacja śmierci

Charakterystyka: Śmierć bywa ujmowana jako problem biologiczno-medyczny podlegający diagnozie, kontroli i opóźnieniu. W odróżnieniu od 10.2–10.4 osią jest zarządzanie umieraniem w instytucjach, nie długowieczność lub nieśmiertelność. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią przesuwa śmierć w reżim medycyny: umieranie staje się obiektem procedur, wskaźników i planowania interwencji. Wzmacnia to język kontroli (diagnostyka, rokowania, statystyki) oraz polityki zdrowia publicznego, które mają zredukować ryzyko i odsuwać zgon. Śmierć traci wymiar metafizyczny na rzecz biologii, a sens „dobrej śmierci” bywa definiowany przez parametry opieki. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się medyczne ramy umierania: procedury kontroli, parametryzacja śmierci i instytucjonalne zarządzanie ryzykiem. **Ale:** Technicyzacja może marginalizować sens i żałobę, gdy język kontroli wypiera rozmowę o doświadczeniu umierania.

10.2 Przedłużanie życia

Charakterystyka: Przedłużanie życia i spowalnianie starzenia są przedstawiane jako odpowiedź na lęk przed śmiercią w reżimach longevity i anti-aging. W odróżnieniu od 10.1 chodzi o długowieczność, nie o zarządzanie umieraniem. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią wzmacnia presję inwestowania w długowieczność: ciało staje się projektem optymalizacji, a starzenie – przeciwnikiem do opóźniania. Rozwijają się praktyki auto-monitoringu, diet, fitnessu i self-care, które obiecują kontrolę nad czasem życia. W dyskursie publicznym te strategie są przedstawiane jako racjonalne zarządzanie ryzykiem i jako sposób odsuwania lęku egzystencjalnego. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwała się kultura długowieczności: normy optymalizacji ciała, self-tracking i język longevity jako styl życia. **Ale:** Presja długowieczności może przerodzić się w przymus samokontroli, gdy życie staje się projektem ciągłej optymalizacji.

10.3 Technologie

Charakterystyka: Technologie i modyfikacje ciała są ujmowane jako narzędzia „walki z umieraniem”: biotechnologie, genetyka i projekty transhumanistyczne. W odróżnieniu od 10.2 osią są technologie, nie reżimy stylu życia. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może wzmacniać transhumanistyczne przekraczanie ograniczeń biologicznych: ciało staje się obiektem modyfikacji i ulepszeń. Presja rozwoju

biotechnologii długowieczności łączy się z obietnicą kontroli nad starzeniem, chorobą i rozpadem. Technologia pełni tu rolę języka nadziei: gdy nie da się usunąć śmierci, próbuje się ją przesunąć, rozciągać i „inżynierować” życie. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się projekty technologicznej długowieczności oraz narracje doskonalenia ciała jako sposobu odsuwania śmierci. **Ale:** Technologizacja może redukować podmiotowość do „materiału do ulepszeń”, a śmierć do problemu technicznego.

10.4 Świecka nieśmiertelność

Charakterystyka: Projekty świeckiej nieśmiertelności (technofuturyzm, przenoszenie świadomości, kriogenika) są związane z lękiem przed śmiercią. W odróżnieniu od 10.2–10.3 centrum stanowi idea pokonania śmierci, nie tylko jej opóźniania. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może przesunąć horyzont kultury od religijnych ram zbawienia ku technologicznym obietnicom nieśmiertelności. Pojawiają się wizje „digital self”, przenoszenia umysłu do form cyfrowych i podtrzymywania życia poza biologią. To nie tylko technika, ale narracja postępu: śmierć jest przedstawiana jako bariera do obejścia, a nie jako warunek ludzkiej egzystencji. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się świeckie narracje nieśmiertelności oraz technofuturystyczne scenariusze „przenoszenia” życia poza biologię. **Ale:** Projekt nieśmiertelności może wypierać pracę nad sensem, gdy śmierć jest zredukowana do przeszkody do usunięcia.

Grupa 11. Lęk przed śmiercią ukierunkowuje budowę form pośmiertnego trwania i dziedziczenia

W tej grupie lęk przed śmiercią ukierunkowuje formy pośmiertnego trwania: materialne nośniki pamięci, dziedziczenie, rodzinę oraz rytuały przekazu pamięci. Podgrupy rozdzielają: przemiany materialnych form pamięci, strategie dziedziczenia, rodzinę jako kanał trwania oraz rytuały i instytucje przekazu pamięci.

11.1 Zmiany materialnych form pamięci

Charakterystyka: Nagrobki, epitafia, urny, kremacja i miejsca pamięci zmieniają się wraz z lękiem przed śmiercią jako materialne nośniki pamięci. W odróżnieniu od 11.2–11.4 chodzi o formy materialne, nie dziedziczenie, rodzinę ani rytuały. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią kieruje uwagę ku temu, co „zostaje” po zmarłych: wpływa na estetykę nagrobków, treści epitafiów i sposoby upamiętniania. Współcześnie pamięć bywa tonowana i dyskretyzowana: mniej manifestacji, więcej prywatności, krótsze inskrypcje, prostsze formy. To przesunięcie zmienia widzialność żałoby w przestrzeni publicznej i relację wspólnoty z cmentarzem jako miejscem pamięci. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się dyskretne standardy pamięci materialnej: prostsze formy nagrobków, krótsze inskrypcje i tonowanie

żałoby publicznej. **Ale:** Indywidualizacja może osłabiać wspólne kody pamięci, gdy upamiętnienie staje się prywatne i trudne do współdzielenia.

11.2 Formy dziedziczenia

Charakterystyka: Dziedziczenie biologiczne, majątkowe, ideowe i kulturowe jest związane z lękiem przed śmiercią jako sposób zabezpieczania trwania. W odróżnieniu od 11.1 chodzi o dziedziczenie i jego instytucje, nie o nośniki materialne.

Mechanizm: Lęk przed śmiercią wzmacnia potrzebę „przedłużenia” osoby: dziedziczenie staje się sposobem osadzania trwania w prawie, majątku, ideach i pamięci. Stąd rośnie znaczenie testamentu, fundacji i języka prawa spadkowego, ale też narracji o przekazywaniu wartości i pamięci w rodzinie. To kanał, który łączy prywatną troskę o trwanie z publicznym porządkiem instytucji. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się strategie dziedziczenia: praktyki testamentowe i fundacyjne oraz język prawa spadkowego jako formy zabezpieczania trwania. **Ale:** Instytucjonalizacja może spłaszczać trwanie do procedur i własności, osłabiając wymiar relacji, pamięci i sensu.

11.3 Rodzina - „przedłużenie” jednostki

Charakterystyka: Rodzina i ciągłość pokoleń są przedstawiane jako społeczny kanał trwania w odpowiedzi na lęk przed śmiercią. W odróżnieniu od 11.1–11.2 nie chodzi o nośniki pamięci ani prawo, lecz o więzi i narracje rodu. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią wzmacnia rodzinę jako formę symbolicznego przedłużenia: pamięć i tożsamość są przenoszone międzypokoleniowo. Narracje rodu i pokoleń dają poczucie ciągłości, a polityki rodzinne i kulturowe normy mogą ten kanał umacniać. W tej logice „trwanie po śmierci” jest związane z dziećmi, rodem i pamięcią utrzymywaną w relacjach bliskości. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwala się rodzina jako podstawowa forma pośmiertnego trwania: więzi, narracje pokoleniowe i idea ciągłości rodu. **Ale:** Presja ciągłości może ograniczać inne formy trwania, gdy rodzina staje się jedyną uprzywilejowaną odpowiedzią na lęk.

11.4 Rytuały pamięci

Charakterystyka: Rytuały i instytucje przekazu pamięci o zmarłych tworzą kanały podtrzymywania pamięci, także w formach hybrydowych offline/online. W odróżnieniu od 11.1–11.3 chodzi o przekaz pamięci jako proces i jego kanały, a nie o nośniki materialne, dziedziczenie lub rodzinę jako taką. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią sprzyja organizowaniu pamięci jako czegoś, co trzeba przekazać: uruchamia rytuały wspólnotowe, wzmacnia instytucjonalny i edukacyjny przekaz oraz wspiera formy hybrydowe. Ten porządek działa z wyprzedzeniem: uczestnictwo w rytuałach stabilizuje oczekiwanie, że także jednostka zostanie kiedyś włączona w pamięć wspólnoty. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwala się wspólnotowy obieg pamięci o zmarłych: rytuały, instytucje i kanały przekazu (offline/online), które porządkują trwanie pamięci. **Ale:** Standaryzacja może spłaszczać żałobę, gdy rytuał dominuje nad konkretną relacją ze zmarłym i jego pamięcią.

Grupa 12. Śmierć i lęk przed śmiercią są przetwarzane w spektakl, narzędzie kontroli lub produkt rynkowy

W tej grupie lęk przed śmiercią jest przechwytywany przez trzy logiki: widowiska (media i estetyzacja), rynku (usługi i marketing) oraz instrumentalizacji (ideologia i mobilizacja). Podgrupy rozdzielają te sposoby przetwarzania śmierci.

12.1 Śmierć jako spektakl

Charakterystyka: Widowiskowe przedstawienia śmierci w mediach, epatowanie oraz estetyzacja rytuałów żałobnych tworzą rejestr spektaklu. W odróżnieniu od 12.2 nie chodzi o rynek usług i logikę zysku, lecz o formę przedstawienia i jej konwencje. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią sprzyja przenoszeniu tematu śmierci w obszar medialnej dramaturgii: obraz ma „unieść” ciężar tego, co trudne, a estetyzacja i teatralizacja porządkują kontakt z umieraniem przez konwencję. Formy online ułatwiają uczestnictwo w rytuałach pamięci, ale zarazem wzmacniają filtr przedstawienia. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwala się dramaturgia śmierci: konwencje epatowania i estetyzowania oraz formy rytuałów pamięci i żałoby (także online). **Ale:** Dystans wytwarzany przez spektakl bywa kruchy: forma może zastąpić przeżycie i przerodzić się w samoistne widowisko.

12.2 Komercjalizacja śmierci

Charakterystyka: Produkty, usługi i komercyjne rytuały funeralne odpowiadają na lęk przed śmiercią, ale działają też w logice zysku. W odróżnieniu od 12.1 osiłą jest rynek (marketing, branża funeralna, popkultura), a nie widowisko jako forma przedstawienia. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią współtworzy popyt, który napędza profesjonalizację pogrzebów i rozrost oferty usług pośmiertnych. Marketing i popkultura „uczą” języka i scenariuszy obsługi lęku, kierując uwagę ku rozwiązaniom rynkowym: pakietom, standardom, produktom i usługom, które obiecują porządek i kontrolę w sytuacji granicznej. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się rynkowe formy obsługi śmierci: profesjonalne usługi, produkty funeralne i komercyjne warianty rytuałów. **Ale:** Logika zysku może kolonizować żałobę: forma usługi dominuje nad relacją i pamięcią, a przeżywanie zostaje skanalizowane przez ofertę.

12.3 Śmierć narzędziem ideologicznym

Charakterystyka: Śmierć i lęk przed śmiercią są wykorzystywane do budowania wspólnoty, legitymizacji władzy i podtrzymywania mitu ofiary. W odróżnieniu od 12.4 nie chodzi tu o mobilizację do działania, lecz o ramy narracyjne i ich utrwalanie. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią zwiększa podatność na opowieści, które nadają śmierci sens zbiorowy: wiążą ją z obowiązkiem, władzą lub ofiarą. Ramy państwowe i religijne stabilizują taki sposób mówienia w przestrzeni publicznej, a śmierć staje się zasobem symbolicznym porządkującym wyobraźnię i hierarchie. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się ideologiczne narracje śmierci oraz

publiczne ramy mówienia o ofierze, wspólnocie i władzy. **Ale:** Instrumentalizacja może zawłaszczać żałobę i cierpienie, gdy jednostkowa śmierć zostaje podporządkowana narracji wspólnoty lub państwa.

12.4 Śmierć narzędziem mobilizacji

Charakterystyka: Lęk przed śmiercią służy do mobilizacji emocji zbiorowych w działaniach politycznych, religijnych i militarnych oraz w praktykach instytucjonalnych. W odróżnieniu od 12.3 oś stanowi mobilizacja i legitymizacja (obowiązek, lojalność), nie same ramy opowieści. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może być uruchamiany mobilizacyjnie: figury ofiary i bohaterstwa wzmacniają retorykę obowiązku poświęcenia, a pamięć o zmarłych jest kierowana ku lojalności i dyscyplinie. W tej logice żałoba bywa przechwytywana przez „sprawę”, która ma przewyższać życie jednostki i uzasadniać podporządkowanie. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się mobilizacyjne praktyki pamięci oraz retoryka ofiary i bohaterstwa, wzmacniające lojalność i gotowość poświęcenia. **Ale:** Mobilizacja może redukować śmierć do funkcji politycznej, gdy pamięć i żałoba są podporządkowane lojalności i hierarchii.

Grupa 13. Lęk przed śmiercią współkształtuje strategie zaprzeczenia, wyparcia i tabuizacji

W tej grupie lęk przed śmiercią działa przez wycofanie tematu: usuwa śmierć z pola widzialności, wzmacnia milczenie, uniki i normy tabu. Podgrupy rozdzielają: wyciszanie w przestrzeni publicznej, przemilczanie i redukcję rytuałów, unikanie rozmów oraz tabu jako stabilną normę kulturową.

13.1 Usuwanie śmierci ze sfery publicznej

Charakterystyka: Śmierć bliska jest wypychana z przestrzeni publicznej: maleje widzialność umierania w instytucjach i przekazach publicznych. W odróżnieniu od 13.2–13.3 chodzi o usuwanie i wyciszanie w sferze wspólnej, a nie o rozmowę lub sam rytuał. **Mechanizm:** Polega na ograniczaniu ekspozycji: instytucje wyciszają umieranie, a przekazy publiczne łagodzą treści uznane za drastyczne. Śmierć bliska bywa zastępowana obrazami śmierci „obojętnej”, co zmniejsza kontakt zbiorowości z umieraniem jako wydarzeniem społecznym. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się praktyki selekcji i wyciszania: śmierć rzadziej pojawia się w przestrzeni publicznej jako temat i obraz umierania. **Ale:** Kosztem jest zubożenie języka publicznego: brak widzialności utrudnia wspólnotowe przygotowanie do żałoby i wsparcie umierających.

13.2 Śmierć nieobecna, przemilczana

Charakterystyka: Śmierć staje się tematem przemilczanym: pojawiają się ciche pogrzeby, skracanie żałoby i redukcja rytuałów. W odróżnieniu od 13.1 akcent pada na milczenie i zanik praktyk, nie na instytucjonalne wyciszenie przekazu.

Mechanizm: Pokazywany jest ciąg: milczenie społeczne sprzyja cichym pogrzebom, skraca żałobę i upraszcza rytuały, a w konsekwencji osłabia wspólnotowe towarzyszenie umieraniu. Lęk przed śmiercią działa tu przez minimalizację ekspozycji i „usuwanie” śmierci z obiegu życia zbiorowego, aż po zapomnienie o zmarłych. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwała się norma dyskretnej żałoby: krótsze rytuały, mniej wspólnotowego towarzyszenia oraz mniejsza publiczna ekspresja straty. **Ale:** Redukcja rytuałów może zwiększać izolację żałobników, gdy brakuje wspólnych form przeżywania straty i podtrzymywania pamięci.

13.3 Unikanie tematu śmierci

Charakterystyka: Rozmowy o śmierci są unikane w rodzinie i instytucjach: temat jest odsuwany, zastępowany eufemizmami i neutralnymi formułami. W odróżnieniu od 13.1–13.2 oś stanowi komunikacja, nie przestrzeń publiczna ani rytuały.

Mechanizm: Kształtują się bariery mówienia: unikanie rozmów o śmierci, ograniczanie edukacji o umieraniu i protokoły szpitalnego ukrywania umierania wzmacniają nawyk milczenia. Zmniejsza to ryzyko konfrontacji w interakcjach codziennych, ale utrwała brak języka, którym można mówić o umieraniu i żałobie.

Działanie kulturotwórcze: Utrwała się konwencja uniku: eufemizmy, zmiana tematu i reguły „nie poruszamy tego”, szczególnie w instytucjach i rodzinach. **Ale:** Brak rozmowy osłabia przygotowanie do umierania i żałoby, a w instytucjach może prowadzić do chłodu i izolacji osób umierających.

13.4 Tabu śmierci

Charakterystyka: Tabu śmierci działa jako norma: określa, co wolno mówić i pokazywać, oraz jak dystansować się wobec umierania w kulturze zachodniej. W odróżnieniu od 13.1–13.3 chodzi o stabilny porządek tabu, nie pojedyncze praktyki uniku. **Mechanizm:** Tabu śmierci jest zjawiskiem historycznym i zmiennym. Jego powstanie spowodowały procesy demograficzne - przeżywalność młodych rosła szybciej niż przeżywalność starszych (1900-1950). Jego wzmocnienie wiąże się m.in. z medykacją i hospitalizacją umierania, milczeniem kulturowym oraz sekularyzacją i utratą pociechy religijnej. Równolegle pojawiają się wyjątki i przeciw-ruchy: jawne przedstawianie śmierci bliskiej oraz słabnięcie tabu wraz ze zmianami demograficznymi i przeżywalnością. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwała się porządek tabu: normy milczenia i eufemizacji, ale też okresowe „pęknięcia” w postaci dopuszczonych form mówienia o śmierci. **Ale:** Tabu może ograniczać empatię i wsparcie, gdy dystans staje się obowiązkiem kulturowym, a żałoba i umieranie zostają wyparte z relacji.

Grupa 14. Lęk przed śmiercią ukierunkowuje generalny rozwój nauki i wielu dyscyplin wiedzy

W tej grupie lęk przed śmiercią działa jako bodziec poznawczy: współkształtuje pytania humanistyki, sprzyja narodzinom nowych pól badań oraz inspiruje empiryczne i interdyscyplinarne programy badawcze. Podgrupy rozdzielają: refleksję humanistyczną, instytucjonalizację nowych obszarów oraz inspirację badań empirycznych i metod.

14.1 Lęk przed śmiercią jako bodziec dla nauk humanistycznych

Charakterystyka: Refleksja filozoficzna, antropologiczna i psychologiczna podejmuje lęk przed śmiercią jako problem sensu życia, śmiertelności i granic egzystencji. W odróżnieniu od 14.2–14.3 chodzi o humanistyczne pytania i teorie, nie instytucje badań lub programy empiryczne. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią nie jest tylko tematem, lecz siłą formatującą pytania: o sens życia, śmiertelność i warunki egzystencji. W tym ujęciu inspiruje, pobudza, współtworzy refleksję i teorie człowieka, które akcentują skończoność życia, jego granice, oraz porządkuje humanistyczne interpretacje kultury jako odpowiedzi na doświadczenie śmiertelności (cierpienie, samotność, wolność, co potem, autentyczność). **Działanie kulturotwórcze:** Ponadczasowymi osiami refleksji humanistycznej jest kwestia śmierci i lęku przed nią. Istnieje kanon problemów powiązanych. **Ale:** Ryzykiem jest nadinterpretacja: lęk przed śmiercią może stać się uniwersalnym wyjaśnieniem, które spłaszcza wielość motywów kultury.

14.2 Nowe obszary badań a lęk przed śmiercią

Charakterystyka: W XX-XXI wieku powstają i zyskują legitymizację nowe pola badań nad śmiercią: tanatologia, psychologia żałoby, bioetyka końca życia i edukacja o umieraniu. W odróżnieniu od 14.1 to poziom instytucji i programów, nie refleksji filozoficznej. **Mechanizm:** Następuje proces instytucjonalizacji: lęk przed śmiercią sprzyja narodzinom tanatologii, rozwojowi psychologii żałoby i bioetyki oraz programom edukacji o umieraniu. Kluczowe jest tu uprawomocnienie: nowe pola badań stają się społecznie i akademicko legitymizowane, a śmierć przestaje być tematem marginalnym w nauce i edukacji. **Działanie kulturotwórcze:** Utworzenie trwałych ram instytucjonalnych i edukacyjnych dla badań nad śmiercią: tanatologia, bioetyka, psychologia żałoby oraz praktyki death education. **Ale:** Instytucjonalizacja może zbyt szybko standaryzować temat, gdy język dyscyplin nie nadąża za złożonością doświadczeń umierania i żałoby.

14.3 Lęk przed śmiercią inspiruje naukę

Charakterystyka: W XX-XXI wieku badania empiryczne, kliniczne, społeczne i historyczne coraz częściej stawiają pytania na temat lęku przed śmiercią i zjawiska umierania. W odróżnieniu od 14.2 chodzi o kierunek badań i metody, nie samą instytucjonalizację pól. **Mechanizm:** Mamy do czynienia z inspiracją poznawczą:

lęk przed śmiercią pobudza badania empiryczne nad umieraniem w medycynie i naukach społecznych, ukierunkowuje badania historyczne nad wzorcami umierania oraz sprzyja pluralizacji podejść i metod w naukach o śmierci. W technofuturyzmie inspirowane są interdyscyplinarne badania nad długowiecznością, co poszerza zakres pytań i narzędzi. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się interdyscyplinarne programy badań nad śmiercią: rośnie pluralizacja metod, pól i języków opisu umierania. **Ale:** Nadmiar pluralizmu może rozpraszać: bez wspólnego słownika badania nad śmiercią dzielą się na nieprzystające perspektywy i metody.

Grupa 15. Lęk przed śmiercią generuje ruchy społeczne i zmiany historyczne

W tej grupie lęk przed śmiercią działa jako siła mobilizacyjna w życiu zbiorowym: może wzmacniać postulaty reform, zasilać retorykę zagrożenia w konfliktach oraz przenikać symbole i media budujące wyobraźnię wspólnoty. Podgrupy rozdzielają: ruchy reformatorskie, retorykę mobilizującą zbrojne konflikty oraz mechanizmy tożsamości zbiorowej.

15.1 Ruchy reformatorskie i emancypacyjne

Charakterystyka: W XX-XXI wieku ruchy reformatorskie i emancypacyjne bywają przedstawiane jako mobilizowane przez lęk przed śmiercią: jako oś, zarzewie i argument zmian. W odróżnieniu od 15.2 nacisk pada na reformy i bioetykę, nie na przemoc i retorykę wojenną. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią może wzmacniać postulaty autonomii umierających, wzmocnienia ich głosu w opiece oraz narracje godności i praw. W sytuacjach kryzysu lęk sprzyja mobilizacji społecznej i przywództwu, dzięki czemu ruchy reform zdrowotnych i bioetycznych zyskują energię i legitymizację jako odpowiedź na doświadczenie śmiertelności. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwala się język praw i godności umierających oraz społeczna legitymizacja reform opieki i bioetyki jako odpowiedzi na lęk. **Ale:** Złożone dylematy opieki i umierania bywają redukowane do haseł rutynowych narracji.

15.2 Wojny, ludobójstwa, przemoc

Charakterystyka: W narracjach o konfliktach lęk przed śmiercią bywa wskazywany jako element retoryki mobilizacyjnej poprzedzającej wojny, przemoc i ludobójstwa. W odróżnieniu od 15.1 chodzi o przemoc polityczną i usprawiedliwienia, nie o reformy. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią wzmacnia retorykę zagrożenia i dyskurs bezpieczeństwa, które mają uzasadniać przemoc polityczną i fizyczną. Może sprzyjać dehumanizacji przeciwnika oraz narracjom ofiarńcym, w których przemoc jest przedstawiana jako konieczna obrona lub „oczyszczenie”. W mobilizacji narodowej uruchamia się także mit męczeństwa, który nadaje śmierci sens zbiorowy i wzmacnia gotowość do poświęcenia. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się języki zagrożenia i ofiary: schematy usprawiedliwiania przemocy, rytuały pamięci

męczeństwa i retoryka bezpieczeństwa. **Ale:** Taka retoryka może uzwyczajnić przemoc, gdy lęk przed śmiercią staje się narzędziem dehumanizacji i zawężania empatii.

15.3 Tożsamość zbiorowa i wspólnota

Charakterystyka: Motywy śmierci i lęku przed śmiercią współkształtują wyobraźnię zbiorową oraz tożsamość wspólnoty w rytuałach, symbolach, mediach i edukacji. W odróżnieniu od 15.1–15.2 akcent pada na długotrwałe formowanie wspólnoty, nie na reformy lub przemoc. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią wzmacnia obecność motywów śmierci w tożsamości zbiorowej oraz uruchamia rytuały i symbole publiczne, które porządkują pamięć wspólnoty. Media i edukacja mogą współtworzyć tę wyobraźnię, wzmacniając figury poświęcenia i męczeństwa oraz stabilizując granice „my–oni”. W efekcie śmierć staje się elementem wspólnotowego imaginarium i narzędziem spójności. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się rytuały, symbole i przekazy medialno-edukacyjne, które osadzają śmierć w narracjach wspólnoty i tożsamości zbiorowej. **Ale:** Tożsamość oparta na motywach śmierci może wzmacniać polaryzację, gdy pamięć i symbolika służą głównie budowaniu granic i wrogów.

Grupa 16. Lęk przed śmiercią animuje i stymuluje niektóre projekty technologiczne i cywilizacyjne

W tej grupie lęk przed śmiercią działa jako motor wyobraźni technofuturystycznej i projektów cywilizacyjnych: napędza technologie wydłużania życia, inwestycje w dziedzictwo cyfrowe oraz spory etyczne o tożsamość i granice technologicznego „pokonywania” śmierci. Podgrupy rozdzielają: technologie długowieczności, cyfrowe formy trwania oraz narracje i etykę.

16.1 Technologie wydłużania życia

Charakterystyka: Technologie mające wielokrotnie wydłużać życie (biotechnologie, genetyka, transhumanizm) bywają opisywane jako inspirowane lękiem przed śmiercią. W odróżnieniu od 16.2–16.3 chodzi o rozwój technologii długowieczności, nie o pamięć cyfrową lub spory etyczne. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią zasila wizję technologicznej „immortality” jako horyzontu postępu i legitymizuje projekty przebudowy ciała. Wzmacnia presję na biotechnologie długowieczności oraz na wykorzystanie AI i bioinżynierii do wydłużania życia, a także popyt na produkty i usługi longevity. Technologia staje się językiem obietnicy: że śmierć można odsunąć, a starzenie kontrolować. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się programy długowieczności: narracje longevity, inwestycje w biotechnologie i AI oraz rynek usług i produktów wydłużania życia. **Ale:** Obietnica długowieczności może zawęzać debatę, gdy śmierć jest redukowana do problemu technicznego, a nierówności dostępu rosną.

16.2 Inwestycje i dziedzictwo cyfrowe

Charakterystyka: Inwestycje w dziedzictwo cyfrowe (digital legacy, dane pośmiertne, wirtualna obecność) bywają wiązane z lękiem przed śmiercią i technofuturyzmem. W odróżnieniu od 16.1 chodzi o cyfrowe formy trwania, nie o biologię długowieczności. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią sprzyja popytowi na usługi digital legacy i planowania końca życia oraz pobudza inwestycje w digital afterlife. Rozwijają się systemy przechowywania danych pośmiertnych oraz AI tworząca awatary i symulacje zmarłych, które obiecują podtrzymanie obecności. W efekcie śmierć jest częściowo przekształcana w problem zarządzania danymi i tożsamością cyfrową. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się usługi dziedzictwa cyfrowego: przechowywanie danych pośmiertnych, awatary i narzędzia planowania końca życia. **Ale:** Cyfrowe trwanie może rozmywać granice osoby i żałoby, gdy symulacja zastępuje relację, a dane stają się substytutem pamięci.

16.3 Motywy i narracje kulturowe oraz etyka

Charakterystyka: Futurystyczne wizje postępu lub dystopii (science fiction, mind upload, etyka technologii) bywają interpretowane jako reakcje na lęk przed śmiercią. W odróżnieniu od 16.1–16.2 akcent pada na dyskurs, wyobraźnię i spory etyczne. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią współkształtuje technofuturystyczne narracje nieśmiertelności i dystopie o utracie tożsamości lub cielesności. W debatach o mind upload pojawia się rama „digital self”, która ma uzasadniać przenoszenie umysłu do form cyfrowych, a jednocześnie pobudza spory o etykę technologii „pokonywania” śmierci. Wizje zbawienia lub upadku cywilizacji stają się nośnikami tych napięć. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się spory o etykę technologii: język digital self, wyobrażenia science fiction oraz dystopie o tożsamości i cielesności. **Ale:** Debata może utknać w skrajnościach: utopijna obietnica i dystopijny lęk wypierają analizę realnych skutków i odpowiedzialności.

Grupa 17. Lęk przed śmiercią a zmiany norm moralnych i sposobów myślenia o człowieku

W tej grupie lęk przed śmiercią przenika język moralny i spory o człowieczeństwo: wpływa na przewartościowania etyczne, na to, jak definiujemy osobę i granice życia, oraz na debaty o końcu życia (w tym o eutanazji i prawie do śmierci). Podgrupy rozdzielają: zmiany norm i sporów etycznych, spory o rozumienie człowieka, oraz konflikty o eutanazję i prawo do śmierci.

17.1 Lęk przed śmiercią a przewartościowania etyczne

Charakterystyka: Pojęcia dobra, zła, winy, odkupienia i sensu cierpienia są reinterpretowane w świetle lęku przed śmiercią. W odróżnieniu od 17.2–17.3 chodzi o przewartościowania etyczne i meta-spory (język, metodologia, założenia), nie o definicję osoby lub prawo do śmierci. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią współkształtuje, wspiera, wzmacnia i pobudza narracje wyjaśniające sens lub bezsens cierpienia, religijne obietnice nieśmiertelności i wyobrażenia życia po śmierci a także świeckie duchowości poszukujące sensu życia, oswojenia przemijania i objaśniające koniec świata i los człowieka. Debaty wokół tych spraw toczą się o meritum, jak i na meta poziomie - o język, metodę i milczące założenia, które porządkują scenę egzystencjalną i eschatologiczną. **Działanie kulturotwórcze:** Lęk przed śmiercią współkształtuje debaty eschatologiczne i etykę egzystencjalną. **Ale:** Debata może stać się jałowa, gdy meta-spór dominuje nad realnymi dylematami etycznymi i doświadczeniem cierpienia.

17.2 Lęk a rozumienie człowieczeństwa

Charakterystyka: Lęk przed śmiercią wpływa na rozumienie osoby i człowieczeństwa: pojawiają się spory o początek życia, status embrionu oraz granice życia i śmierci. W odróżnieniu od 17.1 akcent pada na definicje osoby i kryteria graniczne, nie na przewartościowania dobra i cierpienia. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią przenika definicje człowieka, bo stawką staje się to, kto „należy” do wspólnoty moralnej i od kiedy/do kiedy. W sporach o początek życia i status embrionu oraz o koniec życia i kryteria śmierci mózgowej ścierają się języki medycyny, prawa i religii. Równolegle rośnie znaczenie meta-argumentów i ukrytych założeń, które decydują o tym, jak wyznaczamy granicę życia i śmierci. **Działanie kulturotwórcze:** W prawie, medycynie religii kształtują się publiczne definicje osoby i granic życia oraz standardy argumentowania w sporach bioetycznych. **Ale:** Sztwyne definicje mogą wykluczać: granice „osoby” bywają narzędziem walki, a nie pomocą w rozumieniu złożonych przypadków granicznych.

17.3 Lęk a eutanazja i prawo do śmierci

Charakterystyka: Debata o eutanazji i prawie do śmierci wiąże lęk przed śmiercią z pojęciem „godnej śmierci”, opieką paliatywną oraz językiem prawa i medycyny. W odróżnieniu od 17.1–17.2 chodzi o spory o koniec życia i decyzje instytucjonalne, nie o definicję osoby lub sens cierpienia jako taki. **Mechanizm:** Lęk przed śmiercią wzmacnia argumenty za i przeciw eutanazji oraz rodzi napięcia w praktykach opieki paliatywnej. Zmienia się też sens „godnej śmierci”: od ideału heroizmu znoszenia bólu ku uldze w cierpieniu i kontroli nad końcem życia. W sporach ścierają się kryteria medyczne, język prawa i argumenty religijne, a różnice kulturowe wpływają na oceny eutanazji i decyzje instytucjonalne. **Działanie kulturotwórcze:** Utrwalają się języki i standardy debaty o końcu życia: pojęcie godnej śmierci, ramy prawne i medyczne oraz praktyki opieki paliatywnej. **Ale:** Spór może polaryzować: moralne etykiety wypierają niuanse opieki, a cierpienie bywa redukowane do argumentu w debacie publicznej.

Reż. Lee Toland Krieger (2015)

William Eugene Smith, *The Walk to Paradise Garden* (1946)

Załącznik 1 do tekstu 3

Tabelaryczny opis grup (17), podgrup (55)
i rdzeni (265)

Spis treści

Grupa 1: Lęk przed śmiercią sprzyja powstawaniu nowych idei, symboli lub mitów	106
Grupa 2: Lęk przed śmiercią oddziałuje na instytucjonalizację przekonań i praktyk	107
Grupa 3: Lęk przed śmiercią przekształcany jest w konstrukty moralne i symboliczne	109
Grupa 4: Lęk przed śmiercią wytwarza lub modyfikuje rytuały	110
Grupa 5: Lęk przed śmiercią poddaje kulturowej „obróbce” zjawisko śmierci w życiu codziennym	111
Grupa 6: Lęk przed śmiercią kształtuje praktyki społeczne i obyczaje	114
Grupa 7: Lęk przed śmiercią współwytacza tematy kultury symbolicznej i materialnej	116
Grupa 8: Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku tworzy mechanizm przerzucania lęku na zewnątrz	118
Grupa 9: Lęk przed śmiercią przekształca język i dyskurs publiczny	119
Grupa 10: Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku istotnie wpływa na strategię „walki ze śmiercią”	121
Grupa 11: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje budowę form pośmiertnego trwania i dziedziczenia	123
Grupa 12: Śmierć i lęk przed śmiercią są przetwarzane w spektakl, narzędzie kontroli lub produkt rynkowy	125
Grupa 13: Lęk przed śmiercią współkształtuje strategie zaprzeczenia, wyparcia i tabuizacji	127
Grupa 14: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje generalny rozwój nauki i wielu dyscyplin wiedzy	130
Grupa 15: Lęk przed śmiercią generuje ruchy społeczne i zmiany historyczne	132
Grupa 16: Lęk przed śmiercią animuje i stymuluje niektóre projekty technologiczne i cywilizacyjne	134
Grupa 17: Lęk przed śmiercią a zmiany norm moralnych i sposobów myślenia o człowieku	136

Grupa 1: Lęk przed śmiercią sprzyja powstawaniu nowych idei, symboli lub mitów

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
1.1	<p>Religia i lęk przed śmiercią</p> <p>Opisz sposoby, jak lęk przed śmiercią i systemy wierzeń wzajemnie oddziałują na siebie</p>	001	Lęk przed śmiercią wyjaśnia genezę religii w teoriach psychologicznych i antropologicznych
		002	Lęk przed śmiercią pełni rolę drugorzędną w koncepcjach religii jako odpowiedzi na sacrum
		003	Lęk przed śmiercią pełni rolę drugorzędną w teoriach religii jako iluzji lub efektu ubocznego
		004	Lęk przed śmiercią współgra z teoriami religii jako instytucji adaptacyjnej
1.2	<p>Metafory i symbole</p> <p>Zidentyfikuj teksty, których autorzy wiążą lęk przed śmiercią z metaforami i obrazami obecnymi w sztuce, literaturze i rytuałach</p>	005	Lęk przed śmiercią kształtuje metafory śmierci w języku i literaturze
		006	Lęk przed śmiercią inspiruje ikonografię śmierci w sztukach wizualnych
		007	Lęk przed śmiercią formuje symbole śmierci w rytuałach i obrzędach
		008	Lęk przed śmiercią inicjuje osvajanie lęku poprzez ikonografię śmierci w sztuce i literaturze
1.3	<p>Filozofia i lęk przed śmiercią</p> <p>Wskaż koncepcje filozoficzne (np. tragizm, absurd, sens życia), które, zdaniem niektórych badaczy, powstały pod wpływem lęku przed śmiercią</p>	009	Lęk przed śmiercią inspiruje koncepcje absurdu w filozofii
		010	Lęk przed śmiercią inspiruje koncepcje sensu życia w filozofii
		011	Lęk przed śmiercią współtworzy idee egzystencjalizmu w filozofii
		012	Lęk przed śmiercią inspiruje koncepcje tragizmu w filozofii

Grupa 2: Lęk przed śmiercią oddziałuje na instytucjonalizację przekonań i praktyk

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
2.1	Organizacje i inicjatywy społeczne Pokaż formy organizacji społecznych, na których powstanie i działanie wskazywane jest w literaturze wpływ lęku przed śmiercią (np. opieka paliatywna, edukacja tanatologiczna, psychoterapie egzystencjalne)	013	Lęk przed śmiercią sprzyja inicjatywom pomocy osobom starszym i umierającym (XX)
		014	Lęk przed śmiercią sprzyja rozwojowi opieki paliatywnej (XX)
		015	Lęk przed śmiercią wspiera edukację tanatologiczną (XX)
		016	Lęk przed śmiercią sprzyja rozwojowi psychoterapii egzystencjalnej w praktyce klinicznej (XX)
		017	Lęk przed śmiercią współkształtuje ruchy społeczne wokół umierania i żałoby
		018	Lęk przed śmiercią współinicjuje szkoły psychoterapii egzystencjalnej (XX)
2.2	Instytucje i tabu śmierci Wskaż instytucje, które powstały lub uległy zmianom pod wpływem słabnięcia tabu śmierci (np. hospicja, geriatrya, kościoły, systemy opieki nad ludźmi starszymi)	019	Lęk przed śmiercią współinicjuje tworzenie instytucji opiekuńczych, zwłaszcza gdy tabu śmierci słabnie
		020	Lęk przed śmiercią pobudza rozwój opieki zdrowotnej, gdy tabu śmierci traci siłę
		021	Lęk przed śmiercią naciska na Kościoły, by łagodziły katechezę strachu (XX)
		022	Lęk przed śmiercią wypiera niewygodne elementy doktryny na margines
		023	Lęk przed śmiercią sprzyja rozwojowi hospicjów i geriatryi, gdy tabu śmierci słabnie
		024	Lęk przed śmiercią przekształca praktyki wobec starości, gdy tabu śmierci traci siłę

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
2.3	<p>Zmiany doktryn i modeli edukacyjnych</p> <p>Pokaż zmiany doktryn lub modeli edukacyjnych (m.in. religijnych, medycznych, psychologicznych), które w różnych okresach odzwierciedlały zmiany postaw wobec lęku przed śmiercią</p>	025	Lęk przed śmiercią współkształtuje współczesne nauczanie religijne o śmierci i umieraniu
		026	Lęk przed śmiercią współkształtuje współcześnie łagodzenie narracji o karze i potępieniu
		027	Lęk przed śmiercią wspiera współcześnie przesunięcie od strachu ku narracjom nadziei i pocieszenia
		028	Lęk przed śmiercią współtworzy współcześnie modele psychologicznej edukacji radzenia sobie ze śmiercią
		029	Lęk przed śmiercią modyfikuje współcześnie doktryny medyczne i psychologiczne dotyczące umierania

Grupa 3: Lęk przed śmiercią przekształcany jest w konstrukty moralne i symboliczne

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
3.1	<p>Symbole i znaki kultury</p> <p>Wskaż symbole kulturowe (np. obrazy, znaki, figury, gesty), które odzwierciedlają lęk przed śmiercią lub próbę jego oswojenia</p>	030	Lęk przed śmiercią przybiera postać symboli, obrazów, znaków i gestów.
		031	Lęk przed śmiercią - ekspresja lęku poprzez metafory i znaki kultury
		032	Lęk przed śmiercią kształtuje symbolikę śmierci i umierania w kulturze
		033	Lęk przed śmiercią kształtuje symbolikę śmierci i umierania w narracjach
		034	Lęk przed śmiercią kształtuje symbolikę śmierci i umierania
		035	Lęk przed śmiercią współkształtuje znaki żałoby: ikonografię, gesty i symbole społeczne
3.2	<p>Narracje i mity</p> <p>Pokaż, jak kultura oswaja lęk przed śmiercią używając opowieści, mitów, narracji historycznych i literackich do nadawania sensu przemijaniu i śmierci</p>	036	Lęk przed śmiercią inspiruje narracje kulturowe oswajające śmierć
		037	Lęk przed śmiercią kształtuje historyczne i literackie narracje porządkujące doświadczenie śmierci
		038	Lęk przed śmiercią inspiruje narracje nadające sens śmierci
		039	Lęk przed śmiercią inspiruje narracje przekształcające lęk ku nadziei
		040	Lęk przed śmiercią współkształtuje narracje oswojania śmierci przez bohaterstwo, ofiarę i poświęcenie

Grupa 4: Lęk przed śmiercią wytwarza lub modyfikuje rytuały

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
4.1	<p>Rytuały, praktyki i działania kulturowe</p> <p>Pokaż, w jakim zakresie i w jaki sposób, w literaturze wiąże się zmiany praktyk rytualnych (np. pogrzeby, przejścia, święta, dni pamięci) z lękiem przed śmiercią w XX i XXI wieku</p>	041	Lęk przed śmiercią - amortyzacja lęku przez rytuały pogrzebowe (XX-XXI)
		042	Lęk przed śmiercią - kanalizacja lęku w uświęcone formy rytuałów pogrzebowych (XX-XXI)
		043	Lęk przed śmiercią - wytłumianie lęku w fazie liminalności przez rytuały przejścia (XX-XXI)
		044	Lęk przed śmiercią - oswojenie lęku w strukturze żałoby i praktykach żałobnych (XX-XXI)
		045	Lęk przed śmiercią - przetwarzanie lęku w symboliczne formy upamiętnienia (XX-XXI)
		046	Lęk przed śmiercią - łagodzenie lęku przez rodzinne gesty i codzienne ceremonie (XX-XXI)
4.2	<p>Reinterpretacja rytuałów</p> <p>Pokaż, jak pod wpływem lęku przed śmiercią istniejące rytuały ulegały/ulegają reinterpretacji i dostosowaniu do nowych potrzeb egzystencjalnych</p>	047	Lęk przed śmiercią inspiruje reinterpretację znaczeń rytuałów religijnych (XX-XXI)
		048	Lęk przed śmiercią inspiruje reinterpretację sensów rytuałów świeckich (XX-XXI)
		049	Lęk przed śmiercią inspiruje modyfikowanie form rytuałów pod nowe potrzeby (XX-XXI)
		050	Lęk przed śmiercią współtworzy przemiany obrzędów przejścia i żałoby (XX-XXI)
		051	Lęk przed śmiercią współkształtuje adaptację rytuałów do warunków migracji i globalizacji (XX-XXI)

Grupa 5: Lęk przed śmiercią poddaje kulturowej „obróbce” zjawisko śmierci w życiu codziennym

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
5.1	<p>Ciało, rytuały, literatura, sposoby codziennej walki z lękiem</p> <p>Pokaż, jak w literaturze XX wieku opisywano wpływ lęku przed śmiercią na sposoby mówienia, obchodzenia się z ciałem, reakcje emocjonalne, rytuały i ich społeczne ramy</p>	052	Lęk przed śmiercią kształtuje sposoby mówienia o śmierci i ciele (XX)
		053	Lęk przed śmiercią nasila lęk antycypacyjny i drażliwość w codziennych sytuacjach
		054	Lęk przed śmiercią współkształtuje rytuały zdrowotne: dieta, fitness, samokontrola
		055	Lęk przed śmiercią w wspólnotach współkształtuje prywatyzację żałoby i rytuałów pogrzebowych (XX)
		056	Lęk przed śmiercią współkształtuje trywializację śmierci i ironiczne ujęcia śmierci w popkulturze (XX)
		057	Lęk przed śmiercią wzmacnia higienę i kosmetykę ciała jako sprzeciw wobec śmierci (XIX-XX)

5.2	<p>Unikanie tematu śmierci, ironia, trywializacja</p> <p>Pokaż, jak lęk przed śmiercią wiązany jest z trywializacją, ironizowaniem lub unikaniem tematu śmierci w mediach i kulturze popularnej</p>	058	Lęk przed śmiercią skłania do zdawkowego mówienia o śmierci bliskich (XX)
		059	Lęk przed śmiercią w języku współkształtuje eufemizację i unikanie mówienia o śmierci (XX)
		060	Lęk przed śmiercią sprzyja trywializowaniu śmierci w mediach i popkulturze (XX)
		061	Lęk przed śmiercią współtworzy banalizację śmierci w kulturze
		062	Lęk przed śmiercią współtworzy tabuizację śmierci w kulturze
		063	Lęk przed śmiercią inspiruje memy i żarty o śmierci jako redukcję lęku

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
5.3	<p>Infantyliczacja tematu lęku</p> <p>Wskaż formy infantyliczacji śmierci - w języku, symbolice, przekazach medialnych i praktykach rodzinnych</p>	064	Lęk przed śmiercią infantyliczuje język i symbolikę śmierci w kulturze (XX)
		065	Lęk przed śmiercią motywuje do delikatnego przedstawiania śmierci bliskich (XX)
		066	Lęk przed śmiercią współtworzy uproszczone obrazy śmierci obecne w kulturze (XX)
		067	Lęk przed śmiercią modyfikuje komunikowanie dzieciom tematu śmierci na przestrzeni wieków
5.4	<p>Psychoterapia, pomoc w żałobie</p> <p>Opisz, jak lęk przed śmiercią był/jest wiązany z rozwojem praktyk psychologicznych i terapeutycznych związanych z przeżywaniem śmierci i żałoby</p>	068	Lęk przed śmiercią współkształtuje psychologiczne metody radzenia sobie ze śmiercią (XX)
		069	Lęk przed śmiercią inspirowa poradniki i literaturę self-help o umieraniu (XX)
		070	Lęk przed śmiercią współkształtuje współczesne programy death education dla dorosłych (XX)
5.5	<p>Śmierć ma być estetyczna</p> <p>Pokaż, w jaki sposób kultura estetyzuje śmierć i ciało zmarłego (np. makijaż pośmiertny, fotografia, rytuały kosmetyczne)</p>	071	Lęk przed śmiercią oswoja lęk przez estetyzację śmierci i ciała zmarłego
		072	Lęk przed śmiercią zwiększa popyt na upiększanie zmarłego: makijaż pośmiertny i fotografia
		073	Lęk przed śmiercią oswoja śmierć przez usługi funeralne i death care

Grupa 6: Lęk przed śmiercią kształtuje praktyki społeczne i obyczaje

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
6.1	<p>Śmierć jest tabu</p> <p>Pokaż, jak lęk przed śmiercią jest wiązany ze zmianami w sposobach komunikowania o rzeczach trudnych (np. tabu, eufemizmy)</p>	074	Lęk przed śmiercią współtworzy tabu językowe wokół śmierci w przestrzeni publicznej (XX)
		075	Lęk przed śmiercią sprzyja eufemizmom dotyczącym śmierci w przestrzeni publicznej (XX)
		076	Lęk przed śmiercią wygasza temat śmierci w komunikacji instytucja-instytucja (XX)
		077	Lęk przed śmiercią wygasza temat śmierci w komunikacji instytucja-jednostka (XX)
		078	Lęk przed śmiercią sprzyja eufemizmom i bezosobowemu słownictwu w instytucjach (XX)
		079	Lęk przed śmiercią współkształtuje przekazy o śmierci w mediach (XX)
		080	Lęk przed śmiercią wycisza temat śmierci w edukacji (XX)
6.2	<p>Lęk a relacje społeczne</p> <p>Opisz, jak lęk przed śmiercią był/jest łączony w literaturze ze sposobami organizowania relacji (np. wspólnotowość vs indywidualizm)</p>	081	Lęk przed śmiercią wycisza temat śmierci w katechezie kościelnej (XX)
		082	Lęk przed śmiercią współkształtuje wspólnotowość i indywidualizm wobec śmierci.
		083	Lęk przed śmiercią buduje solidarność grupową wobec śmierci i żałoby
		084	Lęk przed śmiercią współkształtuje dystans społeczny wobec umierających i ich bliskich (XX)
		085	Lęk przed śmiercią sprzyja reprezentacjom bezpiecznej śmierci w popkulturze (XX)

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
6.3	<p>Nowe formy żałoby i pamięci</p> <p>Czy i jak lęk przed śmiercią wiąże się z inicjowaniem nowych form solidarności, żałoby i pamięci zbiorowej? Wskaż przykłady</p>	086	Lęk przed śmiercią współtworzy nowe praktyki żałoby indywidualnej
		087	Lęk przed śmiercią współkształtuje nowe wspólnotowe rytuały żałoby
		088	Lęk przed śmiercią współkształtuje nowe sposoby upamiętniania zmarłych w kulturze (XX)

Grupa 7: Lęk przed śmiercią współwytycza tematy kultury symbolicznej i materialnej

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
7.1	<p>Lęk a literatura i sztuka XX-XXI wiek</p> <p>Jak lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku wpływał na tematykę literatury, sztuki, kina, teatru, muzyki?</p>	089	Lęk przed śmiercią współkształtuje treści i formy literatury oraz sztuki (XX-XXI).
		090	Lęk przed śmiercią inspiruje egzystencjalne motywy śmierci w sztuce nowoczesnej
		091	Lęk przed śmiercią przesuwając śmierć na pierwszy plan w niektórych utworach muzycznych (XX-XXI)
		092	Lęk przed śmiercią współkształtuje muzykę funeralną i requiem (XX-XXI)
		093	Lęk przed śmiercią współkształtuje temat śmierci w muzyce metalowej
7.2	<p>Lęk a nowe konwencje artystyczne</p> <p>Jakie nurty, gatunki i konwencje artystyczne powstały w XX i XXI wieku pod wpływem zainteresowania tematem śmierci i lęku przed śmiercią?</p>	094	Lęk przed śmiercią współkształtuje literackie i filmowe refleksje o śmierci (XX-XXI)
		095	Lęk przed śmiercią inspiruje motywy śmierci w ekspresjonizmie i surrealizmie
		096	Lęk przed śmiercią inspiruje motywy śmierci w dadaizmie i konceptualizmie
		097	Lęk przed śmiercią współkształtuje nurty horroru i egzystencjalizmu (XX-XXI).
		098	Lęk przed śmiercią współkształtuje konwencje przedstawiania śmierci i umierania w sztuce
		099	Lęk przed śmiercią czyni sztuki wizualne medium dyskursu o umieraniu

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
7.3	<p>Nowe materialne formy kultu</p> <p>Jak XX-wieczny dyskurs o śmierci zmienił materialne formy kultu (np. nagrobki, świątynie, pomniki)</p>	100	Lęk przed śmiercią współkształtuje nowe materialne formy kultu zmarłych (XX)
		101	Lęk przed śmiercią w architekturze przekształca architekturę grobową i nagrobki XX-XXI
		102	Lęk przed śmiercią inspiruje sztukę sepulkralną (XX-XXI)
		103	Lęk przed śmiercią w sztuce inspiruje literaturę o przestrzeni cmentarnej (XX-XXI)
		104	Lęk przed śmiercią inspiruje modernistyczne i współczesne pomniki pamięci o zmarłych.

Grupa 8: Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku tworzy mechanizm przerzucania lęku na zewnątrz

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
8.1	<p>Unikanie kontaktu ze starymi i umierającymi</p> <p>Pokaż, jak w literaturze wiąże się lęk przed śmiercią z unikaniem kontaktu z osobami starszymi, terminalnie chorymi lub umierającymi (stygmatyzacja umierających)</p>	105	Lęk przed śmiercią sprzyja unikaniu kontaktu z osobami starszymi i umierającymi (XX-XXI)
		106	Lęk przed śmiercią sprzyja izolowaniu terminalnie chorych (XX)
		107	Lęk przed śmiercią w medycynie sprzyja marginalizacji seniorów (XX-XXI)
		108	Lęk przed śmiercią w medycynie utrwała społeczną niewidzialność starości (XX-XXI)
		109	Lęk przed śmiercią w medycynie sprzyja stygmatyzacji osób umierających (XX-XXI)
8.2	<p>Demonizacja śmierci</p> <p>Wskaż przykłady przedstawiania śmierci jako czegoś złego, obcego, zagrażającego - w religii, kulturze masowej lub języku codziennym (demonizacja śmierci)</p>	110	Lęk przed śmiercią sprzyja narracjom religijnym przedstawiającym śmierć jako zagrożenie
		111	Lęk przed śmiercią sprzyja demonizacji śmierci w kulturze masowej (XX-XXI)
		112	Lęk przed śmiercią utrwała demonizujący język śmierci w mowie codziennej (XX-XXI)
8.3	<p>Ukrywanie śmierci w instytucjach i przestrzeni publicznej</p> <p>Opisz, jak w literaturze opisywany jest związek lęku przed śmiercią z izolowaniem i ukrywaniem zjawiska śmierci (np. przenoszenie umierających do instytucji, ukrywanie śmierci w mediach)</p>	113	Lęk przed śmiercią w medycynie współkształtuje hospitalizację umierania (1930-1980)
		114	Lęk przed śmiercią sprzyja ukrywaniu śmierci i umierania w instytucjach opieki (XX)
		115	Lęk przed śmiercią współkształtuje strategie wyciszania śmierci w przestrzeni publicznej (XX-XXI)
		116	Lęk przed śmiercią - łagodzenie lęku przez uładzoną śmierć medialną w kulturze komercyjnej

Grupa 9: Lęk przed śmiercią przekształca język i dyskurs publiczny

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
9.1	<p>Język tematu śmierci</p> <p>Pokaż, jak lęk przed śmiercią kształtuje język tematu śmierci (eufemizmy, metafory, narracje heroiczne/tragiczne)</p>	117	Lęk przed śmiercią kształtuje eufemizmy dotyczące śmierci (XX-XXI)
		118	Lęk przed śmiercią kształtuje metafory dotyczące śmierci
		119	Lęk przed śmiercią współkształtuje narracje heroiczne o śmierci
		120	Lęk przed śmiercią współkształtuje narracje tragiczne o śmierci
		121	Lęk przed śmiercią łagodzi język katechezy kościelnej o śmierci
		122	Lęk przed śmiercią - amortyzacja lęku poprzez retorykę religijną
		123	Lęk przed śmiercią - amortyzacja lęku poprzez retorykę medyczną
9.2	<p>Śmierć a nowe dziedziny wiedzy</p> <p>Pokaż, jak lęk przed śmiercią wpłynął na powstanie i rozwój nowych dziedzin (tanatologia, psychologia żałoby, bioetyka)</p>	124	Lęk przed śmiercią współkształtuje narodziny tanatologii (XX-XXI)
		125	Lęk przed śmiercią współkształtuje koncepcje żałoby i straty w psychologii (XX-XXI).
		126	Lęk przed śmiercią w medycynie współkształtuje bioetykę końca życia (XX-XXI)
		127	Lęk przed śmiercią sprzyja instytucjonalizacji badań nad śmiercią i żałobą.

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
9.3	Śmierć a debata publiczna i wartości Pokaż, jak w piśmiennictwie opisuje się wpływ lęku przed śmiercią na styl debaty publicznej i sposoby wyrażania wartości (np. sens cierpienia)	128	Lęk przed śmiercią współkształtuje publiczną debatę o sensie cierpienia
		129	Lęk przed śmiercią współkształtuje język wartości moralnych w debacie publicznej
		130	Lęk przed śmiercią w języku strukturyzuje dyskurs publiczny o śmierci i cierpieniu

Grupa 10: Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku istotnie wpływa na strategię „walki ze śmiercią”

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
10.1	<p>Medykalizacja śmierci</p> <p>Wskaż opracowania, że lęk przed śmiercią przyczynia się do traktowania śmierci jako zjawiska biologiczno-medycznego, które ma podlegać kontroli i opóźnianiu</p>	131	Lęk przed śmiercią nasila medykalne zarządzanie umieraniem
		132	Lęk przed śmiercią technicyzuje śmierć jako problem medyczny
		133	Lęk przed śmiercią wzmacnia presję maksymalnego podtrzymywania życia
		134	Lęk przed śmiercią wspiera analizy przedwczesnych zgonów dla kierowania interwencjami i politykami zdrowia publicznego
		135	Lęk przed śmiercią wzmacnia instytucjonalną kontrolę procesu umierania
10.2	<p>Przedłużanie życia</p> <p>Jakie działania, opisane w literaturze, podejmuje się w celu przedłużenia życia - fizycznego, sprawnego, wolnego od oznak starzenia? Ujmowane są one jako sposoby radzenia sobie z lękiem egzystencjalnym</p>	136	Lęk przed śmiercią zwiększa presję inwestowania w przedłużanie życia
		137	Lęk przed śmiercią zwiększa presję działań anti-aging w kulturze i medycynie
		138	Lęk przed śmiercią wzmacnia ruch longevity i jego piśmiennictwo
		139	Lęk przed śmiercią w wspólnotach wzmacnia reżimy diety, fitness i self-care

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
10.3	<p>Technologie</p> <p>Opisz, jak w odpowiedzi na lęk egzystencjalny niektóre współczesne technologie (biotechnologia, medycyna, rejuvenate) ujmowane są w przestrzeni publicznej jako narzędzia „walki z umieraniem”, a ciało jako obiekt ich działania, dzięki czemu podlega „pożądanym” modyfikacjom i doskonaleniom</p>	140	Lęk przed śmiercią zwiększa presję na rozwój biotechnologii długowieczności
		141	Lęk przed śmiercią uprzedmiotawia ciało jako obiekt modyfikacji technologicznej
		142	Lęk przed śmiercią wzmacnia narracje doskonalenia ciała w kulturze technologicznej
		143	Lęk przed śmiercią wzmacnia auto-monitoring (self-tracking), by spowalniać starzenie
10.4	<p>Świecka nieśmiertelność</p> <p>Jakie projekty „świeckiej nieśmiertelności” (transhumanizm, kriogenika, zapis umysłu) są opisywane jako odpowiedź na lęk egzystencjalny? Ujmowane są jako przedsięwzięcia, w których śmierć ma być odraczana lub przewyżczana technologią</p>	144	Lęk przed śmiercią wzmacnia świeckie projekty wydłużania życia kosztem religijnych ram sensu i zbawienia
		145	Lęk przed śmiercią pobudza transhumanizm i przekraczanie ograniczeń biologicznych
		146	Lęk przed śmiercią w praktykach współkształtuje oczekiwanie, że można kontrolować życie i starzenie (XX-XXI)
		147	Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie inspiruje przenoszenie świadomości do form cyfrowych

Grupa 11: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje budowę form pośmiertnego trwania i dziedziczenia

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
11.1	<p>Zmiany materialnych form pamięci</p> <p>Jak w XX i XXI wieku, pod wpływem lęku przed śmiercią następują zmiany materialnych form pamięci (nagrobki, pomniki, urny, tablice, epitafia, kremacja, „miejsca pamięci”) - oraz jak są one ujmowane w przestrzeni publicznej (upamiętnienia, miejsca pamięci, praktyki cmentarne)</p>	148	Lęk przed śmiercią współkształtuje przemiany pamiątek i materialnych śladów po zmarłych
		149	Lęk przed śmiercią współkształtuje współczesne zmiany estetyki nagrobków
		150	Lęk przed śmiercią współkształtuje współczesne zmiany treści epitafiów
		151	Lęk przed śmiercią zwiększa presję na ograniczanie czasu żałoby
		152	Lęk przed śmiercią wspiera indywidualizację form upamiętniania zmarłych (XX-XXI)
11.2	<p>Formy dziedziczenia</p> <p>Jak lęk przed śmiercią wpływa na formy dziedziczenia - biologicznego, ideowego, majątkowego i kulturowego - oraz jak te formy są przedstawiane i nazywane w praktykach i dyskursach publicznych (prawo spadkowe, fundacje, „dziedziczenie pamięci”)</p>	153	Lęk przed śmiercią porządkuje wybór form dziedziczenia: biologicznego, majątkowego, ideowego, kulturowego
		154	Lęk przed śmiercią wzmacnia dyskurs o prawie spadkowym i fundacjach testamentowych
		155	Lęk przed śmiercią współkształtuje dziedziczenie pamięci o zmarłych w rodzinach i wspólnotach.
		156	Lęk przed śmiercią wzmacnia testamentowe i fundacyjne strategie symbolicznego przedłużania osoby

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
11.3	<p>Rodzina - „przedłużenie” jednostki</p> <p>Jak rodzina (w sensie społecznym / biologicznym / emocjonalnym) staje się „przedłużeniem” jednostki wobec śmierci - w literaturze i we współczesnym dyskursie publicznym (polityki rodzinne, narracje wspólnotowe)</p>	157	Lęk przed śmiercią wzmacnia rodzinę jako społeczne przedłużenie jednostki
		158	Lęk przed śmiercią wspiera narracje wspólnotowe o trwaniu rodu i pokoleń
		159	Lęk przed śmiercią wspiera polityki rodzinne wzmacniające ciągłość pokoleń
		160	Lęk przed śmiercią - łagodzenie lęku poprzez więzi rodzinne
11.4	<p>Rytuály pamięci</p> <p>Jakie funkcje rytuałów pamięci (rocznice, Dzień Zaduszny, albumy rodzinne) służą utrzymaniu symbolicznej obecności zmarłych - i jak są one dziś praktykowane oraz przedstawiane publicznie (media, uroczystości, upamiętnienia)</p>	161	Lęk przed śmiercią współkształtuje instytucjonalny przekaz pamięci o zmarłych
		162	Lęk przed śmiercią współkształtuje rytuały wspólnotowe przekazywania pamięci
		163	Lęk przed śmiercią ukierunkowuje edukacyjny przekaz pamięci o śmierci i zmarłych
		164	Lęk przed śmiercią współkształtuje hybrydowe upamiętnianie łączące praktyki offline i online

Grupa 12: Śmierć i lęk przed śmiercią są przetwarzane w spektakl, narzędzie kontroli lub produkt rynkowy

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
12.1	Śmierć jako spektakl Jak śmierć staje się widowiskiem - w mediach, filmie, polityce, religii - i jak ten sposób pokazywania śmierci w przestrzeni publicznej oswaja lub pogłębia lęk przed nią	165	Lęk przed śmiercią sprzyja widowiskowemu przedstawianiu śmierci w mediach
		166	Lęk przed śmiercią w sztuce współkształtuje estetyzację i teatralizację rytuałów żałobnych
		167	Lęk przed śmiercią tworzy zapotrzebowanie na online rytuały pamięci i żałoby
		168	Lęk przed śmiercią sprzyja medialnemu epatowaniu śmiercią
12.2	Komercjalizacja śmierci Wskaż sposoby komercjalizacji śmierci: produkty, usługi, rytuały, które odpowiadają na lęk przed śmiercią, ale kierują się także logiką zysku (marketing, branża funeralna, kultura popularna)	169	Lęk przed śmiercią współtworzy popyt na usługi i produkty funeralne
		170	Lęk przed śmiercią umożliwia zarządzanie lękiem przez marketing i popkulturę
		171	Lęk przed śmiercią sprzyja profesjonalizacji pogrzebów przez przemysł funeralny
		172	Lęk przed śmiercią wzmacnia popyt na komercyjne usługi pośmiertne i pogrzebowe
12.3	Śmierć narzędziem ideologicznym Jak śmierć i lęk przed śmiercią są wykorzystywane ideologicznie - do budowania wspólnoty, legitymizacji władzy, podtrzymywania mitu ofiary. Jak te użycia są opisywane przez nauki społeczne i humanistykę jako wyrazy kulturotwórczego działania lęku egzystencjalnego, jak są przedstawiane w przestrzeni publicznej przez instytucje państwowe, wspólnoty religijne i media oraz rozpoznawane przez odbiorców, organizacje społeczne i komentatorów?	173	Lęk przed śmiercią zasila ideologiczne narracje wspólnoty, władzy i ofiary
		174	Lęk przed śmiercią wzmacnia państwowe i religijne narracje o śmierci w przestrzeni publicznej
		175	Lęk przed śmiercią współkształtuje kierunek badań nad instrumentalizacją śmierci
		176	Lęk przed śmiercią wspiera użycie śmierci do legitymizacji i mobilizacji politycznej

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
12.4	<p>Śmierć narzędziem mobilizacji</p> <p>Jak lęk przed śmiercią służy do mobilizacji emocji zbiorowych, m.in. w działaniach politycznych, religijnych lub militarnych, czy to w dyskursie publicznym czy w praktykach instytucjonalnych (czyli w powtarzalnych, sformalizowanych działaniach wykonywanych przez organizacje państwowe, kościelne, medyczne, edukacyjne, medialne, komercyjne, wojskowe, NGO)</p>	177	Lęk przed śmiercią wzmacnia mobilizację religijne i państwowe wokół ofiary i bohaterstwa
		178	Lęk przed śmiercią wzmacnia wojskową retorykę obowiązku poświęcenia dla narodu
		179	Lęk przed śmiercią wzmacnia religijne rytuały pamięci utrwalające więzi ze zmarłymi
		180	Lęk przed śmiercią ukierunkowuje pamięć o zmarłych na budowę lojalności wobec państwa

Grupa 13: Lęk przed śmiercią współkształtuje strategie zaprzeczenia, wyparcia i tabuizacji

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
13.1	<p>Usuwanie śmierci ze sfery publicznej</p> <p>Jak opisuje się i gdzie dziś widać usuwanie śmierci ze sfery publicznej (przestrzeń, język, edukacja, życie zbiorowe) - w praktykach instytucji i w przekazach publicznych?</p>	181	Lęk przed śmiercią wypycha śmierć bliską z przestrzeni publicznej
		182	Lęk przed śmiercią współkształtuje instytucjonalne wyciszanie umierania i zjawisk śmierci
		183	Lęk przed śmiercią podmienia obrazy śmierci bliskiej obrazami śmierci obojętnej (XX)
		184	Lęk przed śmiercią sprzyja łagodzeniu treści uznanych za drastyczne (XX-XXI)
13.2	<p>Śmierć nieobecna, przemilczana</p> <p>Jakie formy społecznego zapominania/milczenia o śmierci (np. brak rytuałów, 'ciche pogrzeby', nieobecność w mediach) są opisywane i rozpoznawalne dziś w przestrzeni publicznej?</p>	185	Lęk przed śmiercią pobudza społeczne milczenie: ciche pogrzeby i brak rytuałów (XX)
		186	Lęk przed śmiercią skraca żałobę i upraszcza rytuały pogrzebowe (XX)
		187	Lęk przed śmiercią osłabia wspólnotowe towarzyszenie umieraniu i żałobie (XX)
		188	Lęk przed śmiercią uruchamia zapominanie o zmarłych w życiu zbiorowym (XX)

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
13.3	<p>Unikanie tematu śmierci</p> <p>Jak opisywana tendencja do unikania rozmów o śmierci w rodzinie, szkole, opiece zdrowotnej i instytucjach publicznych - jest łączona z lękiem przed śmiercią</p>	189	Lęk przed śmiercią pobudza unikanie rozmów o śmierci w rodzinie i instytucjach (XX)
		190	Lęk przed śmiercią ograniczał edukację o umieraniu i programy death education (XX)
		191	Lęk przed śmiercią współkształtuje bariery mówienia o śmierci w instytucjach (XX)
		192	Lęk przed śmiercią wpływa na szpitalne protokoły ukrywania umierania (XX)
		193	Lęk przed śmiercią wzmacnia kulturowe skutki izolowania umierania w szpitalach (XX)

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
13.4	<p>Tabu śmierci</p> <p>Jak tabu śmierci zmieniało się w czasie i jak dziś funkcjonuje w kulturze zachodniej (zakres, formy, wyjątki)</p>	194	Lęk przed śmiercią współtworzył tabu, gdy przeżywalność młodych rosła szybciej niż przeżywalność starszych (1900-1950)
		195	Lęk przed śmiercią tabuizuje śmierć, sprzyjając medykalizacji i hospitalizacji umierania.
		196	Lęk przed śmiercią współkształtował umacnianie tabu śmierci przez medykalizację i hospitalizację
		197	Lęk przed śmiercią utrwał tabu przez milczenie kulturowe i brak języka umierania
		198	Lęk przed śmiercią - oswajanie lęku przez jawne przedstawianie śmierci bliskiej
		199	Lęk przed śmiercią wzmacniał tabu śmierci przez sekularyzację i utratę pociechy religijnej
		200	Lęk przed śmiercią sprzyjał psychologicznym narracjom unikającym bezpośredniej konfrontacji z umieraniem
		201	Lęk przed śmiercią współkształtuje słabnięcie tabu wraz z rosnącą przeżywalnością starszych

Grupa 14: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje generalny rozwój nauki i wielu dyscyplin wiedzy

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
14.1	<p>Lęk przed śmiercią jako bodziec dla nauk humanistycznych</p> <p>Jak w literaturze przedmiotu opisuje się lęk przed śmiercią jako bodziec dla rozwoju refleksji filozoficznej, antropologicznej i psychologicznej?</p>	202	Lęk przed śmiercią pobudza refleksję filozoficzną, antropologiczną i psychologiczną.
		203	Lęk przed śmiercią współkształtuje pytania o sens życia i śmiertelności w refleksji humanistycznej
		204	Lęk przed śmiercią współtworzy teorie człowieka akcentujące śmiertelność i granice egzystencji
		205	Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie inspiruje interdyscyplinarne badania nad śmiercią i długowiecznością (XX-XXI)
14.2	<p>Nowe obszary badań a lęk przed śmiercią</p> <p>Jak opisuje się związek lęku przed śmiercią z powstawaniem/rozwojem nowych obszarów badań (np. tanatologia) - oraz jak jest to współcześnie przedstawiane w przestrzeni publicznej (instytucje, programy, edukacja)?</p>	206	Lęk przed śmiercią sprzyja narodzinom i instytucjonalizacji tanatologii (XX-XXI)
		207	Lęk przed śmiercią sprzyja rozwojowi psychologii żałoby i bioetyki (XX-XXI)
		208	Lęk przed śmiercią sprzyja programom death education i instytucjom badań nad śmiercią (XX-XXI)
		209	Lęk przed śmiercią wspiera społeczną legitymizację nowych pól badań nad śmiercią (XX-XXI)

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
14.3	<p>Lęk przed śmiercią inspiruje naukę</p> <p>Pokaż, jak w literaturze przedmiotu wiąże się podejmowanie badań empirycznych, historycznych, klinicznych i społecznych z lękiem przed śmiercią</p>	210	Lęk przed śmiercią pobudza empiryczne badania nad umieraniem w naukach społecznych i medycynie (XX-XXI)
		211	Lęk przed śmiercią ukierunkowuje historyczne badania nad wzorcami umierania i kulturą śmierci (XX-XXI)
		212	Lęk przed śmiercią ukierunkowuje metody i pytania badawcze w naukach o śmierci (XX-XXI)
		213	Lęk przed śmiercią sprzyja pluralizacji podejść badawczych w humanistyce i naukach medycznych (XX-XXI)

Grupa 15: Lęk przed śmiercią generuje ruchy społeczne i zmiany historyczne

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
15.1	<p>Ruchy reformatorskie i emancypacyjne</p> <p>Jak w literaturze przedmiotu i we współczesnej przestrzeni publicznej przedstawia się rolę lęku przed śmiercią w mobilizowaniu niektórych ruchów reformatorskich, emancypacyjnych i rewolucyjnych? Czy bywa on także ujmowany jako ich zarzewie i oś?</p>	214	Lęk przed śmiercią wzmacnia postulaty autonomii decyzyjnej umierających (XX)
		215	Lęk przed śmiercią wzmacnia postulaty wzmocnienia głosu umierających w opiece (XX)
		216	Lęk przed śmiercią współtworzy narracje o godności i prawach umierających (XX)
		217	Lęk przed śmiercią mobilizuje ruchy społeczne na rzecz reform zdrowotnych i bioetycznych (XX)
		218	Lęk przed śmiercią w kryzysach umożliwia przywódcom mobilizację społeczną
		219	Lęk przed śmiercią w kryzysach zwiększa podatność społeczeństw na mobilizację
15.2	<p>Wojny, ludobójstwa, przemoc</p> <p>W jakich tezach i narracjach lęk przed śmiercią bywa wskazywany jako element retoryki mobilizacyjnej lub uzasadnień poprzedzających zbrojne konflikty, wojny, ludobójstwa?</p>	220	Lęk przed śmiercią wzmacnia retorykę zagrożenia poprzedzającą wojny i ludobójstwa
		221	Lęk przed śmiercią sprzyja dehumanizacji i narracjom ofiarniczym mobilizującym przemoc
		222	Lęk przed śmiercią sprzyja dyskursowi bezpieczeństwa usprawiedliwiającemu przemoc polityczną
		223	Lęk przed śmiercią uruchamia mit męczeństwa w mobilizacji narodowej

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
15.3	<p>Tożsamość zbiorowa i wspólnota</p> <p>Jak opisuje się udział motywów śmierci i lęku przed śmiercią w kształtowaniu wyobraźni zbiorowej oraz mechanizmów tożsamości zbiorowej - i gdzie jest to dziś widoczne (rytuały, symbole, media)?</p>	224	Lęk przed śmiercią wzmacnia motyw śmierci w wyobraźni i tożsamości zbiorowej
		225	Lęk przed śmiercią czyni rytuały i symbole publiczne spoiwem wspólnoty
		226	Lęk przed śmiercią wpływa na przekaz medialny współtworzący tożsamość zbiorową
		227	Lęk przed śmiercią wpływa na edukację współtworzącą tożsamość zbiorową
		228	Lęk przed śmiercią współkształtuje mit męczeństwa w niektórych tożsamościach zbiorowych

Grupa 16: Lęk przed śmiercią animuje i stymuluje niektóre projekty technologiczne i cywilizacyjne

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
16.1	<p>Technologie wydłużania życia</p> <p>Pokaż, że lęk przed śmiercią jest uznawany za jeden z motorów rozwoju technologii mających na celu kilka lub nawet kilkunastokrotne wydłużenie życia (zwane niekiedy amortality), np. z zakresu medycyny, inżynierii genetycznej, biotechnologii i pomysłów transhumanistycznych</p>	229	Lęk przed śmiercią napędza wizje immortality jako horyzont technologiczny
		230	Lęk przed śmiercią wspiera transhumanistyczne projekty długowieczności i przebudowy ciała
		231	Lęk przed śmiercią sprzyja biotechnologiom długowieczności
		232	Lęk przed śmiercią współkształtuje narracje longevity legitymizujące technologie wydłużania życia
		233	Lęk przed śmiercią zwiększa popyt na produkty i usługi longevity
		234	Lęk przed śmiercią zwiększa presję na AI i bioinżynierię wydłużania życia
16.2	<p>Inwestycje i dziedzictwo cyfrowe</p> <p>Wskaż, że lęk przed śmiercią wpływa na kierunki niektórych inwestycji cywilizacyjnych (np. programy „longevity”, cyfrowe przechowywanie pamięci/„dziedzictwo cyfrowe”)</p>	235	Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie zwiększa popyt na usługi digital legacy i dane pośmiertne
		236	Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie pobudza inwestycje w digital afterlife i wirtualną obecność zmarłych
		237	Lęk przed śmiercią sprzyja rozwojowi AI tworzącej awatary i symulacje zmarłych
		238	Lęk przed śmiercią zwiększa popyt na usługi planowania końca życia

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
16.3	<p>Motywy i narracje kulturowe oraz etyka</p> <p>Wskaż jak w publicznym dyskursie futurystyczne wizje postępu lub dystopii (np. literatura science fiction, koncepcje nieśmiertelności, debaty technologiczne) są niekiedy postrzegane jako reakcja na lęk przed śmiercią</p>	239	Lęk przed śmiercią współkształtuje science fiction i wizje technologicznej nieśmiertelności
		240	Lęk przed śmiercią sprzyja tworzeniu dystopii o utracie tożsamości i cielesności
		241	Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie współkształtuje spory o etykę technologii pokonywania śmierci
		242	Lęk przed śmiercią sprzyja użyciu ramy digital self w debatach mind upload
		243	Lęk przed śmiercią pobudza w technofuturyzmie wizje zbawienia lub upadku cywilizacji

Grupa 17: Lęk przed śmiercią a zmiany norm moralnych i sposobów myślenia o człowieku

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
17.1	<p>Lęk przed śmiercią a przewartościowania etyczne</p> <p>Czy i jak lęk przed śmiercią wpływa na pojęcia dobra, zła, winy, odkupienia i sensu cierpienia - w literaturze przedmiotu oraz we współczesnej przestrzeni publicznej? Jakie występują spory i stanowiska na poziomie meritum oraz na poziomie meta (język, metodologia, milczące założenia)?</p>	244	Lęk przed śmiercią współkształtuje religijne wyobrażenia zbawienia i życia po śmierci
		245	Lęk przed śmiercią współkształtuje narracje wyjaśniające sens lub bezsens cierpienia
		246	Lęk przed śmiercią wspiera rozwój praktyk duchowych oferujących oswojenie przemijania
		247	Lęk przed śmiercią wzmacnia eschatologiczne narracje objaśniające koniec świata i los człowieka
		248	Lęk przed śmiercią wzmacnia religijne obietnice nieśmiertelności i ocalenia osoby
		249	Lęk przed śmiercią pobudza świeckie duchowości poszukujące sensu i oswojenia przemijania

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
17.2	<p>Lęk a rozumienie człowieczeństwa</p> <p>Czy i jak lęk przed śmiercią ujmuje się jako czynnik kształtujący rozumienie człowieczeństwa oraz granic życia i śmierci - w literaturze przedmiotu oraz we współczesnej przestrzeni publicznej? Jakie spory i stanowiska pojawiają się na poziomie meritum oraz na poziomie meta (język, metodologia, milczące założenia)?</p>	250	Lęk przed śmiercią kształtuje rozumienie osoby i istoty człowieka
		251	Lęk przed śmiercią podsycza spory o początek życia i status embrionu.
		252	Lęk przed śmiercią wzmacnia meta-założenia i argumenty w sporach o początek życia
		253	Lęk przed śmiercią podsycza spory o koniec życia i kryteria śmierci mózgowej.
		254	Lęk przed śmiercią wzmacnia meta-założenia i argumenty w sporach o koniec życia
		255	Lęk przed śmiercią kształtuje język prawa, medycyny i religii o życiu i śmierci
		256	Lęk przed śmiercią ujawnia różnice kulturowe w wyznaczaniu granicy życia i śmierci
		257	Lęk przed śmiercią kształtuje polityki publiczne i instytucjonalne decyzje o granicach życia

Nr	Zagadnienie szczegółowe (podgrupa)	Nr rdzenia	Rdzenie semantyczne
17.3	<p>Lęk a eutanazja i prawo do śmierci</p> <p>W jakich ujęciach lęk przed śmiercią bywa wskazywany jako czynnik przewartościowań etycznych (np. eutanazja, „prawo do śmierci”, godność umierania) - w literaturze przedmiotu oraz we współczesnej przestrzeni publicznej? Jakie spory i stanowiska pojawiają się na poziomie meritum oraz na poziomie meta (język, metodologia, milczące założenia)?</p>	258	Lęk przed śmiercią towarzyszył pojęciu godnej śmierci: heroizm znoszenia bólu (przed XX)
		259	Lęk przed śmiercią towarzyszy pojęciu godnej śmierci: ulga w fizycznym cierpieniu (XXI)
		260	Lęk przed śmiercią współkształtował przesunięcie godnej śmierci od heroizmu ku uldze w cierpieniu
		261	Lęk przed śmiercią wzmacnia argumenty za i przeciw eutanazji w debatach etycznych
		262	Lęk przed śmiercią rodzi etyczne napięcia w praktykach opieki paliatywnej
		263	Lęk przed śmiercią wpływa na język sporów o eutanazję i prawo do śmierci
		264	Lęk przed śmiercią współtworzy kulturowe różnice w ocenach eutanazji i godnej śmierci
265	Lęk przed śmiercią sprzyja przewartościowaniom etycznym zmieniającym prawo i medycynę końca życia		

Załącznik 2 do tekstu 3

Opis strukturalny 265 rdzeni semantycznych

Spis treści

Wprowadzenie	144
Grupa 1: Lęk przed śmiercią sprzyja powstawaniu nowych idei, symboli lub mitów	146
Grupa 2: Lęk przed śmiercią oddziałuje na instytucjonalizację przekonań i praktyk	150
Grupa 3: Lęk przed śmiercią jest przekształcany w konstrukty moralne i symboliczne	155
Grupa 4: Lęk przed śmiercią wytwarza lub modyfikuje rytuały	158
Grupa 5: Lęk przed śmiercią poddaje kulturowej „obróbce” zjawisko śmierci w życiu codziennym	162
Grupa 6: Lęk przed śmiercią kształtuje praktyki społeczne i obyczaje	169
Grupa 7: Lęk przed śmiercią współwytycza tematy kultury symbolicznej i materialnej	173
Grupa 8: Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku tworzy mechanizm przerzucania lęku na zewnątrz	178
Grupa 9: Lęk przed śmiercią przekształca język i dyskurs publiczny	182
Grupa 10: Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku istotnie wpływa na strategię „walki ze śmiercią”	186
Grupa 11: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje budowę form pośmiertnego trwania i dziedziczenia	191
Grupa 12: Śmierć i lęk przed śmiercią są przetwarzane w spektakl, narzędzie kontroli lub produkt rynkowy	196
Grupa 13: Lęk przed śmiercią współkształtuje strategie zaprzeczenia, wyparcia i tabuizacji	201
Grupa 14: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje generalny rozwój nauki i wielu dyscyplin wiedzy	207
Grupa 15: Lęk przed śmiercią generuje ruchy społeczne i zmiany historyczne	211
Grupa 16: Lęk przed śmiercią animuje i stymuluje niektóre projekty technologiczne i cywilizacyjne	215
Grupa 17: Lęk przed śmiercią a zmiany norm moralnych i sposobów myślenia o człowieku	219

Wprowadzenie

Każdy rdzeń jest opisany w dwóch warstwach: warstwie pól semantycznych rdzenia (sześć pozycji) oraz warstwie metadanych pomocniczych (trzy pozycje). Razem daje to dziewięć składników w opisie strukturalnym.

Kotwica / agens przyczynowy - czynnik uruchamiający dany proces kulturowy. W tym projekcie kotwicą jest zawsze wyrażenie „lęk przed śmiercią”. To wyrażenie rozumiane jest tutaj nie jako emocja jednostki, lecz siła kulturotwórcza wymuszająca rytualne, symboliczne i normatywne odpowiedzi. Odpowiada na pytanie: co sprawia, że coś musi być robione. Kotwicy nie powtarzam w opisie pól, ponieważ jest identyczna dla wszystkich 265 rdzeni, ale jest zawsze domyślnym podmiotem zdania

Element procesualny - określa, jak lęk oddziałuje (np. wzmacnia, osłabia, organizuje, reguluje, przekształca, motywuje, kompensuje, uruchamia, buduje itd.). Muszą być używane czasowniki dynamiczne, które jednoznacznie określają kierunek działania, aby powstały z rdzenia embedding nie musiał się tego kierunku „domyślać”. Nie należy używać pseudo-czasowników statycznych: dotyczy, odnosi się do, pozostaje w relacji z, związany jest z. Te formy nie opisują procesu, lecz relację tematyczną, nie spełniają więc funkcji rdzenia”, bo choć embeddingi czasem i tak złapią temat, ale utracony zostanie kierunek relacji, co jest ważne dla embeddingu. Element procesualny jest zawsze pokazany w rdzeniu.

Przedmiot procesu - definiuje, co bezpośrednio ulega kształtowaniu (np. ruchy społeczne, metafory śmierci, marginalizacja seniorów itd.). W opisie strukturalnym zapisuję go w formie ujednoliconej (dla porównań), która może czasem różnić się stylistycznie od dosłownego brzmienia w zdaniu rdzenia. Niemniej, przedmiot procesu jest zawsze obecny w treści rdzenia.

Pole procesu - wskazuje szeroką sferę kultury, w której proces zachodzi (np. media, popkultura, dyskurs, bioetyka, praktyki społeczne itd.). W niektórych rdzeniach jest ono jawne w treści zdania, w większości jest przypisywane na podstawie sensu rdzenia jako etykieta porządkująca.

Kanał / kontekst - precyzuje, przez co to się dzieje, za pośrednictwem czego i w jakiej formie krąży (np. piśmiennictwo, więzi rodzinne, rytuały, edukacja, sztuka, architektura, kultura masowa, metafory, itd.).

Artefakt - W moim modelu zidentyfikowałem 421 wystąpień artefaktów zgrupowanych w 12 kategoriach: obok artefaktów rytualnych (np. rytuały wspólnotowego przekazywania pamięci, mit męczeństwa w tożsamościach zbiorowych) pojawiają się artefakty technologiczne (np. rozwój AI, ciało jako obiekt modyfikacji), materialne i rynkowe (np. popyt na produkty i usługi longevity) oraz instytucjonalne (procedury opieki, polityki zdrowotne). To są różne „materializacje” tego samego lęku. Artefakty zawsze są ujawnione w treści rdzenia.

Dodatkowo, w opisie strukturalnym rdzeni zapisuję metadane.

Metadane to informacje opisujące dane, które nie stanowią samej treści tych danych, lecz określają ich właściwości, kontekst lub cechy analityczne. Ich funkcją jest umożliwienie porządkowania, grupowania, filtrowania oraz analizy zbioru danych według określonych

kryteriów. Przykładami metadanych tekstów są: tytuł tekstu, autor, identyfikator dokumentu, numer strony.

Dzięki temu rdzenie mogą być traktowane nie tylko jako pojedyncze jednostki treściowe, lecz także jako elementy zbioru danych poddawanego analizie statystycznej.

Metadane umożliwiają:

- grupowanie rdzeni według określonych cech,
- filtrowanie rdzeni według wybranych kategorii,
- porządkowanie ich według właściwości analitycznych,
- prowadzenie analiz statystycznych dotyczących struktury całego zbioru.

W modelu i opisie strukturalnym rdzeni są trzy metadane.

Metadana **Tag_deathness** - pozwala sprawdzić, jak często lęk przed śmiercią działa w danym zbiorze rdzeni pośrednio, a nie bezpośrednio. Liczy wystąpienia w rdzeniu słowa „śmierć” (tak = 1, nie = 0, pominięte jest słowo „śmierć” w kotwicy). W 265 rdzeniach słowo to nie występuje w 106 z nich. To silny argument, że mapa obejmuje także obszary, gdzie lęk przed śmiercią działa pośrednio, bez jawnej leksyki śmierci. Pokazane jest np., że dyskurs/instytucje/rytuał/technologia mogą być nośnikami skutków lęku przed śmiercią bez jawnego mówienia o niej.

Metadana **Czas_kategoria** - wyróżnia procesy o charakterze ponadhistorycznym oraz nowoczesne. Zabieg ten nie służy arbitralnemu datowaniu każdego pojedynczego rdzenia, lecz zagwarantowaniu, że nasza mapa pojęciowa chwyta rzeczywistość z dwóch krańców. Po pierwsze, chroni przed złudzeniem, że kultura „od zawsze” działała tak samo: część kanałów i instytucji jest produktem nowoczesności. Z jednej strony uwzględnia to, co stanowi fundament antropologiczny (np. klasyczne rytuały, pamięć społeczna, konstruowanie moralności i formowanie wierzeń), a z drugiej to, co ukształtowało się jako kategoria historycznie nowa (takie zjawiska jak medykalizacja procesów umierania, dylematy biopolityczne, postępująca komercjalizacja sfery death care czy śmiałe wizje technologicznej nieśmiertelności). Dane wskazują, że dla 168 rdzeni (63%) tłem czasowym jest nowoczesność. Rdzenie więc wyraźnie ciążą ku nowoczesności. Są tak ustawione, by dobrze „łapały” literaturę XX–XXI, instytucjonalizację, modernizację, medykalizację, technologie, państwo itd. Ale jednocześnie ponad jedna trzecia rdzeni (97) to rdzenie ogólnohistoryczne. Oznacza to, że mapa lęku przed śmiercią nie zamyka się w modernie; jest znaczący kanał na „antropologicznie stałe” mechanizmy.

Metadana **czas_jawny** - rozdziela rdzenie na te, w których kategoria czasu nie jest ujawniona (175) i te, gdzie jest podana. Ta ostatnia podkategoria to: wiek XX (46), wieki XX-XXI (40), wiek XXI (1), przed_wiekiem XX (1), okres 1900-1950 (1), modernistyczne (1).

Grupa 1: Lęk przed śmiercią sprzyja powstawaniu nowych idei, symboli lub mitów

---

001

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wyjaśnia genezę religii w teoriach psychologicznych i antropologicznych

- a) element procesualny: wyjaśnia
  - b) przedmiot procesu: genezę religii
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; psychologia / psychoterapia
  - d) kanał / kontekst działania: w teoriach psychologicznych i antropologicznych
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) teorie genezę religii

002

Rdzeń: Lęk przed śmiercią pełni rolę drugorzędną w koncepcjach religii jako odpowiedzi na sacrum

- a) element procesualny: pełni rolę drugorzędną
  - b) przedmiot procesu: koncepcjach religii
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń
  - d) kanał / kontekst działania: jako odpowiedzi na sacrum
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) koncepcjach religii jako odpowiedzi na sacrum

003

Rdzeń: Lęk przed śmiercią pełni rolę drugorzędną w teoriach religii jako iluzji lub efektu ubocznego

- a) element procesualny: pełni rolę drugorzędną
  - b) przedmiot procesu: teoriach religii
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń
  - d) kanał / kontekst działania: jako iluzji lub efektu ubocznego
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) teoriach religii jako iluzji lub efektu ubocznego

004

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współgra z teoriami religii jako instytucji adaptacyjnej

- a) element procesualny: współgra
  - b) przedmiot procesu: z teoriami religii
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: jako instytucji adaptacyjnej
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) z teoriami religii jako instytucji adaptacyjnej

005

Rdzeń: Lęk przed śmiercią kształtuje metafory śmierci w języku i literaturze

- a) element procesualny: kształtuje
  - b) przedmiot procesu: metafory śmierci
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka; język / dyskurs / narracje; sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: w języku i literaturze
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) metafory śmierci w języku i literaturze

006

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje ikonografię śmierci w sztukach wizualnych

- a) element procesualny: inspiruje
  - b) przedmiot procesu: ikonografię śmierci
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka; sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: w sztukach wizualnych
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (artystyczny) ikonografię śmierci w sztukach wizualnych

007

Rdzeń: Lęk przed śmiercią formuje symbole śmierci w rytuałach i obrzędach

- a) element procesualny: formuje
  - b) przedmiot procesu: symbole śmierci
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka; rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: w rytuałach i obrzędach
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) symbole śmierci w rytuałach i obrzędach

008

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inicjuje osvajanie lęku poprzez ikonografię śmierci w sztuce i literaturze

- a) element procesualny: inicjuje
  - b) przedmiot procesu: osvajanie lęku
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka; sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: poprzez ikonografię śmierci w sztuce i literaturze
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (artystyczny) osvajanie lęku poprzez ikonografię śmierci w sztuce i literaturze

009

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje koncepcje absurdu w filozofii

- a) element procesualny: inspiruje
  - b) przedmiot procesu: koncepcje absurdu
  - c) pole procesu: filozofia / światopoglądy
  - d) kanał / kontekst działania: w filozofii
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) koncepcje absurdu w filozofii

010

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje koncepcje sensu życia w filozofii

- a) element procesualny: inspiruje
  - b) przedmiot procesu: koncepcje sensu życia
  - c) pole procesu: filozofia / światopoglądy
  - d) kanał / kontekst działania: w filozofii
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) koncepcje sensu życia w filozofii

011

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współtworzy idee egzystencjalizmu w filozofii

- a) element procesualny: współtworzy
  - b) przedmiot procesu: idee egzystencjalizmu
  - c) pole procesu: filozofia / światopoglądy
  - d) kanał / kontekst działania: w filozofii
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (kulturowy) idee egzystencjalizmu w filozofii

012

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje koncepcje tragizmu w filozofii

a) element procesualny: inspiruje

b) przedmiot procesu: koncepcje tragizmu

c) pole procesu: filozofia / światopoglądy

d) kanał / kontekst działania: w filozofii

e) tag_deathness: 0

f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (dyskursywny) koncepcje tragizmu w filozofii

Grupa 2: Lęk przed śmiercią oddziałuje na instytucjonalizację przekonań i praktyk

---

013

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja inicjatywom pomocy osobom starszym i umierającym (XX)

- a) element procesualny: sprzyja
- b) przedmiot procesu: inicjatywom pomocy
- c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
- d) kanał / kontekst działania: osobom starszym i umierającym
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (behawioralny/rytualny) inicjatywom pomocy osobom starszym i umierającym

014

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja rozwojowi opieki paliatywnej (XX)

- a) element procesualny: sprzyja
- b) przedmiot procesu: rozwojowi opieki
- c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
- d) kanał / kontekst działania: (XX); paliatywnej
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (instytucjonalny) rozwojowi opieki paliatywnej

015

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wspiera edukację tanatologiczną (XX)

- a) element procesualny: wspiera
- b) przedmiot procesu: edukację
- c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
- d) kanał / kontekst działania: (XX); tanatologiczną
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (instytucjonalny) edukację tanatologiczną

016

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja rozwojowi psychoterapii egzystencjalnej w praktyce klinicznej (XX)

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: rozwojowi psychoterapii egzystencjalnej w praktyce klinicznej
  - c) pole procesu: filozofia / światopoglądy; psychologia / psychoterapia
  - d) kanał / kontekst działania: (XX); egzystencjalnej w praktyce klinicznej
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (kulturowy) rozwojowi psychoterapii egzystencjalnej w praktyce klinicznej

017

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje ruchy społeczne wokół umierania i żałoby

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: ruchy społeczne
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: wokół umierania i żałoby
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) ruchy społeczne

018

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współinicjuje szkoły psychoterapii egzystencjalnej (XX)

- a) element procesualny: współinicjuje
  - b) przedmiot procesu: szkoły psychoterapii
  - c) pole procesu: filozofia / światopoglądy; instytucje / organizacje / edukacja; psychologia / psychoterapia
  - d) kanał / kontekst działania: (XX); egzystencjalnej
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (instytucjonalny) szkoły psychoterapii egzystencjalnej

019

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współinicjuje tworzenie instytucji opiekuńczych, zwłaszcza gdy tabu śmierci słabnie

- a) element procesualny: współinicjuje
  - b) przedmiot procesu: tworzenie instytucji opiekuńczych
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: zwłaszcza gdy tabu śmierci słabnie
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (instytucjonalny) tworzenie instytucji opiekuńczych

020

Rdzeń: Lęk przed śmiercią pobudza rozwój opieki zdrowotnej, gdy tabu śmierci traci siłę

- a) element procesualny: pobudza
  - b) przedmiot procesu: rozwój opieki zdrowotnej
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: gdy tabu śmierci traci siłę
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (instytucjonalny) rozwój opieki zdrowotnej

021

Rdzeń: Lęk przed śmiercią naciska na Kościoły, by łagodziły katechezę strachu (XX)

- a) element procesualny: naciska
  - b) przedmiot procesu: na Kościoły,
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń
  - d) kanał / kontekst działania: (XX); by łagodziły katechezę strachu
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (kulturowy) na Kościoły, by łagodziły katechezę strachu

022

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wypieraniewygodne elementy religijnych doktryn

- a) element procesualny: wypiera
  - b) przedmiot procesu: elementy doktryn
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń
  - d) kanał / kontekst działania: niewygodne; na margines
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) niewygodne elementy religijnych doktryn na margines

023

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja rozwojowi hospicjów i geriatry, gdy tabu śmierci słabnie

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: rozwojowi hospicjów i geriatry
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: gdy tabu śmierci słabnie
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (instytucjonalny) rozwojowi hospicjów i geriatry

024

Rdzeń: Lęk przed śmiercią przekształca praktyki wobec starości, gdy tabu śmierci traci siłę

- a) element procesualny: przekształca
  - b) przedmiot procesu: praktyki wobec starości
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: gdy tabu śmierci traci siłę
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) praktyki wobec starości

025

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje współczesne nauczanie religijne o śmierci i umieraniu

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: współczesne nauczanie
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń
  - d) kanał / kontekst działania: religijne o śmierci i umieraniu
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (kulturowy) współczesne nauczanie religijne o śmierci i umieraniu

026

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje współcześnie łagodzenie narracji o karze i potępieniu

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: łagodzenie narracji
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: współcześnie; o karze i potępieniu
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) współcześnie łagodzenie narracji o karze i potępieniu

027

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wspiera współcześnie przesunięcie od strachu ku narracjom nadziei i pocieszenia

- a) element procesualny: wspiera
- b) przedmiot procesu: przesunięcie narracji
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: współcześnie; od strachu ku nadziei i pocieszenia
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (dyskursywny) współcześnie przesunięcie od strachu ku narracjom nadziei i pocieszenia

028

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współtworzy współcześnie modele psychologicznej edukacji radzenia sobie ze śmiercią

- a) element procesualny: współtworzy
- b) przedmiot procesu: modele edukacji
- c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja; psychologia / psychoterapia
- d) kanał / kontekst działania: współcześnie; psychologicznej; radzenia sobie ze śmiercią
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (instytucjonalny) współcześnie modele psychologicznej edukacji radzenia sobie ze śmiercią

029

Rdzeń: Lęk przed śmiercią modyfikuje współcześnie doktryny medyczne i psychologiczne dotyczące umierania

- a) element procesualny: modyfikuje
- b) przedmiot procesu: doktryny medyczne i psychologiczne
- c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; psychologia / psychoterapia; medycyna / bioetyka / koniec życia
- d) kanał / kontekst działania: współcześnie; dotyczące umierania
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (dyskursywny) współcześnie doktryny medyczne i psychologiczne dotyczące umierania

Grupa 3: Lęk przed śmiercią jest przekształcany w konstrukty moralne i symboliczne

---

030

Rdzeń: Lęk przed śmiercią przybiera postać symboli, obrazów, znaków i gestów.

- a) element procesualny: przybiera
- b) przedmiot procesu: symbole, obrazy, znaki i gesty
- c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka
- d) kanał / kontekst działania: znaki
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) postać symboli, obrazów, znaków i gestów

031

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - ekspresja lęku poprzez metafory i znaki kultury

- a) element procesualny: ekspresja
- b) przedmiot procesu: lęk
- c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka
- d) kanał / kontekst działania: metafory; znaki kultury
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (dyskursywny) lęku

032

Rdzeń: Lęk przed śmiercią kształtuje symbolikę śmierci i umierania w kulturze

- a) element procesualny: kształtuje
  - b) przedmiot procesu: symbolika śmierci i umierania
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka
  - d) kanał / kontekst działania: kultura
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (kulturowy) symbolikę śmierci i umierania w kulturze

033

Rdzeń: Lęk przed śmiercią kształtuje symbolikę śmierci i umierania w narracjach

- a) element procesualny: kształtuje
  - b) przedmiot procesu: symbolikę śmierci i umierania
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka; język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: narracje
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) symbolikę śmierci i umierania w narracjach

034

Rdzeń: Lęk przed śmiercią kształtuje symbolikę śmierci i umierania

- a) element procesualny: kształtuje
  - b) przedmiot procesu: symbolikę śmierci i umierania w języku
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka; język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: język
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) symbolikę śmierci i umierania w języku

035

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje znaki żałoby: ikonografię, gesty i symbole społeczne

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: znaki żałoby
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka; rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: ikonografia; gesty; symbole społeczne
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) znaki żałoby: ikonografię, gesty i symbole społeczne

036

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje narracje kulturowe osławające śmierć

- a) element procesualny: inspiruje
  - b) przedmiot procesu: narracje kulturowe
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: osławanie śmierci
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) narracje kulturowe osławające śmierć

037

Rdzeń: Lęk przed śmiercią kształtuje historyczne i literackie narracje porządkujące doświadczenie śmierci

- a) element procesualny: kształtuje
- b) przedmiot procesu: narracje porządkujące doświadczenie śmierci
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: historyczne; literackie
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (dyskursywny) historyczne i literackie narracje porządkujące doświadczenie śmierci

038

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje narracje nadające sens śmierci

- a) element procesualny: inspiruje
- b) przedmiot procesu: narracje
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: nadawanie sensu śmierci
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (dyskursywny) narracje nadające sens śmierci

039

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje narracje przekształcające lęk ku nadziei

- a) element procesualny: inspiruje
- b) przedmiot procesu: narracje przekształcające lęk
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: ku nadziei
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (dyskursywny) narracje

040

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje narracje osławiania śmierci przez bohaterstwo, ofiarę i poświęcenie

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: narracje osławiania śmierci
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: bohaterstwo; ofiara; poświęcenie
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (dyskursywny) narracje osławiania śmierci przez bohaterstwo, ofiarę i poświęcenie

Grupa 4: Lęk przed śmiercią wytwarza lub modyfikuje rytuały

041

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - amortyzacja lęku przez rytuały pogrzebowe (XX-XXI)

- a) element procesualny: amortyzacja
  - b) przedmiot procesu: lęk
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: rytuały pogrzebowe
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) lęku

042

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - kanalizacja lęku w uświęcone formy rytuałów pogrzebowych (XX-XXI)

- a) element procesualny: kanalizacja
  - b) przedmiot procesu: lęk
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: uświęcone formy rytuałów pogrzebowych
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) lęku

043

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - wytłumianie lęku w fazie liminalności przez rytuały przejścia (XX-XXI)

- a) element procesualny: wytłumianie
  - b) przedmiot procesu: lęk
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: faza liminalności; rytuały przejścia
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) lęku

044

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - osvajanie lęku w strukturze żałoby i praktykach żałobnych (XX-XXI)

- a) element procesualny: osvajanie
  - b) przedmiot procesu: lęk
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: struktura żałoby; praktyki żałobne
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) lęku

045

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - przetwarzanie lęku w symboliczne formy upamiętnienia (XX-XXI)

- a) element procesualny: przetwarzanie
  - b) przedmiot procesu: lęk
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka
  - d) kanał / kontekst działania: symboliczne formy upamiętnienia
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (kulturowy) lęku

046

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - łagodzenie lęku przez rodzinne gesty i codzienne ceremonie (XX-XXI)

- a) element procesualny: łagodzenie
  - b) przedmiot procesu: lęk
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka; rytuały / praktyki społeczne; rodzina / pokolenia / więzi
  - d) kanał / kontekst działania: rodzinne gesty; codzienne ceremonie
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) lęku

047

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje reinterpretację znaczeń rytuałów religijnych (XX-XXI)

- a) element procesualny: inspiruje
- b) przedmiot procesu: reinterpretacja rytuałów
- c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; rytuały / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: rytuały religijne
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (behawioralny/rytualny) reinterpretację znaczeń rytuałów religijnych

048

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje reinterpretację sensów rytuałów świeckich (XX-XXI)

- a) element procesualny: inspiruje
- b) przedmiot procesu: reinterpretacja rytuałów
- c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: rytuały świeckie
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (behawioralny/rytualny) reinterpretację sensów rytuałów świeckich

049

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje modyfikowanie form rytuałów pod nowe potrzeby (XX-XXI)

- a) element procesualny: inspiruje
- b) przedmiot procesu: modyfikowanie rytuałów
- c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: formy rytuałów; nowe potrzeby
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (behawioralny/rytualny) modyfikowanie form rytuałów pod nowe potrzeby

050

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współtworzy przemiany obrzędów przejścia i żałoby (XX-XXI)

- a) element procesualny: współtworzy
- b) przedmiot procesu: przemiany obrzędów
- c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: obrzędy przejścia i żałoby
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (behawioralny/rytualny) przemiany obrzędów przejścia i żałoby

051

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje adaptację rytuałów do warunków migracji i globalizacji (XX-XXI)

a) element procesualny: współkształtuje

b) przedmiot procesu: adaptacja rytuałów

c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne

d) kanał / kontekst działania: warunki migracji i globalizacji

e) tag_deathness: 0

f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (behawioralny/rytualny) adaptację rytuałów do warunków migracji i globalizacji

Grupa 5: Lęk przed śmiercią poddaje kulturowej „obróbce” zjawisko śmierci w życiu codziennym

---

052

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w języku kształtuje sposoby mówienia o śmierci i ciele (XX)

- a) element procesualny: kształtuje
- b) przedmiot procesu: sposoby mówienia o śmierci i ciele
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: język
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (behawioralny/rytualny) sposoby mówienia o śmierci i ciele

053

Rdzeń: Lęk przed śmiercią nasila lęk antycypacyjny i drażliwość w codziennych sytuacjach

- a) element procesualny: nasila
- b) przedmiot procesu: lęk antycypacyjny i drażliwość
- c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: codzienne sytuacje
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) lęk antycypacyjny i drażliwość w codziennych sytuacjach

054

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje rytuały zdrowotne: dieta, fitness, samokontrola

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: rytuały zdrowotne
- c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: dieta; fitness; samokontrola
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) rytuały zdrowotne: dieta, fitness, samokontrola

055

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w wspólnotach współkształtuje prywatyzację żałoby i rytuałów pogrzebowych (XX)

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: prywatyzację żałoby i rytuałów pogrzebowych
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: wspólnotowe
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) prywatyzację żałoby i rytuałów pogrzebowych

056

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje trywializację śmierci i ironiczne ujęcia śmierci w popkulturze (XX)

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: trywializacja śmierci i ironiczne ujęcia śmierci
  - c) pole procesu: media / popkultura
  - d) kanał / kontekst działania: popkultura
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (medialny/popkulturowy) trywializację śmierci i ironiczne ujęcia śmierci w popkulturze

057

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia higienę i kosmetykę ciała jako sprzeciw wobec śmierci (XIX-XX)

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: higiena i kosmetyka ciała
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: sprzeciw wobec śmierci
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) higienę i kosmetykę ciała jako sprzeciw wobec śmierci

058

Rdzeń: Lęk przed śmiercią skłania do zdawkowego mówienia o śmierci bliskich (XX)

- a) element procesualny: skłania
- b) przedmiot procesu: zdawkowe mówienie o śmierci
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: osoby bliskie
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (behawioralny/rytualny) do zdawkowego mówienia o śmierci bliskich

059

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w języku współkształtuje eufemizację i unikanie mówienia o śmierci (XX)

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: eufemizacja i unikanie mówienia o śmierci
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: język
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (dyskursywny) eufemizację i unikanie mówienia o śmierci

060

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja trywializowaniu śmierci w mediach i popkulturze (XX)

- a) element procesualny: sprzyja
- b) przedmiot procesu: trywializowanie śmierci
- c) pole procesu: media / popkultura
- d) kanał / kontekst działania: media; popkultura
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (medialny/popkulturowy) trywializowaniu śmierci w mediach i popkulturze

061

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współtworzy banalizację śmierci w kulturze

- a) element procesualny: współtworzy
- b) przedmiot procesu: banalizowanie śmierci
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: kultura
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) banalizację śmierci w kulturze

062

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współtworzy tabuizację śmierci w kulturze

- a) element procesualny: współtworzy
- b) przedmiot procesu: tabuizowanie śmierci
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: kultura
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) tabuizację śmierci w kulturze

063

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje memy i żarty o śmierci jako redukcję lęku

- a) element procesualny: inspiruje
- b) przedmiot procesu: memy i żarty o śmierci
- c) pole procesu: media / popkultura
- d) kanał / kontekst działania: redukcja lęku
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (medialny/popkulturowy) memy i żarty o śmierci jako redukcję lęku

064

Rdzeń: Lęk przed śmiercią infantyлізуje język i symbolikę śmierci w kulturze (XX)

- a) element procesualny: infantyлізуje
- b) przedmiot procesu: język i symbolika śmierci
- c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka; język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: kultura
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (dyskursywny) śmierć w języku i symbolice kultury

065

Rdzeń: Lęk przed śmiercią motywuje do delikatnego przedstawiania śmierci bliskich (XX)

- a) element procesualny: motywuje
- b) przedmiot procesu: delikatne przedstawiania śmierci
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: osoby bliskie
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (behawioralny/rytualny) do delikatnego przedstawiania śmierci bliskich

066

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współtworzy uproszczone obrazy śmierci obecne w kulturze (XX)

- a) element procesualny: współtworzy
- b) przedmiot procesu: uproszczone obrazy śmierci
- c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka
- d) kanał / kontekst działania: kultura
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (behawioralny/rytualny) uproszczone obrazy śmierci obecne w kulturze

067

Rdzeń: Lęk przed śmiercią modyfikuje komunikowanie dzieciom tematu śmierci na przestrzeni wieków

- a) element procesualny: modyfikuje
- b) przedmiot procesu: komunikowanie tematu śmierci
- c) pole procesu: rodzina / pokolenia / więzi
- d) kanał / kontekst działania: dzieci
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) komunikowanie dzieciom tematu śmierci na przestrzeni wieków

068

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje psychologiczne metody radzenia sobie ze śmiercią (XX)

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: psychologiczne metody radzenia sobie ze śmiercią
- c) pole procesu: psychologia / psychoterapia
- d) kanał / kontekst działania: psychologia
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (kulturowy) psychologiczne metody radzenia sobie ze śmiercią

069

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje poradniki i literaturę self-help o umieraniu (XX)

- a) element procesualny: inspiruje
- b) przedmiot procesu: poradniki i literatura self-help
- c) pole procesu: sztuka / literatura / muzyka
- d) kanał / kontekst działania: temat umierania
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (artystyczny) poradniki i literaturę self-help o umieraniu

070

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje współczesne programy death education dla dorosłych (XX)

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: programy death education
- c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
- d) kanał / kontekst działania: dla dorosłych
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (instytucjonalny) współczesne programy death education dla dorosłych

071

Rdzeń: Lęk przed śmiercią oswaja lęk przez estetyzację śmierci i ciała zmarłego

- a) element procesualny: oswaja
- b) przedmiot procesu: lęk
- c) pole procesu: materialne formy pamięci
- d) kanał / kontekst działania: estetyzacja śmierci i ciała zmarłego
- e) tag_deathness: 2
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) lęk przez estetyzację śmierci i ciała zmarłego

072

Rdzeń: Lęk przed śmiercią zwiększa popyt na upiększanie zmarłego: makijaż pośmiertny i fotografia

- a) element procesualny: zwiększa
- b) przedmiot procesu: popyt na upiększanie zmarłego
- c) pole procesu: materialne formy pamięci
- d) kanał / kontekst działania: makijaż pośmiertny i fotografia
- e) tag_deathness: 2
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) popyt na upiększanie zmarłego: makijaż pośmiertny i fotografia

073

Rdzeń: Lęk przed śmiercią oswaja śmierć przez usługi funeralne i death care

a) element procesualny: oswaja

b) przedmiot procesu: śmierć

c) pole procesu: materialne formy pamięci

d) kanał / kontekst działania: usługi funeralne i death care

e) tag_deathness: 2

f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) śmierć przez usługi funeralne i death care

Grupa 6: Lęk przed śmiercią kształtuje praktyki społeczne i obyczaje

---

074

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współtworzy tabu językowe wokół śmierci w przestrzeni publicznej (XX)

- a) element procesualny: współtworzy
- b) przedmiot procesu: tabu językowe
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: przestrzeń publiczna
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (dyskursywny) tabu językowe wokół śmierci w przestrzeni publicznej

075

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja eufemizmom dotyczącym śmierci w przestrzeni publicznej (XX)

- a) element procesualny: sprzyja
- b) przedmiot procesu: eufemizmy dotyczące śmierci
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: przestrzeń publiczna
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (dyskursywny) eufemizmom dotyczącym śmierci w przestrzeni publicznej

076

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wygasza temat śmierci w komunikacji instytucja-instytucja (XX)

- a) element procesualny: wygasza
- b) przedmiot procesu: temat śmierci
- c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
- d) kanał / kontekst działania: komunikacja instytucja-jednostka
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (instytucjonalny) temat śmierci w komunikacji instytucja-instytucja

077

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wygasza temat śmierci w komunikacji instytucja-jednostka (XX)

- a) element procesualny: wygasza
  - b) przedmiot procesu: temat śmierci
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: komunikacja instytucja-jednostka
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (instytucjonalny) temat śmierci w komunikacji instytucja-jednostka

078

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja eufemizmom i bezosobowemu słownictwu w instytucjach (XX)

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: eufemizmy; bezosobowe słownictwo
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja; język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: instytucje
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (dyskursywny) eufemizmom i bezosobowemu słownictwu w instytucjach

079

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje przekazy o śmierci w mediach (XX)

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: przekazy o śmierci
  - c) pole procesu: media / popkultura
  - d) kanał / kontekst działania: media
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (medialny/popkulturowy) przekazy o śmierci w mediach

080

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wycisza temat śmierci w edukacji (XX)

- a) element procesualny: wycisza
  - b) przedmiot procesu: temat śmierci
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: edukacja
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (instytucjonalny) temat śmierci w edukacji

081

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wycisza temat śmierci w katechezie kościelnej (XX)

- a) element procesualny: wycisza
  - b) przedmiot procesu: temat śmierci
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń
  - d) kanał / kontekst działania: katecheza kościelna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (kulturowy) temat śmierci w katechezie kościelnej

082

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje wspólnotowość i indywidualizm wobec śmierci.

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: wspólnotowość i indywidualizm wobec śmierci
  - c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: wspólnotowe
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) wspólnotowość i indywidualizm wobec śmierci

083

Rdzeń: Lęk przed śmiercią buduje solidarność grupową wobec śmierci i żałoby

- a) element procesualny: buduje
  - b) przedmiot procesu: solidarność grupowa
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: śmierć i żałoba
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) solidarność grupową wobec śmierci i żałoby

084

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje dystans społeczny wobec umierających i ich bliskich (XX)

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: dystans społeczny
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: umierający i osoby bliskie
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) dystans społeczny wobec umierających i ich bliskich

085

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja reprezentacjom bezpiecznej śmierci w popkulturze (XX)

- a) element procesualny: sprzyja
- b) przedmiot procesu: obraz bezpiecznej śmierci
- c) pole procesu: media / popkultura
- d) kanał / kontekst działania: popkultura
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (medialny/popkulturowy) przedstawieniom bezpiecznej śmierci w popkulturze

086

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współtworzy nowe praktyki żałoby indywidualnej

- a) element procesualny: współtworzy
- b) przedmiot procesu: praktyki żałoby
- c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: praktyki indywidualne
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) nowe praktyki żałoby indywidualnej

087

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje nowe wspólnotowe rytuały żałoby

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: rytuały żałoby
- c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: nowe; wspólnotowe
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) nowe wspólnotowe rytuały żałoby

088

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje nowe sposoby upamiętniania zmarłych w kulturze (XX)

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: upamiętnianie zmarłych
- c) pole procesu: materialne formy pamięci
- d) kanał / kontekst działania: nowe sposoby; kultura
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (behawioralny/rytualny) nowe sposoby upamiętniania zmarłych w kulturze

Grupa 7: Lęk przed śmiercią współwytycza tematy kultury symbolicznej i materialnej

---

089

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje treści i formy literatury oraz sztuki (XX-XXI).

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: treści i formy literatury oraz sztuki XX-XXI
  - c) pole procesu: sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: sztuka
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (artystyczny) treści i formy literatury oraz sztuki XX-XXI

090

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje egzystencjalne motywy śmierci w sztuce nowoczesnej

- a) element procesualny: inspiruje
  - b) przedmiot procesu: egzystencjalne motywy śmierci
  - c) pole procesu: filozofia / światopogląd
  - d) kanał / kontekst działania: sztuka nowoczesna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (kulturowy) egzystencjalne motywy śmierci w sztuce nowoczesnej

091

Rdzeń: Lęk przed śmiercią przesuwa śmierć na pierwszy plan w niektórych utworach muzycznych (XX-XXI)

- a) element procesualny: przesuwa
  - b) przedmiot procesu: temat śmierci
  - c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: utwory muzyczne; na pierwszy plan
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) śmierć na pierwszy plan w niektórych utworach muzycznych

092

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w muzyce współkształtuje muzykę funeralną i requiem (XX-XXI)

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: muzyka funeralna i requiem
  - c) pole procesu: sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: muzyka
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (artystyczny) muzykę funeralną i requiem

093

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje temat śmierci w muzyce metalowej

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: temat śmierci
  - c) pole procesu: sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: muzyka metalowa
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) temat śmierci w muzyce metalowej

094

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje literackie i filmowe refleksje o śmierci (XX-XXI)

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: refleksje o śmierci
  - c) pole procesu: sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: literatura; film
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (artystyczny) literackie i filmowe refleksje o śmierci

095

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje motywy śmierci w ekspresjonizmie i surrealizmie

- a) element procesualny: inspiruje
  - b) przedmiot procesu: motywy śmierci
  - c) pole procesu: sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: ekspresjonizm; surrealizm
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (artystyczny) motywy śmierci w ekspresjonizmie i surrealizmie

096

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje motywy śmierci w dadaizmie i konceptualizmie

- a) element procesualny: inspiruje
  - b) przedmiot procesu: motywy śmierci
  - c) pole procesu: sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: dadaizm; konceptualizm
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (artystyczny) motywy śmierci w dadaizmie i konceptualizmie

097

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje nurty horroru i egzystencjalizmu (XX-XXI).

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: nurty horroru i egzystencjalizmu
  - c) pole procesu: filozofia / światopoglądy; sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: praktyki
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (artystyczny) nurty horroru i egzystencjalizmu

098

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje konwencje przedstawiania śmierci i umierania w sztuce

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: konwencje przedstawiania śmierci i umierania
  - c) pole procesu: sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: sztuka
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (artystyczny) konwencje przedstawiania śmierci i umierania w sztuce

099

Rdzeń: Lęk przed śmiercią czyni sztuki wizualne medium dyskursu o umieraniu

- a) element procesualny: czyni
  - b) przedmiot procesu: sztuki wizualne (są) medium dyskursu
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; sztuka / literatura / muzyka
  - d) kanał / kontekst działania: umieranie
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) sztuki wizualne medium dyskursu o umieraniu

100

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje nowe materialne formy kultu zmarłych (XX)

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: materialne formy kultu
- c) pole procesu: materialne formy pamięci
- d) kanał / kontekst działania: zmarli
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (behawioralny/rytualny) nowe materialne formy kultu zmarłych

101

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w architekturze przekształca architekturę grobową i nagrobki XX-XXI

- a) element procesualny: przekształca
  - b) przedmiot procesu: architektura grobowa i nagrobki
  - c) pole procesu: materialne formy pamięci
  - d) kanał / kontekst działania: architektura
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (materialny) architekturę grobową i nagrobki XX-XXI

102

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w sztuce inspiruje sztukę sepulkralną (XX-XXI)

- a) element procesualny: inspiruje
- b) przedmiot procesu: sztuka sepulkralna
- c) pole procesu: sztuka / literatura / muzyka
- d) kanał / kontekst działania: sztuka
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (artystyczny) sztukę sepulkralną

103

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w sztuce inspiruje literaturę o przestrzeni cmentarnej (XX-XXI)

- a) element procesualny: inspiruje
- b) przedmiot procesu: literatura o przestrzeni cmentarnej
- c) pole procesu: sztuka / literatura / muzyka; materialne formy pamięci
- d) kanał / kontekst działania: sztuka
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (artystyczny) literaturę o przestrzeni cmentarnej

104

Rdzeń: Lęk przed śmiercią inspiruje modernistyczne i współczesne pomniki pamięci o zmarłych.

a) element procesualny: inspiruje

b) przedmiot procesu: pomniki pamięci o zmarłych

c) pole procesu: materialne formy pamięci

d) kanał / kontekst działania: upamiętnianie

e) tag_deathness: 1

f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: modernistyczne

Artefakt: (materialny) modernistyczne i współczesne pomniki pamięci o zmarłych

Grupa 8: Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku tworzy mechanizm przerzucania lęku na zewnątrz

---

105

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w medycynie sprzyja unikaniu kontaktu z osobami starszymi i umierającymi (XX-XXI)

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: unikanie kontaktu z osobami starszymi i umierającymi
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: medycyna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) unikaniu kontaktu z osobami starszymi i umierającymi

106

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w medycynie sprzyja izolowaniu terminalnie chorych (XX)

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: izolowanie terminalnie chorych
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: medycyna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) izolowaniu terminalnie chorych

107

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w medycynie sprzyja marginalizacji seniorów (XX-XXI)

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: marginalizacja seniorów
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: medycyna
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) marginalizacji seniorów

108

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w medycynie utrwała społeczną niewidzialność starości (XX-XXI)

- a) element procesualny: utrwała
  - b) przedmiot procesu: społeczna niewidzialność starości
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: medycyna
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) społeczną niewidzialność starości

109

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w medycynie sprzyja stygmatyzacji osób umierających (XX-XXI)

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: stygmatyzacja osób umierających
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: medycyna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) stygmatyzacji osób umierających

110

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja narracjom religijnym przedstawiającym śmierć jako zagrożenie

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: narracje religijne
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: śmierć jako zagrożenie
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) narracjom religijnym przedstawiającym śmierć jako zagrożenie

111

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja demonizacji śmierci w kulturze masowej (XX-XXI)

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: demonizacja śmierci
  - c) pole procesu: media / popkultura
  - d) kanał / kontekst działania: kultura masowa
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) demonizacji śmierci w kulturze masowej

112

Rdzeń: Lęk przed śmiercią utrwała demonizujący język śmierci w mowie codziennej (XX-XXI)

- a) element procesualny: utrwała
- b) przedmiot procesu: demonizujący język śmierci
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: mowa codzienna
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (dyskursywny) demonizujący język śmierci w mowie codziennej

113

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w medycynie współkształtuje hospitalizację umierania (1930-1980)

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: hospitalizacja umierania
- c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
- d) kanał / kontekst działania: medycyna
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) hospitalizację umierania

114

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja ukrywaniu śmierci i umierania w instytucjach opieki (XX)

- a) element procesualny: sprzyja
- b) przedmiot procesu: ukrywanie śmierci i umierania
- c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
- d) kanał / kontekst działania: instytucje opieki
- e) tag_deathness: 2
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (instytucjonalny) ukrywaniu śmierci i umierania w instytucjach opieki

115

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje strategie wyciszania śmierci w przestrzeni publicznej (XX-XXI)

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: strategie wyciszania śmierci
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: przestrzeń publiczna
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (behawioralny/rytualny) strategie wyciszania śmierci w przestrzeni publicznej

116

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - łagodzenie lęku przez uładzoną śmierć medialną w kulturze komercyjnej

a) element procesualny: łagodzenie

b) przedmiot procesu: lęk

c) pole procesu: media / popkultura

d) kanał / kontekst działania: uładzona śmierć medialna; kultura komercyjna

e) tag_deathness: 1

f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (medialny/popkulturowy) lęku

Grupa 9: Lęk przed śmiercią przekształca język i dyskurs publiczny

---

117

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w języku kształtuje eufemizmy dotyczące śmierci (XX-XXI)

- a) element procesualny: kształtuje
  - b) przedmiot procesu: eufemizmy dotyczące śmierci
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: język
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (dyskursywny) eufemizmy dotyczące śmierci

118

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w praktykach kształtuje metafory dotyczące śmierci

- a) element procesualny: kształtuje
  - b) przedmiot procesu: metafory dotyczące śmierci
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka
  - d) kanał / kontekst działania: praktyki
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) metafory dotyczące śmierci

119

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w języku współkształtuje narracje heroiczne o śmierci

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: narracje heroiczne o śmierci
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: język
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) narracje heroiczne o śmierci

120

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w języku współkształtuje narracje tragiczne o śmierci

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: narracjom tragicznym o śmierci
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: język
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) narracjom tragicznym o śmierci

121

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje język katechezy kościelnej o śmierci

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: język o śmierci
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: katecheza kościelna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) język katechezy kościelnej o śmierci

122

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - amortyzacja lęku poprzez retorykę religijną

- a) element procesualny: amortyzacja
  - b) przedmiot procesu: lęk
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: retoryka religijna
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) lęku

123

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - amortyzacja lęku poprzez retorykę medyczną

- a) element procesualny: amortyzacja
  - b) przedmiot procesu: lęk
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: retoryka medyczna
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) lęku

124

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w państwie współkształtuje narodziny tanatologii (XX-XXI)

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: narodziny tanatologii
  - c) pole procesu: polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: państwowe
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (polityczny/instytucjonalny) narodziny tanatologii

125

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje koncepcje żałoby i straty w psychologii (XX-XXI).

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: psychologia żałoby
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne; psychologia / psychoterapia
  - d) kanał / kontekst działania: praktyki
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) rozwój psychologii żałoby

126

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w medycynie współkształtuje bioetykę końca życia (XX-XXI)

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: bioetyka końca życia
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: medycyna
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (normatywny/prawny) bioetykę końca życia

127

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja instytucjonalizacji badań nad śmiercią i żałobą.

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: instytucjonalizacja badań nad śmiercią i żałobą
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne; instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: praktyki
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) instytucjonalizację badań nad śmiercią i żałobą

128

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w języku współkształtuje publiczną debatę o sensie cierpienia

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: publiczną debatę o sensie cierpienia
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: język
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) publiczną debatę o sensie cierpienia

129

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje język wartości moralnych w debacie publicznej

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: język wartości moralnych
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: debata publiczna
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) język wartości moralnych w debacie publicznej

130

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w języku strukturyzuje dyskurs publiczny o śmierci i cierpieniu

- a) element procesualny: strukturyzuje
  - b) przedmiot procesu: dyskurs publiczny o śmierci i cierpieniu
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: język
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) dyskurs publiczny o śmierci i cierpieniu

Grupa 10: Lęk przed śmiercią w XX i XXI wieku istotnie wpływa na strategię „walki ze śmiercią”

131

Rdzeń: Lęk przed śmiercią nasila medykalne zarządzanie umieraniem

- a) element procesualny: nasila
  - b) przedmiot procesu: zarządzanie umieraniem
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: medycyna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (normatywny/prawny) medykalne zarządzanie umieraniem

132

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w medycynie technicyzuje śmierć jako problem medyczny

- a) element procesualny: technicyzuje
  - b) przedmiot procesu: śmierć jako problem medyczny
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: medycyna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (normatywny/prawny) śmierć jako problem medyczny

133

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia presję maksymalnego podtrzymywania życia

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: presja
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuroizm
  - d) kanał / kontekst działania: maksymalne podtrzymywanie życia
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) presję maksymalnego podtrzymywania życia

134

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wspiera analizy przedwczesnych zgonów dla kierowania interwencjami i politykami zdrowia publicznego

- a) element procesualny: wspiera
  - b) przedmiot procesu: analizy przedwczesnych zgonów
  - c) pole procesu: polityka / instytucje państwa (zdrowotne)
  - d) kanał / kontekst działania: interwencje i polityki zdrowia publicznego
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (instytucjonalny; technologiczny) programy interwencji zdrowotnych oparte na danych

135

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia instytucjonalną kontrolę procesu umierania

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: kontrola procesu umierania
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: instytucje
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (instytucjonalny) instytucjonalną kontrolę procesu umierania

136

Rdzeń: Lęk przed śmiercią zwiększa presję inwestowania w przedłużanie życia

- a) element procesualny: zwiększa
  - b) przedmiot procesu: presja
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futurozizm
  - d) kanał / kontekst działania: inwestowanie w przedłużanie życia
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) presję inwestowania w przedłużanie życia

137

Rdzeń: Lęk przed śmiercią zwiększa presję działań anti-aging w kulturze i medycynie

- a) element procesualny: zwiększa
  - b) przedmiot procesu: presja
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: działania anti-aging; kultura; medycyna
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (normatywny/prawny) presję działań anti-aging w kulturze i medycynie

138

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia ruch longevity i jego piśmiennictwo

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: ruch longevity
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuroizm
  - d) kanał / kontekst działania: piśmiennictwo
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) ruch longevity i jego piśmiennictwo

139

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w wspólnotach wzmacnia reżimy diety, fitness i self-care

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: reżimy diety, fitness i self-care
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: wspólnotowe
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) reżimy diety, fitness i self-care

140

Rdzeń: Lęk przed śmiercią zwiększa presję na rozwój biotechnologii długowieczności

- a) element procesualny: zwiększa
  - b) przedmiot procesu: presja
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuroizm
  - d) kanał / kontekst działania: rozwój biotechnologii długowieczności
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) presję na rozwój biotechnologii długowieczności

141

Rdzeń: Lęk przed śmiercią uprzedmiotawia ciało jako obiekt modyfikacji technologicznej

- a) element procesualny: uprzedmiotawia
  - b) przedmiot procesu: ciało
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuroizm
  - d) kanał / kontekst działania: modyfikacja technologiczna
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) ciało jako obiekt modyfikacji technologicznej

142

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia narracje doskonalenia ciała w kulturze technologicznej

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: narracje doskonalenia ciała
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; technologia / biotechnologia / futurizm
  - d) kanał / kontekst działania: kultura technologiczna
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) narracje doskonalenia ciała w kulturze technologicznej

143

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia auto-monitoring (self-tracking), by spowalniać starzenie

- a) element procesualny: napędza
  - b) przedmiot procesu: auto-monitoring (self-tracking)
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futurizm
  - d) kanał / kontekst działania: spowalnianie starzenia
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) auto-monitoring (self-tracking), by spowalniać starzenie

144

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia świeckie projekty wydłużania życia kosztem religijnych ram sensu i zbawienia

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: świeckie projekty wydłużania życia
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń
  - d) kanał / kontekst działania: kosztem religijnych ram sensu i zbawienia
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (kulturowy) świeckie projekty wydłużania życia kosztem religijnych ram sensu i zbawienia

145

Rdzeń: Lęk przed śmiercią pobudza transhumanizm i przekraczanie ograniczeń biologicznych

- a) element procesualny: pobudza
  - b) przedmiot procesu: transhumanizm
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futurizm
  - d) kanał / kontekst działania: przekraczanie ograniczeń biologicznych
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) transhumanizm i przekraczanie ograniczeń biologicznych

146

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w praktykach współkształtuje oczekiwanie, że można kontrolować życie i starzenie (XX-XXI)

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: oczekiwanie, że można kontrolować życie i starzenie
  - c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: praktyki
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) oczekiwanie, że można kontrolować życie i starzenie

147

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie inspirowanie przenoszenie świadomości do form cyfrowych

- a) element procesualny: inspirowanie
  - b) przedmiot procesu: przenoszenie świadomości do form cyfrowych
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuryzm
  - d) kanał / kontekst działania: technofuturyzm
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) przenoszenie świadomości do form cyfrowych

Grupa 11: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje budowę form pośmiertnego trwania i dziedziczenia

---

148

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje przemiany pamiątek i materialnych śladów po zmarłych.

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: przemiany materialnych form pamięci po zmarłych
  - c) pole procesu: materialne formy pamięci
  - d) kanał / kontekst działania: upamiętnianie
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) przemiany materialnych form pamięci po zmarłych

149

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje współczesne zmiany estetyki nagrobków

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: estetyka nagrobków
  - c) pole procesu: materialne formy pamięci
  - d) kanał / kontekst działania: współczesne zmiany
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (materialny) współczesne zmiany estetyki nagrobków

150

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje współczesne zmiany treści epitafiów

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: treść epitafiów
  - c) pole procesu: materialne formy pamięci
  - d) kanał / kontekst działania: współczesne zmiany
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (materialny) współczesne zmiany treści epitafiów

151

Rdzeń: Lęk przed śmiercią zwiększa presję na ograniczanie czasu żałoby

- a) element procesualny: zwiększa
  - b) przedmiot procesu: presja
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: ograniczanie czasu żałoby
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) presję na ograniczanie czasu żałoby

152

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w praktykach wspiera indywidualizację form upamiętniania zmarłych (XX-XXI)

- a) element procesualny: wspiera
  - b) przedmiot procesu: indywidualizację form upamiętniania zmarłych
  - c) pole procesu: materialne formy pamięci
  - d) kanał / kontekst działania: praktyki
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) indywidualizację form upamiętniania zmarłych

153

Rdzeń: Lęk przed śmiercią porządkuje wybór form dziedziczenia: biologicznego, majątkowego, ideowego, kulturowego

- a) element procesualny: porządkuje
  - b) przedmiot procesu: wybór form dziedziczenia
  - c) pole procesu: rodzina / pokolenia / więzi
  - d) kanał / kontekst działania: biologiczne; majątkowe; ideowe; kulturowe
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) wybór form dziedziczenia: biologicznego, majątkowego, ideowego, kulturowego

154

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia dyskurs o prawie spadkowym i fundacjach testamentowych

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: dyskurs
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; prawo / instytucje normatywne
  - d) kanał / kontekst działania: prawo spadkowe; fundacje testamentowe
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) dyskurs o prawie spadkowym i fundacjach testamentowych

155

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje dziedziczenie pamięci o zmarłych w rodzinach i wspólnotach.

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: praktyki dziedziczenia pamięci o zmarłych
  - c) pole procesu: materialne formy pamięci
  - d) kanał / kontekst działania: upamiętnianie
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) praktyki dziedziczenia pamięci o zmarłych

156

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia testamentowe i fundacyjne strategie symbolicznego przedłużania osoby

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: strategie symbolicznego przedłużania osoby
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka; prawo / instytucje normatywne
  - d) kanał / kontekst działania: testamentowe; fundacyjne
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (instytucjonalny) testamentowe i fundacyjne strategie symbolicznego przedłużania osoby

157

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w rodzinie wzmacnia rodzinę jako społeczne przedłużenie jednostki

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: rodzina
  - c) pole procesu: rodzina / pokolenia / więzi
  - d) kanał / kontekst działania: rodzina
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (społeczny/relacyjny) rodzinę jako społeczne przedłużenie jednostki

158

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wspiera narracje wspólnotowe o trwaniu rodu i pokoleń

- a) element procesualny: wspiera
  - b) przedmiot procesu: narracje wspólnotowe
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; rodzina / pokolenia / więzi
  - d) kanał / kontekst działania: trwanie rodu i pokoleń
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) narracje wspólnotowe o trwaniu rodu i pokoleń

159

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wspiera polityki rodzinne wzmacniające ciągłość pokoleń

- a) element procesualny: wspiera
  - b) przedmiot procesu: polityki rodzinne
  - c) pole procesu: polityka / państwo / mobilizacja; rodzina / pokolenia / więzi
  - d) kanał / kontekst działania: ciągłość pokoleń
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (polityczny/instytucjonalny) polityki rodzinne wzmacniające ciągłość pokoleń

160

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - łagodzenie lęku poprzez więzi rodzinne

- a) element procesualny: łagodzenie
  - b) przedmiot procesu: lęk
  - c) pole procesu: rodzina / pokolenia / więzi
  - d) kanał / kontekst działania: więzi rodzinne
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (społeczny/relacyjny) lęku

161

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje instytucjonalny przekaz pamięci o zmarłych

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: przekaz pamięci o zmarłych
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: instytucje
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (instytucjonalny) instytucjonalny przekaz pamięci o zmarłych

162

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje rytuały wspólnotowe przekazywania pamięci

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: rytuały przekazywania pamięci
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: wspólnotowe
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) rytuały wspólnotowe przekazywania pamięci

163

Rdzeń: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje edukacyjny przekaz pamięci o śmierci i zmarłych

- a) element procesualny: ukierunkowuje
  - b) przedmiot procesu: przekaz pamięci o śmierci i zmarłych
  - c) pole procesu: materialne formy pamięci
  - d) kanał / kontekst działania: edukacja
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) edukacyjny przekaz pamięci o śmierci i zmarłych

164

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje hybrydowe upamiętnianie łączące praktyki offline i online

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: hybrydowe upamiętnianie
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: praktyki offline i online
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) hybrydowe upamiętnianie łączące praktyki offline i online

Grupa 12: Śmierć i lęk przed śmiercią są przetwarzane w spektakl, narzędzie kontroli lub produkt rynkowy

---

165

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja widowiskowemu przedstawianiu śmierci w mediach

- a) element procesualny: sprzyja
- b) przedmiot procesu: widowiskowe przedstawianie śmierci
- c) pole procesu: media / popkultura
- d) kanał / kontekst działania: media
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (medialny/popkulturowy) widowiskowemu przedstawianiu śmierci w mediach

166

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w sztuce współkształtuje estetyzację i teatralizację rytuałów żałobnych

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: estetyzacja i teatralizacja rytuałów żałobnych
- c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne; sztuka / literatura / muzyka
- d) kanał / kontekst działania: sztuka
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (artystyczny) estetyzację i teatralizację rytuałów żałobnych

167

Rdzeń: Lęk przed śmiercią tworzy zapotrzebowanie na online rytuały pamięci i żałoby

- a) element procesualny: tworzy
- b) przedmiot procesu: zapotrzebowanie
- c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: online rytuały pamięci i żałoby
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) zapotrzebowanie na online rytuały pamięci i żałoby

168

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja medialnemu epatowaniu śmiercią

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: epatowanie śmiercią
  - c) pole procesu: media / popkultura
  - d) kanał / kontekst działania: media
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (medialny/popkulturowy) medialnemu epatowaniu śmiercią

169

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w praktykach współtworzy rynek usług i produktów funeralnych

- a) element procesualny: współtworzy
  - b) przedmiot procesu: rynek usług i produktów funeralnych
  - c) pole procesu: materialne formy pamięci
  - d) kanał / kontekst działania: praktyki
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) rynek usług i produktów funeralnych

170

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wpływa na zarządzanie lękiem przez marketing i popkulturę

- a) element procesualny: wpływa
  - b) przedmiot procesu: zarządzanie lękiem przez marketing i popkulturę
  - c) pole procesu: media / popkultura
  - d) kanał / kontekst działania: marketing i popkulturę
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (medialny/popkulturowy) na zarządzanie lękiem przez marketing i popkulturę

171

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja profesjonalizacji pogrzebów przez przemysł funeralny

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: profesjonalizacja pogrzebów
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: przemysł funeralny
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) profesjonalizacji pogrzebów przez przemysł funeralny

172

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia popyt na komercyjne usługi pośmiertne i pogrzebowe

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: popyt
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: komercyjne usługi pośmiertne i pogrzebowe
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) popyt na komercyjne usługi pośmiertne i pogrzebowe

173

Rdzeń: Lęk przed śmiercią zasila ideologiczne narracje wspólnoty, władzy i ofiary

- a) element procesualny: zasila
  - b) przedmiot procesu: ideologiczne narracje
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: wspólnota; władza; ofiara
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) ideologiczne narracje wspólnoty, władzy i ofiary

174

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia państwowe i religijne narracje o śmierci w przestrzeni publicznej

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: narracje o śmierci
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; język / dyskurs / narracje; polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: państwowe; religijne; przestrzeń publiczna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) państwowe i religijne narracje o śmierci w przestrzeni publicznej

175

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje kierunek badań nad instrumentalizacją śmierci

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: kierunek badań
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuroizm
  - d) kanał / kontekst działania: instrumentalizacja śmierci
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) kierunek badań nad instrumentalizacją śmierci

176

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wspiera użycie śmierci do legitymizacji i mobilizacji politycznej

- a) element procesualny: wspiera
  - b) przedmiot procesu: użycie śmierci
  - c) pole procesu: polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: legitymizacja; mobilizacja polityczna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (polityczny/instytucjonalny) użycie śmierci do legitymizacji i mobilizacji politycznej

177

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia mobilizacje religijne i państwowe wokół ofiary i bohaterstwa

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: mobilizacje
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: religijne; państwowe; ofiara; bohaterstwo
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (polityczny/instytucjonalny) mobilizacje religijne i państwowe wokół ofiary i bohaterstwa

178

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia wojskową retorykę obowiązku poświęcenia dla narodu

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: wojskowa retoryka
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: obowiązek poświęcenia dla narodu
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) wojskową retorykę obowiązku poświęcenia dla narodu

179

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia religijne rytuały pamięci utrwalające więzi ze zmarłymi

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: rytuały pamięci
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: religijne; utrwalanie więzi ze zmarłymi
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) religijne rytuały pamięci utrwalające więzi ze zmarłymi

180

Rdzeń: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje pamięć o zmarłych na budowę lojalności wobec państwa

- a) element procesualny: ukierunkowuje
- b) przedmiot procesu: pamięć o zmarłych
- c) pole procesu: polityka / państwo / mobilizacja
- d) kanał / kontekst działania: budowa lojalności wobec państwa
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (polityczny/institutionalny) pamięć o zmarłych na budowę lojalności wobec państwa

Grupa 13: Lęk przed śmiercią współkształtuje strategie zaprzeczenia, wyparcia i tabuizacji

---

181

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wypycha śmierć bliską z przestrzeni publicznej

- a) element procesualny: wypycha
  - b) przedmiot procesu: śmierć bliska
  - c) pole procesu: prawo / instytucje normatywne
  - d) kanał / kontekst działania: przestrzeń publiczna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) śmierć bliską z przestrzeni publicznej

182

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje instytucjonalne wyciszenie umierania i zjawisk śmierci

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: wyciszenie umierania i zjawisk śmierci
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: instytucje
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (instytucjonalny) instytucjonalne wyciszenie umierania i zjawisk śmierci

183

Rdzeń: Lęk przed śmiercią podmienia obrazy śmierci bliskiej obrazami śmierci obojętnej (XX)

- a) element procesualny: podmienia
  - b) przedmiot procesu: obrazy śmierci bliskiej
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka
  - d) kanał / kontekst działania: obrazy śmierci obojętnej
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) obrazy śmierci bliskiej obrazami śmierci obojętnej

184

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja łagodzeniu treści uznanych za drastyczne (XX-XXI)

- a) element procesualny: sprzyja
- b) przedmiot procesu: treści uznane za drastyczne
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: łagodzenie
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (behawioralny/rytualny) łagodzeniu treści uznanych za drastyczne

185

Rdzeń: Lęk przed śmiercią pobudza społeczne milczenie: ciche pogrzeby i brak rytuałów (XX)

- a) element procesualny: pobudza
- b) przedmiot procesu: społeczne milczenie
- c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: ciche pogrzeby; brak rytuałów
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (behawioralny/rytualny) społeczne milczenie: ciche pogrzeby i brak rytuałów

186

Rdzeń: Lęk przed śmiercią skraca żałobę i upraszcza rytuały pogrzebowe (XX)

- a) element procesualny: skraca
- b) przedmiot procesu: żałoba; rytuały pogrzebowe
- c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: skrócenie; uproszczenie
- e) tag_deathness: 2
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (behawioralny/rytualny) żałobę i upraszcza rytuały pogrzebowe

187

Rdzeń: Lęk przed śmiercią osłabia wspólnotowe towarzyszenie umieraniu i żałobie (XX)

- a) element procesualny: osłabia
- b) przedmiot procesu: wspólnotowe towarzyszenie umieraniu i żałobie
- c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: osłabienie
- e) tag_deathness: 2
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (behawioralny/rytualny) wspólnotowe towarzyszenie umieraniu i żałobie

188

Rdzeń: Lęk przed śmiercią uruchamia zapominanie o zmarłych w życiu zbiorowym (XX)

- a) element procesualny: uruchamia
- b) przedmiot procesu: zapominanie o zmarłych
- c) pole procesu: materialne formy pamięci
- d) kanał / kontekst działania: życie zbiorowe
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (behawioralny/rytualny) zapominanie o zmarłych w życiu zbiorowym

189

Rdzeń: Lęk przed śmiercią pobudza unikanie rozmów o śmierci w rodzinie i instytucjach (XX)

- a) element procesualny: pobudza
- b) przedmiot procesu: unikanie rozmów o śmierci
- c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja; rodzina / pokolenia / więzi
- d) kanał / kontekst działania: rodzina; instytucje
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (instytucjonalny) unikanie rozmów o śmierci w rodzinie i instytucjach

190

Rdzeń: Lęk przed śmiercią ograniczał edukację o umieraniu i programy death education (XX)

- a) element procesualny: ograniczał
- b) przedmiot procesu: edukacja o umieraniu; programy death education
- c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
- d) kanał / kontekst działania: ograniczanie
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (instytucjonalny) edukację o umieraniu i programy death education

191

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje bariery mówienia o śmierci w instytucjach (XX)

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: bariery mówienia o śmierci
- c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
- d) kanał / kontekst działania: instytucje
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX

Artefakt: (instytucjonalny) bariery mówienia o śmierci w instytucjach

192

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wpływa na szpitalne protokoły ukrywania umierania (XX)

- a) element procesualny: wpływa
  - b) przedmiot procesu: protokoły ukrywania umierania
  - c) pole procesu: prawo / instytucje normatywne
  - d) kanał / kontekst działania: szpitale
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (instytucjonalny) na szpitalne protokoły ukrywania umierania

193

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia kulturowe skutki izolowania umierania w szpitalach (XX)

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: kulturowe skutki izolowania umierania
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: szpitale
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) kulturowe skutki izolowania umierania w szpitalach

194

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współtworzył tabu, gdy przeżywalność młodych rosła szybciej niż przeżywalność starszych (1900-1950)

- a) element procesualny: współtworzył
  - b) przedmiot procesu: tabu śmierci
  - c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: wzrost przeżywalności młodych względem starszych
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: 1900-1950
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) tabu śmierci

195

Rdzeń: Lęk przed śmiercią tabuizuje śmierć, sprzyjając medykalizacji i hospitalizacji umierania.

- a) element procesualny: współkształtował
  - b) przedmiot procesu: medykalizację i hospitalizację umierania pod wpływem tabu
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: medycyna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (normatywny/prawny) medykalizację i hospitalizację umierania pod wpływem tabu

196

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtował umacnianie tabu śmierci przez medykację i hospitalizację

- a) element procesualny: współkształtował
  - b) przedmiot procesu: umacnianie tabu śmierci
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: medykacja; hospitalizacja
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (normatywny/prawny) umacnianie tabu śmierci przez medykację i hospitalizację

197

Rdzeń: Lęk przed śmiercią utrwał tabu przez milczenie kulturowe i brak języka umierania

- a) element procesualny: utrwał
  - b) przedmiot procesu: tabu śmierci
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: milczenie kulturowe; brak języka umierania
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) tabu przez milczenie kulturowe i brak języka umierania

198

Rdzeń: Lęk przed śmiercią - osvajanie lęku przez jawne przedstawianie śmierci bliskiej

- a) element procesualny: osvajanie
  - b) przedmiot procesu: lęk
  - c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: jawne przedstawianie śmierci bliskiej
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) lęku

199

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacniał tabu śmierci przez sekularyzację i utratę pociechy religijnej

- a) element procesualny: wzmacniał
  - b) przedmiot procesu: tabu śmierci
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń
  - d) kanał / kontekst działania: sekularyzacja; utrata pociechy religijnej
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (kulturowy) tabu śmierci przez sekularyzację i utratę pociechy religijnej

200

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyjał psychologicznym narracjom unikającym bezpośredniej konfrontacji z umieraniem

- a) element procesualny: sprzyjał
- b) przedmiot procesu: psychologiczne narracje
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; psychologia / psychoterapia
- d) kanał / kontekst działania: unikanie bezpośredniej konfrontacji z umieraniem
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (dyskursywny) psychologicznym narracjom unikającym bezpośredniej konfrontacji z umieraniem

201

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje słabnięcie tabu wraz z rosnącą przeżywalnością starszych

- a) element procesualny: współkształtuje
- b) przedmiot procesu: słabnięcie tabu śmierci
- c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: rosnąca przeżywalność starszych
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) słabnięcie tabu wraz z rosnącą przeżywalnością starszych

Grupa 14: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje generalny rozwój nauki i wielu dyscyplin wiedzy

---

202

Rdzeń: Lęk przed śmiercią pobudza refleksję filozoficzną, antropologiczną i psychologiczną.

- a) element procesualny: pobudza
  - b) przedmiot procesu: refleksja filozoficzna; antropologiczna; psychologiczna
  - c) pole procesu: filozofia / światopoglądy; psychologia / psychoterapia
  - d) kanał / kontekst działania: dyskurs
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (kulturowy) refleksję filozoficzną, antropologiczną i psychologiczną

203

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje pytania o sens życia i śmiertelności w refleksji humanistycznej

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: pytania o sens życia i śmiertelności
  - c) pole procesu: filozofia / światopoglądy
  - d) kanał / kontekst działania: refleksja humanistyczna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (kulturowy) pytania o sens życia i śmiertelności w refleksji humanistycznej

204

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współtworzy teorie człowieka akcentujące śmiertelność i granice egzystencji

- a) element procesualny: współtworzy
  - b) przedmiot procesu: teorie człowieka
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: akcentowanie; śmiertelność; granice egzystencji
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) teorie człowieka akcentujące śmiertelność i granice egzystencji

205

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie inspirowane interdyscyplinarne badania nad śmiercią i długowiecznością (XX-XXI)

- a) element procesualny: inspirowane
  - b) przedmiot procesu: interdyscyplinarne badania nad śmiercią i długowiecznością
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futurologia
  - d) kanał / kontekst działania: technofuturyzm
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) interdyscyplinarne badania nad śmiercią i długowiecznością

206

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w praktykach sprzyja narodzinom i instytucjonalizacji tanatologii (XX-XXI)

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: narodziny i instytucjonalizacja tanatologii
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja; polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: praktyki
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (instytucjonalny) narodziny i instytucjonalizacja tanatologii

207

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w praktykach sprzyja rozwojowi psychologii żałoby i bioetyki (XX-XXI)

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: psychologia żałoby; bioetyka
  - c) pole procesu: rytuały / praktyki społeczne; psychologia / psychoterapia; medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: praktyki
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) rozwojowi psychologii żałoby i bioetyki

208

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja programom death education i instytucjom badań nad śmiercią (XX-XXI)

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: programy death education; instytucje badań nad śmiercią
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: edukacja
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (instytucjonalny) programom death education i instytucjom badań nad śmiercią

209

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wspiera społeczną legitymizację nowych pól badań nad śmiercią (XX-XXI)

- a) element procesualny: wspiera
  - b) przedmiot procesu: nowe pola badań nad śmiercią
  - c) pole procesu: prawo / instytucje normatywne
  - d) kanał / kontekst działania: społeczna legitymizacja
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) społeczną legitymizację nowych pól badań nad śmiercią

210

Rdzeń: Lęk przed śmiercią pobudza empiryczne badania nad umieraniem w naukach społecznych i medycynie (XX-XXI)

- a) element procesualny: pobudza
  - b) przedmiot procesu: empiryczne badania nad umieraniem
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: nauki społeczne; medycyna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI
- Artefakt: (normatywny/prawny) empiryczne badania nad umieraniem w naukach społecznych i medycynie

211

Rdzeń: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje historyczne badania nad wzorcami umierania i kulturą śmierci (XX-XXI)

- a) element procesualny: ukierunkowuje
- b) przedmiot procesu: historyczne badania nad wzorcami umierania i kulturą śmierci
- c) pole procesu: prawo / instytucje normatywne
- d) kanał / kontekst działania: instytucje
- e) tag_deathness: 2
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (behawioralny/rytualny) historyczne badania nad wzorcami umierania i kulturą śmierci

212

Rdzeń: Lęk przed śmiercią ukierunkowuje metody i pytania badawcze w naukach o śmierci (XX-XXI)

- a) element procesualny: ukierunkowuje
- b) przedmiot procesu: metody i pytania badawcze
- c) pole procesu: polityka / państwo / mobilizacja
- d) kanał / kontekst działania: nauki o śmierci
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (behawioralny/rytualny) metody i pytania badawcze w naukach o śmierci

213

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja pluralizacji podejść badawczych w humanistyce i naukach medycznych (XX-XXI)

- a) element procesualny: sprzyja
- b) przedmiot procesu: podejścia badawcze
- c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
- d) kanał / kontekst działania: pluralizacja; humanistyka; nauki medyczne
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX-XXI

Artefakt: (normatywny/prawny) pluralizacji podejść badawczych w humanistyce i naukach medycznych

Grupa 15: Lęk przed śmiercią generuje ruchy społeczne i zmiany historyczne

---

214

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia postulaty autonomii decyzyjnej umierających (XX)

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: postulaty autonomii decyzyjnej umierających
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: decyzje końca życia; opieka nad umierającymi
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) postulaty autonomii decyzyjnej umierających

215

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia postulaty wzmocnienia głosu umierających w opiece (XX)

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: postulaty wzmocnienia głosu umierających
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: opieka (system, instytucje)
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) postulaty wzmocnienia głosu umierających w opiece

216

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współtworzy narracje o godności i prawach umierających (XX)

- a) element procesualny: współtworzy
  - b) przedmiot procesu: narracje o godności i prawach umierających
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: dyskurs publiczny; bioetyczny
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (dyskursywny) narracje o godności i prawach umierających

217

Rdzeń: Lęk przed śmiercią mobilizuje ruchy społeczne na rzecz reform zdrowotnych i bioetycznych (XX)

- a) element procesualny: mobilizuje
  - b) przedmiot procesu: ruchy społeczne na rzecz reform zdrowotnych i bioetycznych
  - c) pole procesu: polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: reformy zdrowotne i bioetyczne (cel; pole instytucjonalne)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XX
- Artefakt: (polityczny/instytucjonalny) ruchy społeczne

218

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w kryzysach umożliwia przywódcom mobilizację społeczną

- a) element procesualny: umożliwia
  - b) przedmiot procesu: mobilizacja społeczna przez przywódców
  - c) pole procesu: polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: kryzysy (warunek)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (polityczny/instytucjonalny) kryzysach umożliwia przywódcom mobilizację społeczną

219

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w kryzysach zwiększa podatność społeczeństw na mobilizację

- a) element procesualny: zwiększa
  - b) przedmiot procesu: podatność społeczeństw na mobilizację
  - c) pole procesu: polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: kryzysy (warunek)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (polityczny/instytucjonalny) kryzysach zwiększa podatność społeczeństw na mobilizację

220

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia retorykę zagrożenia poprzedzającą wojny i ludobójstwa

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: retoryka zagrożenia
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: uzasadnianie konfliktu (wojny/ludobójstwa jako rezultat)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) retorykę zagrożenia poprzedzającą wojny i ludobójstwa

221

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja dehumanizacji i narracjom ofiarniczym mobilizującym przemoc

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: dehumanizacja; narracje ofiarnicze
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: mobilizacja przemocy
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) dehumanizacji i narracjom ofiarniczym mobilizującym przemoc

222

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja dyskursowi bezpieczeństwa usprawiedliwiającemu przemoc polityczną

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: dyskurs bezpieczeństwa
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: usprawiedliwianie przemocy politycznej
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) dyskursowi bezpieczeństwa usprawiedliwiającemu przemoc polityczną

223

Rdzeń: Lęk przed śmiercią uruchamia mit męczeństwa w mobilizacji narodowej

- a) element procesualny: uruchamia
  - b) przedmiot procesu: mit męczeństwa
  - c) pole procesu: polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: mobilizacja narodowa
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (polityczny/instytucjonalny) mit męczeństwa w mobilizacji narodowej

224

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia motyw śmierci w wyobraźni i tożsamości zbiorowej

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: motyw śmierci
  - c) pole procesu: symbolika / wyobraźnia / semiotyka
  - d) kanał / kontekst działania: wyobraźnia zbiorowa; tożsamość zbiorowa
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) motyw śmierci w wyobraźni i tożsamości zbiorowej

225

Rdzeń: Lęk przed śmiercią czyni rytuały i symbole publiczne

- a) element procesualny: czyni
  - b) przedmiot procesu: rytuały i symbole publiczne spoiwem wspólnoty
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka; rytuały / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: spoiwo wspólnoty (funkcja)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) rytuały i symbole publiczne spoiwem wspólnoty

226

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wpływa na przekaz medialny współtworzący tożsamość zbiorową

- a) element procesualny: wpływa
  - b) przedmiot procesu: przekaz medialny
  - c) pole procesu: media / popkultura
  - d) kanał / kontekst działania: współtworzenie tożsamości zbiorowej
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (medialny/popkulturowy) na przekaz medialny współtworzący tożsamość zbiorową

227

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wpływa na edukację współtworzącą tożsamość zbiorową

- a) element procesualny: wpływa
  - b) przedmiot procesu: edukacja
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
  - d) kanał / kontekst działania: współtworzenie tożsamości zbiorowej
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (instytucjonalny) na edukację współtworzącą tożsamość zbiorową

228

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje mit męczeństwa w niektórych tożsamościach zbiorowych

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: mit męczeństwa
  - c) pole procesu: symbolika / wyobrażenia / semiotyka
  - d) kanał / kontekst działania: tożsamości zbiorowe (ramy/środowisko występowania)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) mit męczeństwa w niektórych tożsamościach zbiorowych

Grupa 16: Lęk przed śmiercią animuje i stymuluje niektóre projekty technologiczne i cywilizacyjne

---

229

Rdzeń: Lęk przed śmiercią napędza wizje immortality jako horyzont technologiczny

- a) element procesualny: napędza
  - b) przedmiot procesu: wizje immortality (technologicznej nieśmiertelności)
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuroizm
  - d) kanał / kontekst działania: dyskurs/projekty technologiczne (rama futurologiczna)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) wizje immortality jako horyzont technologiczny

230

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wspiera transhumanistyczne projekty długowieczności i przebudowy ciała

- a) element procesualny: wspiera
  - b) przedmiot procesu: transhumanistyczne projekty długowieczności i przebudowy ciała
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuroizm
  - d) kanał / kontekst działania: transhumanizm (ruch/ideologia jako medium)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) transhumanistyczne projekty długowieczności i przebudowy ciała

231

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja biotechnologiom długowieczności

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: biotechnologie długowieczności
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuroizm
  - d) kanał / kontekst działania: rozwój technologiczny (pole technologiczne)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) biotechnologiom długowieczności

232

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje narracje longevity legitymizujące technologie wydłużania życia

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: narracje longevity legitymizujące technologie wydłużania życia
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; technologia / biotechnologia / futurizm
  - d) kanał / kontekst działania: legitymizacja w dyskursie publicznym/branżowym
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) narracje longevity

233

Rdzeń: Lęk przed śmiercią zwiększa popyt na produkty i usługi longevity

- a) element procesualny: zwiększa
  - b) przedmiot procesu: popyt na produkty i usługi longevity
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futurizm
  - d) kanał / kontekst działania: rynek (konsumpcja/branża)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) popyt na produkty i usługi longevity

234

Rdzeń: Lęk przed śmiercią zwiększa presję na AI i bioinżynierię wydłużania życia

- a) element procesualny: zwiększa
  - b) przedmiot procesu: AI i bioinżynieria wydłużania życia
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futurizm
  - d) kanał / kontekst działania: presja rozwojowa/inwestycyjna (warunek działania)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) presję na AI i bioinżynierię wydłużania życia

235

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie zwiększa popyt na usługi digital legacy i dane pośmiertne

- a) element procesualny: zwiększa
  - b) przedmiot procesu: popyt na usługi digital legacy i dane pośmiertne
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futurizm
  - d) kanał / kontekst działania: technofuturizm
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) popyt na usługi digital legacy i dane pośmiertne

236

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie pobudza inwestycje w digital afterlife i wirtualną obecność zmarłych

- a) element procesualny: pobudza
  - b) przedmiot procesu: inwestycje w digital afterlife i wirtualną obecność zmarłych
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuryzm
  - d) kanał / kontekst działania: technofuturyzm
  - e) tag_deathness: 2
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) inwestycje w digital afterlife i wirtualną obecność zmarłych

237

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja rozwojowi AI tworzącej awatary i symulacje zmarłych

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: rozwój AI tworzącej awatary i symulacje zmarłych
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuryzm
  - d) kanał / kontekst działania: wirtualna obecność zmarłych
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) rozwojowi AI

238

Rdzeń: Lęk przed śmiercią zwiększa popyt na usługi planowania końca życia

- a) element procesualny: zwiększa
  - b) przedmiot procesu: popyt na usługi planowania końca życia
  - c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: planowanie końca życia (praktyki/rynek usług)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) popyt na usługi planowania końca życia

239

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie współkształtuje science fiction i wizje technologicznej nieśmiertelności

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: science fiction; wizje technologicznej nieśmiertelności
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futuryzm
  - d) kanał / kontekst działania: technofuturyzm
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) science fiction i wizje technologicznej nieśmiertelności

240

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja tworzeniu dystopii o utracie tożsamości i cielesności

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: dystopie o utracie tożsamości i cielesności
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futurizm
  - d) kanał / kontekst działania: narracje futurystyczne (medium: literatura/film)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (artystyczny) dystopii o utracie tożsamości i cielesności

241

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie współkształtuje spory o etykę technologii pokonywania śmierci

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: spory o etykę technologii pokonywania śmierci
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futurizm
  - d) kanał / kontekst działania: technofuturizm
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (technologiczny) spory o etykę technologii pokonywania śmierci

242

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja użyciu ramy digital self w debatach mind upload

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: użycie ramy digital self w debatach mind upload
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; technologia / biotechnologia / futurizm
  - d) kanał / kontekst działania: debaty mind upload (kontekst)
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) użyciu ramy digital self w debatach mind upload

243

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w technofuturyzmie pobudza technofuturystyczne wizje zbawienia lub upadku cywilizacji

- a) element procesualny: pobudza
  - b) przedmiot procesu: technofuturystyczne wizje zbawienia lub upadku cywilizacji
  - c) pole procesu: technologia / biotechnologia / futurizm
  - d) kanał / kontekst działania: technofuturizm
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) technofuturystyczne wizje zbawienia lub upadku cywilizacji

Grupa 17: Lęk przed śmiercią a zmiany norm moralnych i sposobów myślenia o człowieku

---

244

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje religijne wyobrażenia zbawienia i życia po śmierci

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: religijne wyobrażenia zbawienia i życia po śmierci
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń
  - d) kanał / kontekst działania: zbawienie; życie po śmierci
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (kulturowy) religijne wyobrażenia zbawienia i życia po śmierci

245

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtuje narracje wyjaśniające sens lub bezsens cierpienia

- a) element procesualny: współkształtuje
  - b) przedmiot procesu: narracje
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: sens cierpienia; bezsens cierpienia
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) narracje

246

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wspiera rozwój praktyk duchowych oferujących oswojenie przemijania

- a) element procesualny: wspiera
  - b) przedmiot procesu: rozwój praktyk duchowych
  - c) pole procesu: duchowość / praktyki duchowe
  - d) kanał / kontekst działania: oswojenie przemijania
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) rozwój praktyk duchowych

247

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia eschatologiczne narracje objaśniające koniec świata i los człowieka

- a) element procesualny: wzmacnia
- b) przedmiot procesu: eschatologiczne narracje objaśniające koniec świata i los człowieka
- c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; język / dyskurs / narracje
- d) kanał / kontekst działania: wyjaśnienie; koniec świata; los człowieka
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (dyskursywny) eschatologiczne narracje objaśniające koniec świata i los człowieka

248

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia religijne obietnice nieśmiertelności i ocalenia osoby

- a) element procesualny: wzmacnia
- b) przedmiot procesu: religijne obietnice
- c) pole procesu: religia / systemy wierzeń
- d) kanał / kontekst działania: nieśmiertelność; ocalenie osoby
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (kulturowy) religijne obietnice nieśmiertelności i ocalenia osoby

249

Rdzeń: Lęk przed śmiercią pobudza świeckie duchowości poszukujące sensu i oswojenia przemijania

- a) element procesualny: pobudza
- b) przedmiot procesu: świeckie duchowości
- c) pole procesu: duchowość / praktyki duchowe
- d) kanał / kontekst działania: poszukiwanie sensu; oswojenie przemijania
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) świeckie duchowości poszukujące sensu i oswojenia przemijania

250

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w praktykach kształtuje rozumienie osoby i istoty człowieka

- a) element procesualny: kształtuje
- b) przedmiot procesu: rozumienie osoby i istoty człowieka
- c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: praktyki
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) rozumienie osoby i istoty człowieka

251

Rdzeń: Lęk przed śmiercią podsyca spory o początek życia i status embrionu.

- a) element procesualny: podsyca
  - b) przedmiot procesu: spory o początek życia i status embrionu
  - c) pole procesu: prawo / instytucje normatywne
  - d) kanał / kontekst działania: instytucje
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) spory o początek życia i status embrionu

252

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia meta-założenia i argumenty

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: meta-założenia i argumenty w sporach o początek życia
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje
  - d) kanał / kontekst działania: spory o początek życia
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) meta-założenia i argumenty w sporach o początek życia

253

Rdzeń: Lęk przed śmiercią podsyca spory o koniec życia i kryteria śmierci mózgowej.

- a) element procesualny: podsyca
  - b) przedmiot procesu: spory o koniec życia i kryteria śmierci mózgowej
  - c) pole procesu: polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: państwowe
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) spory o koniec życia i kryteria śmierci mózgowej

254

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia meta-założenia i argumenty w sporach o koniec życia

- a) element procesualny: wzmacnia
  - b) przedmiot procesu: meta-założenia i argumenty
  - c) pole procesu: polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: spory o koniec życia
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) meta-założenia i argumenty w sporach o koniec życia

255

Rdzeń: Lęk przed śmiercią kształtuje język prawa, medycyny i religii o życiu i śmierci

- a) element procesualny: kształtuje
  - b) przedmiot procesu: język o życiu i śmierci
  - c) pole procesu: religia / systemy wierzeń; język / dyskurs / narracje; medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: prawo; medycyna; religia
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) język prawa, medycyny i religii o życiu i śmierci

256

Rdzeń: Lęk przed śmiercią ujawnia spory o granicę życia i śmierci.

- a) element procesualny: ujawnia
  - b) przedmiot procesu: różnice kulturowe w wyznaczaniu granicy życia i śmierci
  - c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: normatywne
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) różnice kulturowe w wyznaczaniu granicy życia i śmierci

257

Rdzeń: Lęk przed śmiercią kształtuje polityki publiczne i instytucjonalne decyzje

- a) element procesualny: kształtuje
  - b) przedmiot procesu: polityki publiczne; instytucjonalne decyzje
  - c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja; polityka / państwo / mobilizacja
  - d) kanał / kontekst działania: granice życia
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (instytucjonalny) polityki publiczne i instytucjonalne decyzje o granicach życia

258

Rdzeń: Lęk przed śmiercią towarzyszył pojęciu godnej śmierci: heroizm znoszenia bólu (przed XX)

- a) element procesualny: towarzyszył
  - b) przedmiot procesu: pojęcie godnej śmierci
  - c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
  - d) kanał / kontekst działania: heroizm znoszenia bólu
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: ogólnohistoryczne; czas_jawny: przed_XX
- Artefakt: (behawioralny/rytualny) pojęciu godnej śmierci: heroizm znoszenia bólu

259

Rdzeń: Lęk przed śmiercią towarzyszy pojęciu godnej śmierci: ulga w fizycznym cierpieniu (XXI)

- a) element procesualny: towarzyszy
- b) przedmiot procesu: pojęcie godnej śmierci
- c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: ulga w fizycznym cierpieniu
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: XXI

Artefakt: (behawioralny/rytualny) pojęciu godnej śmierci: ulga w fizycznym cierpieniu

260

Rdzeń: Lęk przed śmiercią współkształtował przesunięcie godnej śmierci od heroizmu ku uldze w cierpieniu

- a) element procesualny: współkształtował
- b) przedmiot procesu: przesunięcie godnej śmierci
- c) pole procesu: kultura / praktyki społeczne
- d) kanał / kontekst działania: od heroizmu ku uldze w cierpieniu
- e) tag_deathness: 1
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) przesunięcie godnej śmierci od heroizmu ku uldze w cierpieniu

261

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wzmacnia argumenty za i przeciw eutanazji w debatach etycznych

- a) element procesualny: wzmacnia
- b) przedmiot procesu: argumenty za i przeciw eutanazji
- c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; medycyna / bioetyka / koniec życia
- d) kanał / kontekst działania: debaty etyczne
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (dyskursywny) argumenty za i przeciw eutanazji w debatach etycznych

262

Rdzeń: Lęk przed śmiercią rodzi etyczne napięcia w praktykach opieki paliatywnej

- a) element procesualny: rodzi
- b) przedmiot procesu: etyczne napięcia
- c) pole procesu: instytucje / organizacje / edukacja
- d) kanał / kontekst działania: opieka paliatywna
- e) tag_deathness: 0
- f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane

Artefakt: (behawioralny/rytualny) etyczne napięcia w praktykach opieki paliatywnej

263

Rdzeń: Lęk przed śmiercią wpływa na język sporów o eutanazję i prawo do śmierci

- a) element procesualny: wpływa
  - b) przedmiot procesu: język sporów
  - c) pole procesu: język / dyskurs / narracje; prawo / instytucje normatywne; medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: eutanazja; prawo do śmierci
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (dyskursywny) na język sporów o eutanazję i prawo do śmierci

264

Rdzeń: Lęk przed śmiercią w medycynie współtworzy kulturowe różnice w ocenach eutanazji i godnej śmierci

- a) element procesualny: współtworzy
  - b) przedmiot procesu: kulturowe różnice w ocenach eutanazji i godnej śmierci
  - c) pole procesu: medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: medycyna
  - e) tag_deathness: 1
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (normatywny/prawny) kulturowe różnice w ocenach eutanazji i godnej śmierci

265

Rdzeń: Lęk przed śmiercią sprzyja przewartościowaniom etycznym zmieniającym prawo i medycynę końca życia

- a) element procesualny: sprzyja
  - b) przedmiot procesu: przewartościowania etyczne
  - c) pole procesu: prawo / instytucje normatywne; medycyna / bioetyka / koniec życia
  - d) kanał / kontekst działania: prawo; medycyna końca życia
  - e) tag_deathness: 0
  - f) czas_kategoria: nowoczesność; czas_jawny: niepodane
- Artefakt: (instytucjonalny) przewartościowaniom etycznym